T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ŞER'Î VE MER'Î HUKUKTA KADIN HAKLARI

SÜMEYRA DÜNDAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hidayet ZERTÜRK

Çankırı – 2023

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ŞER'Î VE MER'Î HUKUKTA KADIN HAKLARI

SÜMEYRA DÜNDAR

ORCID: 0000-0001-5481-6863

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hidayet ZERTÜRK

Çankırı – 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ v
TEZ KABUL VE ONAY vi
ÖNSÖZ vii
ÖZET viii
ABSTRACT ix
KISALTMALAR x

GİRİŞ 1

ŞER'Î VE MER'Î HUKUKTA KADIN HAKLARI 1
1.1. Konunun Önemi ve Amacı 1
1.2. Konunun Sınırlandırılması 1
1.3. Konunun Takdimi 2
1.4. Başvurulan Kaynakların Analizi 2

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE KADIN VE KONUMU 4
1. İslam Öncesi Arap Toplumunda Kadın 4
2. Yahudilikte Kadın 7
3. Hıristiyanlıkta Kadın 11
4. İslam'da Kadın 13

İKİNCİ BÖLÜM

KADININ NİKAH , NAFAKA, MEHİR ve MİRAS HAKKI 19
1.İSLAM HUKUKUNA GÖRE NİKAH HAKKI 19
1.1.Nikahın Tanımı 19
1.2.Nikahın Hukuki Dayanağı 20
1.3.Nikahın Hükmü 21
1.4.Nikahın Akdinin Rükünleri 22
1.4.1.İcab ve Kabul (İrade Beyanı) 23

1.4.2.Taraflar 24
1.5.Nikah Akdinin İn'ikat Şartları 24
1.5.1.Evlenme Ehliyeti 24
1.5.2.Meclis Birliği 25
1.5.3.Evlenme Engelinin Olmaması 25
1.5.4. Evliliğin Akde Aykırı Şart Taşımaması 28
1.6. Nikah Akdinin Sıhhat (Geçerlilik) Şartları 28
1.6.1.Şahitlerin Bulunması 28
1.6.2.Evlilikte Rızanın Bulunması 29
1.7. Nikahın Akdinin Nefaz (Yürürlülük) Şartları 30
1.8. Nikahın Akdinin Lüzûm (Bağlayıcılık) Şartları 30
1.9. Türk Medeni Hukukuna Göre Evlenme Hakkı 31
1.10. Değerlendirme 35
2. İSLAM HUKUKUNA GÖRE NAFAKA HAKKI 37
2.1.Nafakanın Tanımı 37
2.2. Nafakanın Hukuki Dayanağı 38
2.3.Evliliğin Devamı Sırasında Nafakanın Kapsamı 39
2.4. Evlilik Sonrası (İddet Döneminde) Nafaka 42
2.4.1. Hamile Olmayan Kadının Nafakası ve İddet Süresi 43
2.4.2. Hamile Kadının Nafakası ve İddet Süresi 44
2.4.3.Ölüm Sonrası Nafaka ve İddet Süresi 45
2.5. Türk Medeni Hukukunda Nafaka Ve Çeşitleri 45
2.5.1.Bakım Nafakası Ve Çeşitleri 46
2.5.1.1.Tedbir Nafakası 46
2.5.1.2.Yoksulluk Nafakası 46
5.1.1.3. İştirak Nafakası 48
2.5.2. Yardım Nafakası 48
2.6. Değerlendirme 49
3- İSLAM HUKUKUNA GÖRE MEHİR HAKKI 51
3.1.Mehrin Tanımı ve Mahiyeti 51
3.2. Mehrin Hukuki Dayanağı 52
3.3. Mehrin Miktarı 54
3.3.1. Mehrin Alt Sınırı 54

3.3.2. Mehrin Üst Sınırı 55
3.4.Mehrin Çeşitleri 55
3.4.1.Mehr-i Müsemma 55
3.4.2.Mehr-i Misil 56
3.5.Mehrin Kesinleşme Sebepleri 56
3.5.1.Zifaf (Cinsel Temas) 57
3.5.2.Halvet /Eşlerin Baş Başa Kalması 57
3.5.3.Eşlerden Birinin Ölümü 57
3.5.4.Kadının Zifaf Olmadan Kocasının Evinde Bir Yıldan Fazla Kalması 58
3.5.5.Ölüm Hastalığı Anında Yapılan Boşanma 58
3.6.Mehrin Yarısını veya Tamamını Ortadan Kaldıran Durumlar 58
3.7.Değerlendirme 59
4.İSLAM HUKUKUNA GÖRE KADININ MİRAS HAKKI 61
4.1.İslam Hukukunda Kadının Mirastaki Payı 61
4.2.Talak Sonrası Kadının Miras Hakkı 63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNA GÖRE BOŞAMA (TALAK) HAKKI 65
1.Talakın Tanımı 65
2.Talakın Hukuki Dayanağı 65
3. Talak Şekilleri 66
3.1. Sözlü Boşama 66
3.2. Yazılı Boşama 67
3.3. İşaretle Boşama 67
4. Talak Çeşitleri 67
4.1. Bid'i ve Sünni Talak 68
4.2. Ric'i Talak 69
4.3.Bain Talak 69
5. Kadının Talak Yetkisi 70
5.1. Tefviz -i Talak 70
5.2. Muhalea 73
5.3. Mahkeme Kararı ile Boşanma(Tefrik) 75
5.3.1. Hastalık ve Bedeni Kusur 76

5.3.2. Kocanın Nafakayı Sağlayamaması 77
5.3.3. Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik 78
5.3.4. Kocanın Kaybolması veya Evi Terk Etmesi 80
5.3.5. Kocanın Hapsedilmesi 81
6. Türk Medeni Hukukunda Boşanma 82
6.1. Boşanmanın Dayandığı İlkeler 82
6.2. Boşanma Sebepleri 84
6.2.1. Özel Boşanma Nedenleri 84
6.2.2. Genel Boşanma Sebepleri 85
6.3. Değerlendirme 86

SONUÇ 88

KAYNAKÇA 90

ÖZGEÇMİŞ 96

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım Şer'î ve Mer'î Hukukta Kadın Hakları adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

… / … / 2023

İmza

Sümeyra DÜNDAR

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sümeyra DÜNDAR tarafından hazırlanan Şer'î ve Mer'î Hukukta Kadın Hakları başlıklı bu çalışma, *[27/01/2023]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Dr. Öğr. Üyesi Hidayet ZERTÜRK	İmza: ……..
Üye	: Prof.Dr. Suat Erdem	İmza: ……..
Üye	: Doç.Dr. Cemil Liv	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2023 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvan Ad SOYAD

Prof. Dr. Coşkun POLAT

ÖNSÖZ

Allah Teala, insanı kadın ve erkek cinsi olarak birbirlerine eş yarattığını,tanışıp kaynaşarak aile hayatı kurmalarının gerekliliğini ayetle ortaya koymaktadır. Allahın katında üstünlüğün cinsiyet,ırk,mal ile olmadığı, üstünlüğün sadece salih amel işleyerek,Allah'ın emir ve yasaklarına uymakla gerçekleşeceği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla cinsiyet üzerinden hukuki olarak bir üstünlük arz etmek İslam'ın insana verdiği değerle uyuşmamaktadır.

İslam dini aileyi ve toplumu ayakta tutan değerlerin korunmasına önem vermiştir.Bu değerlerin devamının sağlanması için de İslam hukuku aile ile ilgili hükümleri ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur.Ailenin oluşmasında ve devamında rolü oldukça büyük olan kadına da kendi benliğini ortaya koyabilmesi ve ailenin temel bireyi olarak sorumluluklarını yerine getirebilmesi için erkekle eşit haklar vermiştir. İslam hukuku evlilik akdi esnasında kadının haklarını,evlilik devam ederken ve boşanma sonrasında kocanın yapması gerekenleri hukuksal bir zemine oturtmuş ve hukuki çerçevelerini en ince ayrıntılarına kadar belirlemiştir. Çalışmamızda bu hakların Kur'an'dan ve sünnetten delilleri ele alınmıştır.Ayrıca tezimizde Türk Medeni Kanunu'nda kadına verilen evlenme,boşanma, nafaka ve mehir hakları da incelenmiştir.İslam Hukuku ile Türk Medeni Kanunu arasında benzerlik olan ve ayrışan kurallar incelenmiştir.

Çalışmamız esnasında desteğini esirgemeyen,fikir ve önerileri ile yardımcı olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hidayet ZERTÜRK'e, konuyu belirlememde ve içeriğinin oluşmasında her türlü desteği veren sayın hocam Doç. Dr. Cemil LİV'e, tezimin her aşamasında yardımını ve tavsiyelerini esirgemeyen, her soruma sabırla cevap veren ve yazım aşamasında teşvik ve tavsiyeleriyle yol gösteren sayın hocam Doç. Dr. Ercan ESER'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen aileme, manevi olarak desteğini hissettiğim eşim Muzaffer'e ve yaşının üstünde bir anlayışla beni motive eden biricik kızım Zümra İkbal'e sonsuz teşekkürler.

…/…/ 2023

Sümeyra DÜNDAR

ÖZET

Tezin Başlığı : Şer'î ve Mer'î Hukukta Kadın Hakları
Tezin Yazarı : Sümeyra DÜNDAR
Danışman : Dr. Öğrt. Üyesi Hidayet ZERTÜRK
Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi : 27/01/2023

İslam dininin kadına verdiği hakların önemini kavrayabilmek için İslam öncesindeki toplumlara bakmak gerekmektedir.Kadın,İslam öncesi toplumların tamamında hiçbir hakka sahip olmayan ve toplum nazarında ikinci dereceye yerleştirilmiştir bir varlık olarak kabul edilmekteydi.İslam öncesi Arap toplumuna,Yahudi ve Hıristiyan toplamlarına bakıldığında kadın kötülüklerin ortaya çıkma sebebi olarak görülmüş ve zaman zaman işkenceye varan davranışlara maruz kalmıştır. Böyle bir ortamla karşı karşıya kalan kadın, İslam'ın ona verdiği haklar ile insan olarak erkeklerle eşit haklara ve sorumluluklara sahip olduğunu görmüştür.Hz. peygamberin uygulamalarının İslam öğretisiyle paralel olması da kadınların haklarının toplum tarafından benimsemesine zemin hazırlamıştır.Zamanla kadına verilen bu haklar bilinçli ve bilinçsiz bir şekilde gasp edilmeye başlanmış ve İslam dininin kadınlara erkeklerden daha az haklar verdiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. İslam hukukunda günümüzde söylenenlerin aksine,kadının hakkın tarafı olduğu ve hukuki işlem yapma hakkı açısından erkekle eşit kabul edildiği görülmektedir. Çalışmamızda İslam'ın kadına evlenme özgürlüğü, boşanma özgürlüğü,nafaka,mehir ve mirastan pay alama hakkı verdiği ayrıntılarıyla açıklanmış ve bu haklar günümüz Medeni Hukuku'yla karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku,Medeni Hukuk,Nikah,Talak,Mehir

ABSTRACT

Thesis Title : Women Rights İn Sharia and Positive Law

Author : Sümeyra DÜNDAR

Supervisor : Dr. Öğrt. Üyesi Hidayet ZERTÜRK

Department : Department of Basic Islamic Sciences

Thesis Type : Master

Date : 27/01/2023

In order to understand the importance of the rights given to women by Islam, it is necessary to look at the pre-Islamic societies. The woman was considered as an entity that had no rights in all pre-Islamic societies and was placed in the second degree in the eyes of the society. He was seen as the reason and he was exposed to behaviors that amounted to torture from time to time. Faced with such an environment, the woman saw that she had equal rights and responsibilities with men as a human being, with the rights given to her by Islam. The parallelism of the practices of the Prophet with the teachings of Islam paved the way for women's rights to be adopted by the society. Contrary to what is said today in Islamic law, it is seen that women are the party of the right and are considered equal with men in terms of the right to take legal action. In our study, it is explained in detail that Islam gives women the right to marry, divorce, alimony, mahr and inheritance, and these rights are compared with today's Civil Law.

Keywords:Islamic Law, Civil Law, Marriage, Divorce, Mahr

KISALTMALAR

b.	Bin (İbn).
bnt.	Bint
bkz.	Bakınız.
çev.	Çeviren.
Hz.	Hazreti.
mad.	Madde.
(s.a.s.)	Sallallahu Aleyhi ve Sellem.
ts.	Tarihsiz.
vb.	ve benzeri.
vd.	ve diğerleri.
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı.
M.Ü.	Marmara Üniversitesi.
Fak.	Fakültesi.

GİRİŞ

ŞER'Î VE MER'Î HUKUKTA KADIN HAKLARI

1.1. Konunun Önemi ve Amacı

İslam dini, tarih boyunca toplumun bir ferdi olarak görülmeyen,hukuki olarak hakları elinden alınan,eğlencenin bir metaı kabul edilmiş, köleleştirilmiş ve horlanmış olan kadının insani olarak erkeklerden bir farkının olmadığını belirtmiştir. Allahın katında İslam'ın öğretilerini uygulama açısından kadın ve erkek arasında hiç bir ayrım gözetilmemiştir. Bu sebeple kadın da erkek de Allahın emrini yerine getirme konusunda aynı mükellefiyete sahiptir. İslam, her ikisinin de Allah'ın koymuş olduğu hukuki kurallara göre hareket etmek zorunda olduğunu bildirmiştir.

İslam dini kadın ve erkeğin doğuştan getirdiği fiziksel ve bedensel özellikler dışında, kadını ve erkeği birbirine denk kabul eder.İslam öncesini tarihe bakıldığında, kadın evlenmeden önce babasının,evlendikten sonra da kocasının hakimiyetine giren, kendi hayatıyla ilgili kararlar vermekte özgür bırakılmayan bir varlıktı.Kadının toplumda yok sayılması,haklarının takdim edilmemesi,ailenin kurulmasında ve devamındaki öneminin görülmemesi ve toplum tarafından itilip kakılması Kur'an'da pek çok ayette eleştirmiştir.

İslam, kadının elinden alınan kişilik haklarını kadına geri vermiş,ona sevgi ve saygıyla davranılmasını emretmiştir. Günümüzde bazı batı toplumlarında ve İslam'a savaş açmış zihniyetlerde hala sürmekte olan "İslam dininin kadına değer vermediği, onu aşağılayıp horladığı ve erkeklerin onlar üzerinde mutlak hakim oldukları" düşüncesinin tam tersi bir anlayış olduğu ortaya koymak için "Şer'î Hukukta Ve Mer'î Hukukta Kadın Hakları" çalışması ortaya çıkmıştır.

1.2. Konunun Sınırlandırılması

İslam dininde kadın ve hakları konusu çok geniş çerçevede ele alınmaktadır. İslam'ın kadına verdiği haklar incelenirken kadının sosyal, ekonomik, eğitim, dini ve aile hayatındaki hakları gibi birçok konu önümüze çıkmaktadır.Toplumun en değerli birimi olan aile kurumunun kurulmasında,devamının sağlanmasında, mutlu ve huzurlu ailelerin kurulması kadının hakları önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada hem İslam aile hukukunda hem de Medeni hukukta kadının evlenirken, evliliğin devamı sırasında ve boşanma durumunda sahip olduğu haklar ele alınmıştır.

1.3. Konunun Takdimi

Şer'î Hukukta Ve Mer'î Hukukta Kadın Hakları çalışmamız üç bölüm halinde ele alınmıştır. Birinci bölümde Tarihsel Süreçte Kadın ve Konumu başlığı altında Cahiliyede Kadın,Yahudilikte Kadın,Hıristiyanlıkta Kadın ve İslam'da Kadın başlıklarına yer verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde İslam aile hukukunda ve Mer'î hukukta kadına verilen Nikah Hakkı ve Nikahın Doğurduğu Sonuçlar başlıkları incelenmiştir. Nikahın kavramsal çerçevesi ele alınıp nikahın delilleri, hükmü, şartları, ve çeşitleri analiz edilmiştir. Nikahın Doğurduğu Sonuçlar başlığı altında Nafaka,Mehir ve incelenmiştir. Bu başlıkların kavramsal çerçevesi, kapsamları,hukuki dayanakları ve sebepleri izah edilmiştir.Konu İslam hukuku açısından fıkıh kitaplarında incelendikten sonra medeni kanunun bu haklara bakışı ele alınmıştır. İki hukuk sistemi karşılaştırılarak bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde kadının Boşanma (Talak) Hakkı incelenmiştir.Bu başlığımızın altında talak kavramı, talakın çeşitleri, şekilleri, delilleri, tefviz-i talak, muhalea, mahkeme kararı ile boşama kavramaları analiz edilmiştir.Bu başlıkların tamamı Türk Medeni Hukukuyla karşılaştırılmış ve medeni kanunun kadına verdiği haklar ile İslam hukukun kadına verdiği haklar konusunda değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1.4. Başvurulan Kaynakların Analizi

Çalışmamızın planını oluştururken öncelikle konumuzla ilgili ayetlere ve bu ayetlerin İslam hukuku açısından tefsirlerini ele alan Cessas'ın "Ahkamu'l-Kur'an", Kurtubi 'nin "el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an" eserleri incelenmiştir. Metot bakımından klasik Hanefi fıkıh kitapları arasında önemli bir yer tutan Kasani, " Bedaiu's-sanai'- fi Tertibi'ş-Şerai' "eserinden yararlanılmıştır.

Ömer Nasuhi Bilmen tarafından hazırlanan "Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahi Fıkhiyye Kamusu"adlı eserden, Hayrettin Karaman tarafından hazırlanan "Mukayeseli İslam Hukuku" adlı çalışmadan, Ahmet Yaman'ın "İslam Aile Hukuku" isimli eserinden Mehmet Akif Aydın'ın "İslam – Osmanlı Aile Hukuku" eserinden,Halil Cin'in "Eski Hukukumuzda Boşanma" ve "İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme" eserlerinden ve Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin konumuzla ilgili olan "Kadın,

Nikah, Talak, Nafaka, Mehir, İddet, Miras, Tefrik, Muhalea" maddelerinden istifade edilmiştir.

Çalışmamızda Türk Medeni Kanunu'nun ilgili maddelerine yer verilerek bu maddeleri ayrıntılı biçimde ele alan Turgut Akıntürk ve Derya Ateş Karaman tarafından hazırlanan "Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku" adlı eseri,Necmeddin Feyzi Feyzioğlu "Aile Hukuku" isimli eseri ve, Hüseyin Hatemi ve Rona Serozan tarafından hazırlanan "Aile Hukuku" isimli eserlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca konumuzla ilgili olan ve yakın tarihlerden yazılmış olan tezler ve makaleler incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE KADIN VE KONUMU

1. İslam Öncesi Arap Toplumunda Kadın

İslamiyet öncesindeki Arap toplumu "Cahiliye Dönemi" kavramı ile tanımlanmaktadır. Cahiliye döneminde kadın; kendisine en temel insani hakların dahi tanınmadığı bir varlık olarak kabul edilmekteydi.[1] Kabile reisi ve toplumun yönetiminde söz sahibi olan ailelerinin kızları ve kadınları hariç, diğer kadınlar sadece bazen bir ticaret malı olarak bazen de maddi bir yük olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde erkek egemen bir aile düzeninin ve bazı hakların sadece bir grubun elinde olduğu görülmektedir.[2] Cahiliye döneminde gündelik hayatta yapılması gereken ev işlerinin tamamıyla kadınlar ilgilenmektedir. Bu işler adeta sadece kadınların görevi olarak kabul edilmektedir.[3]

Bu dönemde toplum, kadınları kendi içerisinde iki grup olarak değerlendirmektedir. Toplumda kimsenin himayesinde olamayan "hür" kadınlar ve bir mal gibi alınıp satılan "köle" kadınlar bulunmaktadır. Her ne kadar kadınların bir değeri olmasa da kabile reislerinin ve toplumun ileri gelen ailelerin kızları ve kadınları toplumda köle olan ya da fakir ve kimsesiz olan erkeklerden üstün olarak kabul edilirdi. Ancak toplumda hür kadınlara bir ayrıcalık tanınıyormuş gibi gözükse de bu ayrıcalık, bütün "hür" kabul edilen kadınlar için aynı derecede değildi. Kadın "varlıklı ve geniş nüfuslu" bir kabilenin içerisindeyse ve hem "hür" hem de "zengin" bir kadınsa toplum tarafından saygınlık ve değer görmekteydi. Bu durumun yapılan evliliklerde de etkili olduğu görülmektedir. Kabileler arasında kız alıp verme ilişkisi varlıklı olma durumuna göre gerçekleşiyordu.[4] Varlıklı ve hür kadınlar sosyal yaşantıda söz sahibiymiş gibi görünse de o dönem için hala kadın kavramı tam bir anlam ifade etmemektedir.[5] Cariyelerin durumu ise çok kötü idi. Sahipleri onları zorla fuhşa

---

[1]Mustafa Fayda, "Cahiliye", *Türkiye Diyanet vakfı İslam Ansiklopedisi,* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 2010), 7/17.

[2] Bardakoğlu, Ali, *Sosyal Hayatta Kadın,*(İstanbul: Ensar Neşriyat 2005**)**,15

[3] Ramazan Altıntaş, "Cahiliye Arap Toplumunda Kadın", *Diyanet İlmi Dergi*, 37 (2001),63.

[4]Cevad Ali,*el-Mufassal Tarihu'l-Arab kable'l-İslam*, (Beyrut : Darü'l-İlm li'l Melayin,1980),IV/616.

[5]Altıntaş, *Cahiliye Arap Toplumunda Kadın*, 65.

sürükleyebiliyor,istedikleri gibi alıp satıyor kısacası bir sermaye olarak kullanabiliyordu.[6]

Arap aile yapısının "ataerkil" bir yapıya sahip olası sebebiyle[7] toplumunda erkek kadından daima daha önemli kabul edilmiştir. Bundan dolayı toplumsal yaşamda yapılan her türlü değişim ve düzenleme erkeklerin düşüncesine ve isteğine göre yapılmıştır. Bu düzenleme Arap toplumunda erkeği, kadından daha kıymetli hale getirmiştir. Hatta kadına karşı işlenen suçlarda hukuksal olarak erkeğe karşı, misliyle ceza verilmezdi. Çünkü kadının hukuki açıdan hakları

nı savunması gibi bir durum bulunmamaktaydı.Kadının toplum önünde insan olma yönüyle adından bile bahsetmek mümkün değildi.[8]

Özellikle henüz şehir hayatında aktif olmayan,göçebe bedevi Arap toplumlarında hayatta kalabilmek için güçlü olmak en önemli kavramdır. Bu sebeple erkek çocuk sayesinde ailenin daha da güçleneceği ve diğer kabileler karşısında itibarının korunacağına inanılırdı.[9] Dolayısıyla cahiliye Arapları için erkek çocuk övünç kaynağı; kız çocuk ise utanç kaynağı olarak kabul edilirdi.*"Onlardan birine bir kız müjdelendiğinde, öfkelenerek yüzü mosmor kesilir. verilen müjdenin (kendisine göre) kötülüğünden dolayı halktan gizlenir. Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Görün işte, ne kötü yargıda bulunuyorlar!"*[10]

Kız çocuğu doğduğunda aileler toplumun da baskısıyla "üzüntü ve keder" içerisinde kalıyordu.[11] Dönemin en korkunç uygulamaları arasında ise kız çocuklarının diri diri toprağa gömülme adeti yer almaktadır.[12] Fakat bu adete Arap kabilelerinin

---

[6] Beyza Bilgin,*İslam'da Kadının Rolü Türkiye'de Kadın* (Ankara: Sinemis Yayınevi ,2014),66.

[7]Saffet Köse,"Cahiliye Arap Toplumunda Kocaların Hanımlarına Yaptıkları Bazı Haksızlıklar Ve İslam'ın Getirdiği Hukuki Düzenlemeler",*Mehir* 3(1999),10.

[8] Altıntaş, *Cahiliye Arap Toplumunda Kadın*,82.

[9] Mahmut Kelpetin, "Cahiliyeden İslam'a Kadın Ve Değişim", 2. *Uluslararası Mevlid-İ Nebi Sempozyumu:Hz. Peygamber ve Aile,(* Şanlıurfa: 2019),120.

[10] Nahl 16/58-59

[11] Cevad Ali, *el-Mufassal*, 5/91.

[12]Büşra Kutluay Çelik,*Sünnet Sosyolojisi*,(İstanbul:Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Doktora Tezi,2019),88.

tamamında rastlanılmamaktadır[13].Ayrıca cahiliye döneminin yaşam şartlarının zor olması, toplumunda yer alan "kabile anlayışı", kız çocuklarının "savaş ve benzeri alanlarda" erkeklere göre daha güçsüz olması,evlenene kadar ihtiyaçlarının aile tarafından karşılanmasıyla gelişen fakirlik[14],dönemin anlayışına göre "kadınların namuslarına leke sürülmesi endişesi ve savaşlarda esir düşme tehlikesi" gibi sebeplerden dolayı kız çocuğu istenmemektedir.[15]

Arap aile yapısı incelendiğinde toplumunda çok eşlilik yaygın bir uygulama olarak görülmektedir.[16] Koca, eğer isterse eşinin üzerine kadının rızası olmadan dilediği sayıda kadınla evlenebilirdi. Cahiliye döneminde bu durumun ortaya çıkma sebeplerinden biri de ailenin, "erkek" evladını çoğaltarak düşmanlarına karşı kuvvetli olmak istemesidir.[17] Bu dönemde kadına yapılan zulümlerden ve hak ihlallerinden biri de, kocanın herhangi bir neden göstermeden karısını istediği zamanda boşaması ve kadının iddetinin bitimine yakın bir günde ona dönerek , boşadığı kadının başkalarıyla evlenmesine engel olmasıdır.[18] Bu durum boşanmada herkesi bağlayan hukuki bir düzenlemenin veya herkesin uyduğu ortak bir örf ve adetin bulunmadığını göstermektedir.[19] Bunun yanında ailenin parçalanmaması ve mirasın aile içinde kalması için yakın akraba ile evlenme çokça tercih edilirdi, yabancı kadınlarla evlilik pek hoş karşılanmazdı.

Bu dönem Arap toplumunda, kişilerin anlaşarak özgür iradelerini ortaya koyarak ve mehir belirlenerek yapılan evliliklerin yanı sıra farklı evlenme usulleri bulunmaktaydı.Evli bir kadının, toplumda asil ve soylu olarak görülen bir erkekten çocuk sahibi olabilir ya da nikahı olmadan sevdiği erkek ile metres hayatı

---

[13]Ahmet Acarlıoğlu,"Cahiliye Arap Toplumunda Kız Çocuklarının Katli Meselesi:İslam Perspektifinden Değerlendirme", *Cumhuriyet İlahiyat Der*gisi 23 (2019),444.

[14] Rıza Savaş,"Cahiliye Devrinde Kadın Algısı" *Kur'an Ve Kadın Sempozyumu* (Ankara:2010) ,74

[15] Adem Apak, *Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017), 229.

[16]Mehmet Akif Aydın, "Kadın", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 24/86.

[17]Neşet Çağatay,*İslam'dan Önce Arap Tarihi Ve Cahiliye Çağı*, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları,1957),122.

[18]Büşra Kutluay Çelik,"Cahiliye'den Asr-ı Saadet'e Kadının Sosyal Statüsünde Değişimi Sosyolojik: Bir Analiz", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 70 (2020),569.

[19]Hasan Ali Görgülü, "Cahiliye Devrinde Boşanma Çeşitleri Ve İslam'ın Boşanmada Örfe İtibar Etmesi",*Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (1999),114.

yaşayabiliyordu. Belli bir süre için evlilik,mehir vermeden veliler tarafından kızların takas usulü evlendirilmesi,bir kaç erkeğin ortak eş ile evlenmeleri gibi uygulamalar bulunmaktaydı.Bu evlilik şekillerinden anlaşılacağı üzere, Cahiliye Döneminde "kadın", toplumun devamı ve refahı için değil de erkeğin ihtiyaçlarını gidermek için yaratıldığı anlayışının hakim olduğu görülmektedir.[20]

Çocuğun velisi olan babası, kızlarının fikirlerini almadan onu istediği bir kişi ile nikahlayabilir ya da mirasından pay vermeyebilirdi.[21] Bu dönem Arap toplumunda mirastan pay alabilmek için,ailenin büyük erkeği olmak, elinin silah tutması ve ganimet toplayacak güce sahip olmak gerekirdi. Kadınlar bu durumların dışında kaldığı için miras hakkından yararlanamazdı. Ayrıca toplumda var olan bazı adetlere göre kadın, kocası öldüğünde "tereke" olarak kabul edilirdi. Buna göre kadın kocasını malı kabul edildiğinden, koca öldükten sonra da mirasçılara devredilirdi. Kocanın mirasından da kadına pay verilmezdi. Kadınlarla ilgili cahiliye döneminin anlayışlarına bakıldığında , kadının aile için önem arz etmediğini ve üzerinden para da kazanılabilecek bir mal muamelesi gördüğünü ortaya çıkmaktadır.[22]

2. Yahudilikte Kadın

Yahudilik'te kadının yerine ve önemine baktığımızda toplumun ilk dönemlerinden beri erkek otoritesine dayanan bir yapıya uygun olarak şekillendiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak toplumdaki kadın ve erkeğin sosyal fonksiyonları da cinsiyete göre tesis edilmiştir.[23] İbranice'de kullanılan "işşa" kelimesi,bazı durumlarda "kadın" kelimesinin yerine kullanılmaktadır. Bu kelime "eş" anlamına da gelmektedir. Tevrat "kadın" konusunu ele alırken insanın yaratılışı kısmından başlar.[24] Kadının yaratılışı iki kıssada anlatılmaktadır. İlk kıssada *"Tanrı, 'Yeryüzü çeşit çeşit canlı yaratık, evcil ve yabanıl hayvan, sürüngen türetsin' diye buyurdu ve öyle oldu. Tanrı çeşit çeşit*

[20]Şamil Dağcı, "İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-I", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39(1999), 184.

[21] Altıntaş, *Cahiliye Arap Toplumunda Kadın,* 65.

[22] Kutluay Çelik, *Cahiliye'den Asr-I Saadet'e Kadının Sosyal Statüsünde Değişimi,*569.

[23] Ömer Faruk Harman, "Kadın" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 24/.84.

[24]Ahmet Gündüz, "Eski ve Yeni Ahid'in Kadın Anlayışına Mukabil Kur'an'ın Medeniyeti", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,*32 (2014),79.

yabanıl hayvan, evcil hayvan, sürüngen yarattı. Bunun iyi olduğunu gördü. Tanrı, 'İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım' dedi. 'Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun.' Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı. Onları kutsayarak, 'Verimli olun, çoğalın' dedi. "Yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun. İşte yeryüzünde tohum veren her otu, tohumu meyvesinde bulunan her meyve ağacını siz veriyorum. Bunlar size yiyecek olacak."[25] şeklinde anlatılır. Tevrat'ın yaratılış bahsinde, kadın ve erkeğin Tanrının suretinde yaratıldığı ve her ikisinin de aynı kabul edildiği görülmektedir. İkinci kıssaya göre ise kadın, erkeğin kaburga kemiğinden ve onun yalnızlığını gidermek üzere uygun bir "*yardımcı"* olarak yaratılmıştır. *"Sonra (Tanrı), 'Âdem'in yalnız kalması iyi değil' dedi. Ona uygun bir yardımcı yaratacağım.Rab Tanrı Âdem'e derin bir uyku verdi. Âdem uyurken, Rab Tanrı onun kaburga kemiklerinden birini alıp etle kapadı. Âdem'den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Âdem'e verdi."* Kaburgasından yaratılan ve kendisine verilen kadın için Âdem şöyle der: *"Şimdi bu benim kemiklerimden kemik ve etimden ettir, buna Kadın (İşa) denilecek.."*[26] Tevrat'taki yaratılış bahsinin devamında ise kadının hayvanlardan sonra yaratıldığı ve yaratılış amacının aslında kadının erkeğe eş olması için değil de Adem'in ihtiyaçlarını ve yalnızlığını gidermek için olduğu anlatılmaktadır. Buna göre kadının "yaratılış gayesi" ve "statüsü" Adem'e yardımcı olmaktan ibaret olduğu görülür.[27] Kadın ve erkeğin varoluş hikayesinde kadının "meydana geliş şekli" ve "biçimi" erkeğe bağımlı hale getirilmiş, "varoluş amacı " ve "yaratılıştaki önemi " ise sınırlandırılmıştır.Tevrat'ın yaratılış bahsindeki bu öğretiler Yahudi kültüründe kadının yerini belirlemede etkili olmuştur.[28]

Tevrat'ın öğretilerinde kadın Hz. Adem'i yoldan çıkararak onu kandırıp yasak meyveyi yemeye ikna etmiş ve onun günah işlemesine sebep olmuştur.Bu durum Tevrat'ta şöyle ifade edilmektedir: "*Rab Tanrının yarattığı yabancıl hayvanların en*

[25] Tekvin, 1: 24-29.

[26] Tekvin 2, /20-22.

[27] Tekvin, 2: 8-20.

[28]Saliha İslim Aksan,*Yahudilikte Kadın*,(Kahramanmaraş:Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,2014),17.

kurnazı yılandı. Yılan kadına, "Tanrı gerçekten, "Bahçedeki ağaçların hiçbirinin meyvesini yemeyin." dedi mi?" diye sordu. Kadın, 'Bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz." diye yanıtladı, "Ama Tanrı, bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın; yoksa ölürsünüz." dedi. "Yılan, "Kesinlikle ölmezsiniz" dedi. "Çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız. Kadın ağacın güzel, meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi. O da yedi."[29] Tevrat Adem'in hesaba çekilirken : "*Yanıma koyduğun kadın ağacın meyvesini bana verdi, ben de yedim."*[30] diyerek Havva'yı, Adem'i elmayı yemeye azmettiren kişi olarak göstermektedir. Tevrat'ta yer alan bu cümle Yahudi geleneğinde Havva'ya isyana azmettirici gözüyle bakılmasına sebep olmuştur. Bunun karşılığında Tanrı, kadını itaatsizliği nedeniyle cezalandırmıştır. "*Rab Kadına dedi:Zahmetini ve gebeliğini ziyadesiyle çoğaltacağım; ağrı ile evlat doğuracaksın. Ve arzun kocana olacak, o da sana hâkim olacaktır".* Bu ayetlerden kadının asli görevinin ve yaratılma sebebinin "çocuk doğurmak" ve "yuvaya bakmak" olduğu anlaşılmaktadır.[31] Ayrıca *"Ve Adem'e dedi: Karının sözünü dinlediğin ve: Ondan yemeyeceksin, diye sana emrettiğim ağaçtan yediğin için, toprak senin yüzünden lanetli oldu."*[32] ayetleriyle de kadın yaratılışta ikinci plana itilmiş[33] ve bu derecede bir kınama ile kalmayıp kadının bir günah keçisine dönüştürüldüğü görülmektedir.

Yahudi inancına göre haftalık ibadetlerin en önemlisi Tevrat'ı okumaktır. Ancak Yahudi din adamları kadınların Tevrat'ı okumasına ve dinlemesine müsaade etmemişlerdir. Bu durumun doğal sonucu olarak dini hayat sadece erkekleri ilgilendiren bir alan durumuna gelmiştir. Böylece kadınların dini törenlere katılma hakları ellerinden alınmış ve kadınlar ikincil statüde kalmıştır. Yahudilerin dini yaşantılarına baktığımızda Tevrat'ı öğrenmek ibadet olarak kabul edilmektedir. Ancak bu durum sadece erkek çocuklar için zorunludur. Kız çocuklarının ve

[29]Tekvin, 3/4-7.

[30] Tekvin, 3/12.

[31] Ömer Faruk Harman, "Semavi Dinlerde Aile" *Aile Sempozyumu*,(Ankara: Medeniyet Vakfı Yayınları,2015), 84.

[32] Tekvin, 3:16-17

[33] Erdinç İçten,*Yahudilikte Ketuba*,(Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi,Doktora Tezi,2020),30.

kadınların dini kuralları öğrenmeleri ile ilgili bir emir bulunmamaktadır. Tevrat'ta bulunan *"...Oğullarına onu öğreteceksin!"*[34] ayetini dikkate alarak kadınları eğitimine müsaade edilmemiştir. Bu düşüncelerin dışında bazı din alimleri yüzeyselde olsa kadınlara Tevrat eğitiminin verilmesi gerektiğini savunmuştur. Toplu yapılan ibadetlere kadınların katılması da kabul edilmemiştir. Azda olsa kadınların katıldı dini törenlerde ise erkekler tarafından kadınların görülmesinin veya işitilmesinin önüne geçmek için sinagog da erkeklerin ve kadınların olduğu bölümler bariyer ile ayrılır.[35] Bunun nedeni mahremiyetten ziyade, ibadetin erkeklere has bir görev olduğunun kabul edilmesidir.

Yahudilikte kadının dünyaya gönderilmesinin amacı ve en önemli görevi olarak çocuk doğurmak ve yuvaya bakmak kabul edilmektedir.[36] Kocasına karşı iyi bir "eş" ve çocuklarına karşı iyi "anne" olmak kadın için mutluluk sebebi kabul edilir.Bir çocuk dünyaya getirememe ise kadının kınanma ve üzüntü sebebidir.[37] Tevrat'ta hamile bir kadının *"Erkek çocuğu doğurursa, murdarlığının yedi gün, kız çocuk doğurursa on dört gün olacağı..."*[38] ibaresinin yer almaktadır. Buna göre kız çocuk erkek çocuktan "kirlilik nedeni" kabul edilir.

Erkeğin karısını boşaması belli başlı durumların gerçekleşmesine bağlanmıştır. Tevrat'a göre erkek evlendiği kadında "*yüz kızartıcı*" ve "ahlak dışı" bir suç bulduğunda eşini koşulsuz ve şartsız boşayabilmektedir.[39] Kocası ölen kadınlar ise eşlerinin en büyük erkek kardeşine miras olarak geçer ve onunla evlenmek zorundadır.[40]

---

[34] Tesniye, 11/19.

[35]Ramazan Işık,"Dini Sorumluluk Bağlamında Kadının Statüsü",*Bütün Yönleriyle Yahudilik:Uluslararası Sempozyum*,(Ankara: Dinler Tarihi Araştırmaları, 2012) ,653.

[36] Tekvin 3/16.

[37] Süleyman'ın Meselleri, 31/28.

[38] Levililer, 12/ 2-5.

[39] Tesniye 24/1-4.

[40]Hakkı Şah Yasdıman, "Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadının Konumu"**,** *Bütün Yönleriyle Yahudilik:Uluslararası Sempozyum*,(Ankara: Dinler Tarihi Araştırmaları, 2012),627.

Miras taksiminde kadının mirastan pay alması erkek kardeşin olmamasına bağlanmıştır. Erkek kardeşi olan kadın babasının mirasından pay alamaz. Diğer taraftan, kocaları ölen kadınlar da mirastan mahrum bırakılmıştır.[41]

Talmud'da bulunan ve erkeğin her gün "*Rabbim, beni kadın yaratmadığın için sana şükürler olsun*!" cümlesi Yahudilerin kadına karşı tavırlarını göstermektedir.[42]

3. Hıristiyanlıkta Kadın

Hıristiyan inancında da kadının varoluşu ve yaratılış amacı Yahudi inancıyla benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla kadının varoluş sebebinin erkeğe bağımlı bir hüviyete sahip olduğunu görüyoruz.[43] Bu durum kutsal metinlerde şöyle ifade edilmektedir; *"Çünkü erkek kadından değil, kadın erkekten yaratıldı. Erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratıldı.*"[44]

Hıristiyanlık öğretisinin tarihi süreci incelendiğinde Hz. Havva'nın yani kadının erkeği kandırdığı onun ilk günahı işleyip cennetten kovulmasına sebep olduğu ifadeleri görülmektedir.[45] Bu sebeple Hıristiyanlıkta "asli günah" kavramının oluşmasına kadın sebep olduğu düşünülmektedir. *"Kadının öğretmesine ve erkeğe hakim olmasına izin vermem ancak sükutta olsun. Çünkü Adem aldanmadı fakat kadın aldanarak suça düştü. Ama ancak doğum yapıp kurtulacaktır; yeter ki, sağduyuyla iman, sevgi ve kutsallıkta yaşasın."*[46] Ayrıca mektubu bu bölümü bize Hıristiyan kadının edilgen, kocasının izni olmadıkça bir iş yapmaya ve hatta konuşmaya bile hakkı olmayan bir konumda olduğunu göstermektedir.

İncil'deki kutsal metinlere göre evlilik kutsal bir davranış olarak kabul edilmektedir. Ancak tanrıyla olan bağın güçlenmesi ve tanrıya olan sevgiyi karşı cinsten biriyle bölüşmemek için evlenmemek daha önemli kabul edilmektedir.[47] Evlenen kişi artık karısını ve aile hayatını düşüneceği için bu durum erkeğin tanrıyla olan bağını

---

[41] Sayılar, 27:8-11.

[42] Gündüz,*Eski ve Yeni Ahid'in Kadın Anlayışına Mukabil Kur'ân'ın Medeniyeti,* 87.

[43]Musa Kaval İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi S.309

[44] Korintliler, 11:8-9.

[45] Harman*, Kadın,* 24/84.

[46] Timoteosa I. Mektup, 2/12-15.

[47]Ömer Yılmaz,Hıristiyan "Mistik ve İslam Tasavvuf Geleneğinde Kadın İmgesi ve Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,*13 (2012), 57.

azaltır. Üstün ahlaklı ve tanrıya yakın olmak isteyen erkek evliliği tercih etmemeli , kadınlardan daima uzak durmalıdır. Kitabı Mukaddes bu hususta şöyle der: "*Fakat kaygısız olmanızı istiyorum. Evlenmemiş adam nasıl Rabbi hoşnut etsin diye Rabbin şeyleri için kaygı çeker. Fakat evlenmiş olan adam, nasıl karısını hoşnut etsin diye dünya şeyleri için kaygı çeker. Ve bölünür. Evlenmemiş olan kadın ve kız hem bedence hem ruhça mukaddes olsun diye Rabbin şeyleri için kaygı çeker. Fakat evlenmiş olan kadın, nasıl kocasını hoşnut etsin diye dünya şeyleri için kaygı çeker. Ve bunu üzerinize kement atmak için değil, fakat yakışan halde olasınız ve zihniniz dağılmayarak Rabbe mülazemet edesiniz diye sizin kendi menfaatiniz için söylüyorum*."[48]

Hıristiyanlığa göre Hz. İsa boşanmayı da doğru bulmamaktadır. Ve şöyle demektedir: "*Denmiştir ki kim karısını boşarsa ona boşanma belgesi versin. ama ben size derim ki her kim karısını zina dışında bir nedenle boşarsa onu zinaya itmiş olur. Her kim boşanmış bir kadınla evlenirse zina etmiş olur"* [49] Yine İsa: "*Tanrı'nın birleştirdi insan ayırmasın"*[50] diyerek boşanmayı yasaklamaktadır.[51]

Ortaçağ Hıristiyan dünyası kadın konusunda daha da ileri giderek kadınların şeytanla bağlantı içinde olduğu inancını ileri sürmüştür. Bu inanç doğrultusunda ise kadınlar oldukça insanlık dışı zulümlerle karşı karşıya kalmışlardır. Hatta 19. y.y.'a gelindiğinde bazı kadınların ruhlarının kötü olduğu düşünülmüş ve cadı ilan edilerek öldürülmüştür.[52]16.y.y.'da toplanan konsülde "kadın" konusu gündeme alınarak,onun insan mı değil mi ,eğer insansa ruhunun olup olmadığı,ruhu varsa bu ruhun insana mı yoksa hayvana mı ait olduğu tartışılmıştır. Bu tartışmaların sonucunda "kadının" ruhunun olduğu ve, erkeğe hizmet etmek için yaratılan bir "insan" olduğu sonucuna varılmıştır.[53]

---

[48] Korintoslulara 7/32-38.

[49] (Tesniye, 24/ 1; Matta, 5/31-32).

[50] (Matta, 19/6)

[51] Ömer Faruk Harman, "Hıristiyanlıkta Kadın Algısı", *Kur'an Ve Kadın Sempozyumu*, (Ankara:2010), 58.

[52]Musa Kaval,"İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi"**,***Akademik Bakış Dergisi*, 55 (2016) ,319.

[53] Hasan Ali, Gökdemir, *Hıristiyanlıkta Kadın*, (İstanbul :Marmara Üniversitesi,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1994), 55.

Hıristiyanlıkta ise, kadınlara eğitim hakkı kısıtlı da olsa tanınmış,fakat bu hak bazı şartlara bağlanmıştır. Bu şart Yeni Ahid'de şöyle ifade edilmektedir*: "... (kadınlar) kocalarına tabi olsunlar ve eğer bir şey öğrenmek isterlerse, evde kendi kocalarına sorsunlar."*[54] Hıristiyanlığın mal sahibi olma bakımından kadına bakışı Yahudilikle benzerlik göstermektedir. Kadın evlendikten sonra herhangi bir malı mülküne geçiremez ve evlendikten sonra da kendine ait olan bütün mallar da eşine geçer.[55] Hıristiyanlıkta kadınların ibadet etmesi erkeklere oranla daha sınırlıdır. *"Kadınlar toplantılarımızda konuşmasın, buna izin yoktur. Kutsal Yasa'nın da belirttiği gibi uysal olsunlar'. Kadının, toplantı sırasında konuşması ayıptır."*[56] İncil'de bulunan *"Ey kadınlar Rabbe itaat ettiğiniz gibi kocalarınıza da itaat edin. Çünkü Mesih, bedenin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi erkekte kadının başıdır. Kilisenin Mesih'e itaat etmesi gibi kadınlarda her durumda kocalarına itaat etsinler."*[57] ifadesi kadının ibadetinin kocasına itaat olduğunu göstermektedir.

4. İslam'da Kadın

İslam'ın geldiği toplumda insanlar, kadın-erkek, hür-köle, zengin-fakir gibi sınıflara ayrılmıştı. Bu kişilerin sahip oldukları haklar bulundukları sınıflara göre değişiklik gösteriyordu. Kuran'ın toplum açısından hedeflediği amaç ise, insanlar arasındaki bu eşitsizliği ortadan kaldırmaktı. Kuran'a göre, Allah katında sınıflamalardan hiç birinin önemi bulunmamaktadır.Yaratıcının katındaki üstünlük, sadece imana, salih amel işlemeye ve takvaya bağlı kılınmıştır.[58] Kadın ve erkeğin öncelikleri ele alındığında ise değerlendirmenin cinsiyete göre yapılmadığı kişilerin yaşamlarındaki "takva" kriterine önem verildiği görülür. Bu durum ayette: *"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır."*[59] şeklinde zikredilmektedir.

---

[54] I. Korintoslulara, 14:33-36.

[55] Ziya Kazıcı "İslam'da Kadın: (Bir Mukayese)", *İlahiyat Akademi Dergisi*, 11 (2020), 65.

[56] I.Korintililer,14/34.

[57] Efesliler,22,23,24.

[58]Bilgin, *İslam'da Kadının Rolü Türkiye'de Kadın* ,30.

[59] Hucurat, 49/13

İnsanların kendi cinsiyetlerini belirlemede bir etkileri bulunmadığı için herhangi bir cinsiyetin üstünlüğünün olması Allah'ın adalet sıfatı ile uyuşmamaktadır.[60] Üstünlüğün "erkek ve kadın" olmakla değil, Allah rızasını gözetmekle olduğu Kur'an'da ; *"...Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler; ant olsun, ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Bu mükâfat, Allah tarafındandır.*"[61] şeklinde zikredilmektedir. *"Sizi bir tek candan yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini yaratan O'dur..."*[62] ayetine bakıldığında Adem ve Havva arasında yaratılış bakımından bir fark olmadığı ve her ikisinin "tek bir nefis" olarak yaratıldığı ortaya çıkmaktadır. Ayetler kadın ve erkeğin yaratılışı bağlamında değerlendirildiğinde hem erkeğin hem de kadının yaratılıştan birbirlerine karşı herhangi bir üstünlüğünün olmadığını göstermektedir.[63]

Kur'an "*Ya Eyyühennasü…*"[64] şeklindeki vurgularla kadının da inananlar topluluğunun bir üyesi olarak kabul edildiği açıkça vurgulanmaktadır .[65] Ayetlerdeki hitap şeklinin kadın ve erkek için aynı olması Kur'an'ın cinsiyet ayırımı yapmadığını, hak ve sorumlulukların her iki cinsin içinde geçerli olduğu bir çok ayette zikredilmiştir.[66]

Kur'an'da, Hıristiyanlık ve Yahudilik'te olduğu gibi ilk günahı anlayışı yoktur. Şeytanın vesvese ile Adem ve Havva'yı kandırmasını bireysel olarak değerlendirir. Nitekim bu durum ayette şöyle ifade edilir: *"Sonra O'na şeytan vesvesede bulundu, dedi ki: "Ey Adem, seni ebediyet ağacına ve fena bulmayacak bir mülke delalet edeyim mi? Artık ikisi de ondan yediler, hemen ikisi için avret mahalleri açılıverdi.*

---

[60] Al-i İmran,3/6.

[61] Al-i İmran, 3/195.

[62] A'raf, 7/189

[63] Kaval,*İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi*,311.

[64] İbrahim,14/ 1; Al-i İmran, 3/ 195; Nisa, 4/ 124; Tevbe ,9/ 72; Ahzab.33/35; Nur,24/30–31.

[65] Betül Rüveyda Kılıç Çetinkaya, *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İslam'da Kadın Algısı,* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,2020),42.

[66] Abdulmecit Okçu,"İslamda Kadın: Hakları, Değeri, Sosyal Konumu Ve Sorunlar",*Uluslararası İslam Ve Kadın Çalıştayı*,(2018), 354.

Üzerlerine cennetin yaprağından yapıştırmaya başladılar. Ve Adem Rabbine asi oldu da şaşırdı kaldı."[67]

İslam dini kadının "günahkar" ve "cinsel olarak ayartıcı" olduğu düşüncesini kabul etmemektedir.Bunun yanı sıra kadını yaratılış olarak ve dini sorumluluklar bağlamında erkekle eşit konuma getirmiştir. Mükellefiyetleri erkekle aynı olan kadının kutsalı ile bağ kurmasına da izin verilmiştir.[68] Kur'an'da aynı özellikleri taşıyan erkek ve kadının durumu bildirilmiş , affedilecekleri ve ödüllendirilecekleri anlatılmıştır. Nitekim bu durum Kur'an'da : *"Kuşkusuz Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar,taata devam eden erkekler ve taata devam eden kadınlar doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar,mütevazi erkekler ve mütevazi kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar,ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükafat hazırlamıştır."* [69] şeklinde zikredilmiştir.

İslam dininin öğretisine baktığımızda onun insana verdiği değerin, cinsiyetler üzerinden değil de insan olma vasfı üzerinden değerlendirildiği görülmektedir. Kuran'ın üslubunda kadına veya erkeğe ayrıcalıklar tanınmadığı,insanın hak ve sorumluluklarını ifade eden evrensel değerlerden bahsedildiği görülür. Kadına karşı olumsuz bir bakış açısının baskın olduğu bir dönemde inmeye başlayan "Kur'an", kadınlarla ilgili olarak birçok çeşitli düzenlemeler getirmiştir.[70]

Kur'an, çocukların cinsiyetlerinin belirlemesinde kişilerin etkili olmadığını ve cinsiyetin Allah tarafından verildiğini söyler. Bundan dolayı da çocuklar arasında erkek-kız ayrımı yapılmaması gerektiğini ifade edilir.[71] Cahiliye dönemi Araplarında kız çocukları doğduğunda bu durum anne-baba için bir talihsizlik

---

[67]Taha, 20/120-121.

[68] Kaval, *İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi*, 320.

[69] Ahzab, 33/35,

[70] Mehmet Okuyan, "Kadına Yönelik Şiddete Kur'ân'ın Bakışı", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* 23 (2007),93.

[71] Hüseyin Çelik,"İslâm'da Kadın, Aile Ve Aile Sorunlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 59 (2018), 1299.

olarak kabul ediliyordu.[72] Kur'an'da babalar kız evlatlarının doğumlarından ötürü ar duymamaları ve onları öldürmemeleri konusunda uyarılmıştır.[73]

Toplumda kadına karşı var olan bu tavır ve temel sorun İslam öğretisiyle ortadan kalkmaya başlamıştır. Aslında İslam dini, kadının toplum tarafından önemsenmeyen değerine dikkat çekmiştir.[74] Bu bağlamda da İslam dini kadınları ve erkekleri sadece fizyolojik ve bedensel olarak ayrıştırmıştır.

Hz. Peygamber'in kadınlara karşı söylemleri ve davranışları Kur'an'a uygundur. O, erkeklerin eşlerine karşı davranışlarına dikkat etmelerini öğütlemiş ve kendisi de bu konuda örnek olmuştur. Fakat İslâm toplumlarındaki bazı uygulamalar her zaman İslam'ın esaslarına ve Hz. Peygamberin sözlerine uygun olarak şekillenmemiştir. Eskiden beri süregelen kökleşmiş ataerkil aile anlayışı bazı ayet ve hadislerin kadın haklarını kısıtladığı şeklinde yorumlanmıştır.[75]

Kadın yaratılıştan getirdiği bir özellik olarak fiziksel açıdan erkekten daha zayıftır. Ancak bu zayıflığın hak ve sorumluluklar açısından değerlendirilmemesi,yaptıkları işlerde haklarının gözetilmesi gerektiği [76] *"Kadınların sorumluluklarına denk belli hakları vardır."*[77] ayetiyle ifade edilmektedir.

Hukuksal konularda karar vermede kadın ve erkek aynı statüde tutulur. Erkekler için hukuki işlemin gerçekleşme şartları ne ise kadın için de aynı şartlar geçerlidir.[78] Kadın, ticaret alanında erkeklerle aynı konumda değerlendirilmiş ve "kadın" olması onun herhangi bir sınırlandırmaya maruz kalmasında etkili olmamıştır. Bu sebeple ticaret hukuku alanında her iki tarafta aynı "hak" ve "yetkilere" sahiptir. İslam dini cinsiyet ayrımı yapmadan,çalışıp kazanmaya önem vermiştir. Bu durum Kuranda *"İnsan için ancak çalıştığı vardır*."[79] ayetiyle açıklanmıştır.

---

[72]Osman Eskicioğlu, "İslamda Kadının Yeri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 8 (1994),92.

[73] Nahl,16/58- 59;En'âm,6/140;İsrâ17/31.

[74] Çetinkaya, *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İslam'da Kadın Algısı*,41.

[75] Aydın ,"Kadın",24/87.

[76] Saylam, *Kadın Erkek Eşitliği Problemi Ve Bunun Fıkhi Düşünceye Yansıması*,43.

[77] Bakara, 2/228.

[78] Aydın,"Kadın" ,24/89.

[79] Necm,53/39.

İslam dini, neslin devamı, soy-sop birlikteliğinin korunması, toplumdaki ahlaki bozuklukların önüne geçilmesi için evliliği tavsiye etmiştir. Evlilik birlikteliği içerisinde kadın ve erkeğin farklı rolleri bulunmaktadır. Fakat toplumda dinin bazı uygulamalarının yanlış anlaşılması sebebiyle erkeklerin kadınlar üzerinde mutlak bir hakimiyet kurdukları iddiası bulunmaktadır[80].

İslam dışındaki toplumlarda, kadının istemediği bir evliliğe itiraz hakkı bulunmamaktadır. Fakat kadın için önemli olan bu hak , İslam tarafından istediği zaman kullanabilmesi için kadına verilmiştir. Ayrıca kadının rızası alınmadan biriyle evlendirilmesi İslama uygun değildir. Kadın izin vermediği müddetçe de nikah akdi gerçekleştirilemez. Nitekim Hz. Peygamber bir hadiste :*"İstişare edip fikrini almadan dul kadınla evlenme, veya onu evlendirme. izni veya arzusu olmadan bakire kızla da evlenme veya onu evlendirme.Umumiyetle kızların izni sükutudur."*[81] buyurmuştur. İslam dini tek kadınla evliliği önermiş, fakat eşler arasında adaletli davranmak koşuluyla dört kadınla sınırlandırarak birden fazla kadınla evlenmeye de izin vermiştir.[82] Nitekim bu durum :*"Eğer yetimlerin haklarını gözetemeyeceğinizden korkarsanız, size helal edilen kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikahlayın ve eğer bu takdirde adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız, o zaman bir kadın ile veya sahibi bulunduğunuz cariye ile yetinin. Bu, sapmamanız haksızlık yapmamanız için daha elverişlidir."*[83] ayetiyle ifade edilmiştir. Ayetin özüne bakıldığında eşler arasındaki "adaletin" korunması oldukça çetrefilli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam hukukçularına göre adaleti sadece maddi konularda sağlamak yeterli olmamaktadır. Zira eşlerin her birine karşı bütün konularda "adil" davranmak gerekmektedir. Bu ayet değerlendirildiğinde İslam dini çok kadın ile evliliğe izin verirken bir çok şartın gerçekleştirilmesini de istediği görülmektedir.[84] Dolayısıyla ayet, çok net bir ifadeyle sevgi ve diğer yönlerden,evli olunan eşlerin her birine karşı bir adaletsizlik yapma oranının yüksek olması sebebiyle birini diğerinden daha üstün

---

[80] Çelik, *İslâm'da Kadın, Aile Ve Aile Sorunlar*,1003.

[81]Müslim "Nikah " ,9; İbn Mâce, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, *es-Sünen*,(İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), "Nikah", 11.

[82] Aydın, "Kadın", 24/89.

[83] Nisa, 4/3.

[84]Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*,(Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları,1974),154.

tutabileceğinden korkan kişilerin, çok kadınla evlilik yapmalarının doğru bir davranış olmadığına işaret etmektedir.[85]

İslam'ın kadına verdiği değeri diğer dinlerde örneği bulunmayan "mehir" kavramından da anlayabiliriz. Mehir;erkeğin evlendiği kadına ödediği mal veya para anlamına gelmektedir. Mehir görevi ile erkek,daha evliliğin başında kadını değerli kılmaktadır.[86]

İslam'a göre neslin devamı sadece evlilik birliğinin sağlanmasıyla gerçekleşir.. Ancak bazen evlilik hayatında eşler arasında geçimsizlikler meydana gelmektedir.[87] Talak (boşanma) ise ancak evlilik devam ettirilemiyorsa başvurulabilecek bir çözümdür. Kur'an ve sünnette boşanmanın meşru bir durum[88] olduğu açıkça ifade edilmektedir.[89]İslam hukuku hükümlerine bakıldığında "talakla" ilgili ayetlerde "boşama" yetkisinin prensip itibariyle erkeğe verildiği görülmektedir. Bu durum evlilik hayatının sorumluluklarının kocaya yüklenmesiyle açıklanmaktadır.[90] Ancak kadınında erkeği boşama hakkının olduğu bazı durumlar da bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi ilerleyen sayfalarda verilecektir.

İslam öncesi Arap toplumunda savaşta etkili olamayan kadın ve çocuklara mirastan pay verilmezdi. Ölenin malı savaşlara katılabilecek en yakın erkek akrabasına verilirken,[91] İslam dini kadının miras hakkı olduğunu bildirilmiştir. Hatta kadının durumuna göre (eş, anne, nene, kız kardeş,kız çocuğu) alacağı pay ayrı ayrı belirlenmiştir.[92]

---

[85]H. ibrahim Acar, "Poligami Konusunda Bazı Mülahazalar", *Ekev Akademi Dergisi*, 1 (1998),205.

[86] Kaval, *İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi* ,316.

[87] Bekir Topaloğlu, *İslamda Kadın*, (İstanbul:yağmur yayınevi,1977), 130.

[88]H. İbrahim Acar,"Talak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010),39/497

[89] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail Buhari, el-Cami'u's-Sahih (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Talak", 1-4; Bakara, 2/228-232, 236-237, 241; Talak,65/1-2

[90] Acar,"Talak",39/498.

[91] Topaloğlu, *İslamda Kadın*,167.

[92] Aydın,"Kadın",24/.90.

İKİNCİ BÖLÜM

KADININ NİKAH, NAFAKA, MEHİR ve MİRAS HAKKI

1.İSLAM HUKUKUNA GÖRE NİKAH HAKKI

Kocanın karısı üzerindeki haklarının,kadının kocası üzerindeki haklarının ve sorumluluklarının oluşabilmesi için "nikah akdinin" hukuki geçerlilik içerisinde yapılmış olması gerekmektedir. Bu bölümde haklar ve sorumluluklar neler olduğuna değinilecektir.

1.1.Nikahın Tanımı

Nikah kelimesi lügatta "ne-ke-ha" kökünden türemiş olup "cem etmek, cinsel birleşme ve evlilik akdi" anlamlarına gelmektedir.[93] Nikah kelimesine verilen anlamlara bakıldığında,onunla hem akit hem de cinsel ilişki kastedildiği görülmektedir.

İslam alimlerine göre nikah, "milk-i müt'a" olan bir akittir. Yani "Bir erkeğin, evlenmesine bir engel olmayan bir kadından istifade etmesini helal kılan bir akittir."[94] Diğer bir anlam olarak, "Milk-i mut'a nikah akdiyle kazanılan hak ve yetki." anlamındadır.[95] Bazı fıkıh kaynaklarında şu tanımlar da yapılmaktadır; "Aralarında dini açıdan herhangi bir evlenme engeli bulunmayan bir erkek ile bir kadının hayatlarını birleştirmeleridir"[96] Nikah; "Eşlerin birbirlerinden meşru olarak istifade etmelerini sağlayan bir akittir."[97]

---

[93]Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrem b. Alî b. Ahmed İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab* (Beyrut: Daru's-Sadr, 1955),2/625-626.

[94] Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz el-Hüseyni İbn Abidin, *Reddü'l-muhtar ʿale'd-Dürri'l-muhtar* (Beyrut: Daru'l-Fikr,1992), 4/67-68.

[95] Ebu Bekr Alaeddin Ebu Bekr B. Mes'ud B. Ahmed Kasani, *Bedaiu's-Sanai' fî Tertibi'ş-Şerai'* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 3/606.

[96] Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2020), 207.

[97] Ebu'l-Muzaffer Muhyiddin Alemgir Muhammed, *Fetava-yı Hindiye,* Çev.: Mustafa Efe (Ankara: Akçağ Yayınları, 1984), 2/255.

İmam Serahsi'ye göre nikah hukuki bir terim olarak kabul edilir ve "bir şeyi diğerine katma" anlamında kullanılır. Bu ifadeyle cinsel ilişki sırasında, kadın ve erkeğin birleşip birbirlerine katıldığını bu birleşmenin de nikah olduğunu belirtmiştir. [98]

Şirbini evliliği bir "akit" olarak tanımlar ve şöyle der: "Eğer evlilik, ibadet olsaydı, kafir bir kimsenin yaptığı evlilik sahih olmazdı."[99]

1.2.Nikahın Hukuki Dayanağı

Kur'an fertlerin nikahsız olarak gayri meşru bir şekilde yaşamalarını uygun bulmamış ve evlenmeye teşvik etmiştir. Kur'an evlenmenin meşruiyetini ve nikahın önemini;

"... Gayri meşru ilişkide bulunmak veya gizli dost tutmak şeklinde değil de meşru bir nikahla evlenmek şartıyla mümin kadınlardan iffetli olanlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar -mehirlerini verdiğiniz takdirde- size helaldir...[100]

"Yine O'nun ayetlerindendir ki, sizin için nefislerinizden kendilerine ısınırsınız diye eşler yaratmış, aranıza bir sevgi ve merhamet koymuştur...[101] ayetleriylre açıklamaktadır.

Toplum düzeni ve neslin korunması söz konusu olduğu için evlenme dinen güzel görülmüş ve teşvik edilmiştir.[102] Yukarıda bahsedilen ayetlerin dışında Kur'an'da nikah konusuyla lakalı pek çok ayet yer almaktadır.[103]

Hz. peygamber hadislerinde evliliğe teşvik etmiş ve önemine vurgu yapmıştır. Hz. Peygamberin evlilik ile ilgili hadisleri şöyledir: *"Ey gençler topluluğu, evleniniz,*

---

[98]Ebu Bekir Muhammed b.Ahmed es-Serahsi, *el-Mebsut,*(Beyrut: Dâru'l- Ma'rife,1982) 4/357.

[99] Şemseddin Hatib Muhammed b. Ahmed eş- Şirbini, *Muġni'l-muḥtac ila maʿrifeti meʿani elfaẓi'l-Minhac*, (Beyrut: Daru'l-ma'rife, 1997), 3/170.

[100] Maide, 5/5.

[101] Rum, 30/21.

[102]Meryem Cangir,İslam *Hukukuna Göre Nikâhta Aleniyet Ve İlan Şartı,*(Erzurum:Atatürk Üniversitesi,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,2011),23.

[103] Bakara 2/102, 221, 228, 230, 232, 235, 237; Nisa,4/3-5, 19, 22, 127; A'raf ,7/189-190;Nur 24/3, 32-33;Kasas 28/27; Ahzab 33/37, 49, 53; Mumtehine,60/10-12; Tahrim,66/10.

çünkü evlilik gözü korur; namusu muhafaza eder. Evlenmeye gücü yetmeyenleriniz ise oruç tutsun, çünkü oruç [şehvete karşı] kalkandır".[104]

"Dört şey tüm peygamberlerin sünnetlerindendir: Utanma, güzel koku, misvak ve evlenmek."[105]

"Evlenmek benim sünnetimdir (girdiğim yolumdur). Kim benim bu yolum ile amel etmez (bundan yüz çevirir) ise, benden değildir. Ve evleniniz. Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı çokluğunuzla iftihar ediciyim. Kimin evlenme harçlığı var ise evlensin. Kim (bu masrafı) bulamazsa (nafile) oruç tutmalıdır. Çünkü şüphesiz oruç, sahibi için şehvet kırıcıdır."[106]Bu hadisler çerçevesinde Hz. Peygamberin evliliğe bakış açısı görülmektedir.

1.3.Nikahın Hükmü

Nikahın hukuksal durumu İslam hukukçularının icması ile sabittir. Ancak evlenme fiilinin doğurduğu sorumluluklar açısından hükmü ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bu sebeple nikahla her insanın kendi özel durumuna göre hükümler verilmektedir.Kişinin karşı cinse olan iştiyakının farklı olması, maddi yükümlülükleri karşılayıp karşılayamaması gibi özel sebeplerden dolayı İslam hukukçuları tarafından tek bir hükme bağlanmamıştır.Çiftlerin durumları göz önünde bulundurulduğunda nikahın hükmü; farz, vacip, sünnet, haram, mekruh gibi kısımlarına ayrılır.

a)Evlenmediği takdirde zinaya düşme durumu ve bu durumdan kendini koruyamayacak durumda olan mehir, nafaka ve eşinin geçimini sağlamak gibi maddi gücü olan ve eşine karşı manevi sorumlulukları da karşılayabilecek, eş görevini yerine getirebilme özelliğini taşıyan kimsenin evlenmesi farzdır.[107] Bu hüküm dört mezhep içinde geçerlidir.

b) Nikahın "vacip" olma hali üç mezhebe göre farz olmadan ayrılmasa da Hanefi kaynaklarında kişinin içinde bulunduğu hallerin durumuna göre vacip ayrımı

---

[104] Buhari, "Nikah", 2; Müslim, "Nikah",1.

[105] Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre Tirmizî, *el-Cami'u's-sahih* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Nikâh", 1.

[106] İbn-i Mace,"Nikah",1.

[107]Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985),2/41.

yapılmıştır. Kişi,cinsel birlikteliğe iştiyaklı olmakla beraber zinaya düşme korkusu taşımayıp, mehir ve nafakaya da gücü yetiyorsa evlenmesi vacip hükmündedir.[108] Ayrıca cinsel birlikteliğe gücü olup fakat zinaya düşme korkusu taşıyan, kadının mehir ve nafakasını karşılayabilecek maddiyata sahip kimsenin evlenmesi vaciptir.[109]

c)Bir kişinin maddi gücü yerinde ise cinsel iştiyakı da bulunuyorsa Hz. Peygamber'in sünnetine riayet etmek maksadıyla evlenmesi sünnettir.

d) Evlenmesi dinen "mekruh" kabul edilen kişiler ise, eşine kötü davranıp zarar verme ihtimali olan ve evlendiği kadının hukukuna riayet etmeyecek olan kişilerdir.[110]

e) Evlendiği zaman, karısına karşı sorumluluklarını yerine getiremeyeceği kesinlik kazanmışsa ya da kişinin eşine zulmedeceği kesin olarak biliniyorsa, bu kimsenin evlenmesi haram kabul edilmiştir.[111]

1.4.Nikahın Akdinin Rükünleri

Hukuken bir nikahın geçerli kabul edilebilmesi için bazı temel şartları sağlaması gerekmektedir.Bu temel şartlar sağlanmadan nikahın geçerliliğinden söz edilemez.İslam hukukçuları nikahla ilgili aşamaları titizlikle incelemişlerdir.Nikahın gerçekleşmesi için zorunlu olan esaslara nikahın rükünleri denilmiştir.[112]

Rükun, bir şeyin oluşabilmesi için gerekli olan temel unsurdur.[113] Nikah akdinin unsurları ise evlilik akdini oluşturan ana konulardır.Nikahta rükünler tam olarak gerçekleşmemiş ise akdin tam olması beklenemez.

Hanefi mezhebi nikah akdinin rüknü olarak "icab ve kabul" kavramlarını yeterli bulmaktadır. [114] Çünkü icab ve kabul, nikah akdinin yapısından bir parçadır.

---

[108]Abdurrahman Ceziri, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı,* Çev: Mehmet Keskin, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1993). 5/ 2046-2047.

[109]Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî İbn Abidin, *Reddü'l-muhtar ʿale'd-Dürri'l-muhtar* (Beyrut: Daru'l-Fikir,1992),3/6-7.

[110] Mustafa Genç," Evlenmenin Hükmü (Şer-i Sıfatı) Ve Bu Konuda İmam Şafii'ye Nispet Edilen Görüş", *Diyanet İlmi Dergi*,56(2020),483.

[111] Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhıyye*,II/ 42-43.;İbn Abidin*, Reddu'l-muhtâr*, 3/7; Döndüren,*Aile İlmihali*,153.

[112]Elif Betül Güneş ,*Tarafların Maksatları Açısından İslâm Fıkhında Nikah* (İstanbul:Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,2021),.23

[113] Kasani, *Bedaiu's-sanai' fi tertibi'ş-şerai'* ,3/318.

Cumhura göre ise nikah akdinin unsurları olarak, siyga (icap ve kabul), kadın, koca, evlenecek olan kadının velisini kabul eder.Özetle akdin temelini oluşturan unsurlar iki başlık halinde belirlenmiştir.[115]

1.4.1.İcab ve Kabul (İrade Beyanı)

Nikah akdinin gerçekleşebilmesi için evlenecek olan kişilerin kendilerinin veya vekalet verdikleri kişileri irade beyanlarının anlaşılır ve yanlış anlaşılmaya fırsat vermeyecek şekilde olması gerekir. İcap,"taraflardan birinin diğerinden önce akdi kabul ettiğini bildirmek için söylediği söze denir." Yani ilk teklifi yapan kişidir. Kabul ise "yapılan bu teklifi(icabı) kabul ettiğini ifade eden karşı tarafın söylediği sözdür."[116] Başka bir ifadeyle, "icab ve kabul" tarafların akit konusundaki rızalarını ortaya koyan karşılıklı ifadeleri kapsamaktadır.[117]

Hanefi mezhebine göre nikah akdindeki tek rükün "icab ve kabul" kavramlarıdır. Cumhura göre ise icab, kadının velisi ya da vekili tarafından yapılan teklif, kabul ise teklife verilen cevap olduğu görüşü benimsenmektedir.[118]

Tarafların irade beyanları "meclis birliği" çerçevesinde gerçekleşmelidir.Nikah meclisi dağılmadan önce "icab ve kabul" olması gerekmektedir. Tarafların "icab ve kabul" esnasında aynı ortamda olması gereklidir.[119]

İcab ve kabul veli aracığıyla gerçekleşiyorsa birbirine uygun cümlelerin kullanılması gerekir. Yani kadının velisi, erkeğe "Seni, kızım Ayşe ile evlendirdim." dediğinde erkek de cevaben "Kızın Fatma'yla evlenmeyi kabul ettim." derse beyanlar birbirine uygun olmadığı için nikah akdi gerçekleşmiş olmaz. Ayrıca icab ve kabul her iki tarafın da ayrıntılı bir şekilde işiteceği ve anlayacağı şekilde olmalıdır.[120]

---

[114] Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhıyye* II/15.

[115] Kâsânî, *Bedaiu's-sanai' fi tertibi'ş-şerai'* , II,/229 .

[116]Zekiyyüddin Şa'bân, *el-Aḥkâmü'ş-şer'iyye li'l-aḥvâli'ş-şaḫṣiyye*, (Beyrut:1978), 87; Hayrettin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, (İstanbul: Nesil Yayınları, 1986),II/87.

[117] Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, *el-Ahvâlü'ş-Şahsiyye,* (Beyrut :Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1984),13.

[118]Feyza Coşan,*Nikah Akdinin Bağlayıcılığı Ve Muhayyerlikler*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,2020),20.

[119] Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâ'i*, 2/232; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhıyye* II/15;Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*,157.

[120] Ahmet Yaman, *İslam Aile Hukuku*, (Konya: Yediveren Yayınları,2004),48.

1.4.2.Taraflar

İslam hukukuna göre hem nikah akdinin gerçekleşmesi hem de geçerliliği olan bir evlenmenin meydana gelebilmesi için akdin iki tarafının yani kadın ve erkeğin olması gerekmektedir. Hanefiler rükün olarak sadece irade beyanını (icap ve kabul) yeterli görmektedirler ve tarafları ayrıca zikretmezler. Cumhur fukaha ise tarafları da akdin unsurları içerisinde kabul ederler.[121]

Akıllı ve buluğ çağına gelmiş bir erkek ve bir kadın aralarında evlenme engeli yok ise nikah akdinde taraf olabilirler . Yani evlenme ehliyeti bulunan erkek ile kadın, kendileri irade beyanında bulunarak evlenebilirler. Evlenme ehliyetine sahip değillerse velileri tarafından evlendirilebilirler. Cumhura göre ise akıllı ve buluğ çağına gelmiş bir kadın, nikah akdine taraf olur fakat irade beyanında bulunamamaktadır. Bu durum kadınların evlilik akdinde velileri veya vekilleri aracılığıyla akde taraf olacakları sonucunu ortaya çıkarmaktadır.[122]

1.5.Nikah Akdinin İn'ikat Şartları

Nikah akdinin meşru olarak gerçekleşebilmesi ve hüküm ifade edebilmesi için gerekli olan şartlara denir. Bu şartların eksik olduğu durumlarda akdin gerçekleşmesi mümkün değildir.

1.5.1.Evlenme Ehliyeti

Nikah akdinin İslam hukukunun şartlarına uygun olarak kurulabilmesi için her iki tarafında evlenme ehliyetine sahip olması gerekir.Yani başkalarının izin ve onayına ihtiyaçları olmadan sözleşme yapabilecek yeterliliklerinin olması demektir.Bunun için tarafların akıllı ve buluğa ermiş olması yeterlidir.

Hanefi mezhebine göre kadın, akıllı ve ergenlik çağına gelmiş ise "tam ehliyetli" kabul edilir.Velisine danışmadan evlenebilir. Bu kişiler velileri tarafından zorla evlendirilemez.Cumhura göre ise kadın velisinin izni olmadan evlilik gerçekleştiremez. [123] Cumhur, nikah akdinde velinin bulunmasını rükün kabul ettiği için velisiz nikâhın geçerliliğini kabul etmez.

Hukuki olarak bir fiilin geçerli kabul edilmesi için fiili işleyen kişinin akıl ve anlayış gücünün olması gerekir.Yedi yaşından küçük olan ve buluğ çağında olsun veya

---

[121] Aydın, *İlmihal*,210.

[122] Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, II/ 87.

[123] Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* I/244

olmasın bütün akıl hastaları İslam hukukuna göre "ehliyetsiz" kabul edilen kişilerdir.Bu kişiler ailelerinin izni ve icazeti olsa bile kendi başlarına evlenemezler.Nikah yapılmış olsa dahi ittifakla geçersiz kabul edilir .[124]

Temyiz gücü olan ergenlik çağına ulaşmamış çocuklar (mümeyyiz çocuk) ve temyiz gücü eksik bulunan (matuh,bunak-bunamış) kimseler "eksik ehliyetliler" olarak kabul edilir. Mümeyyiz çocuğun velisinin bulunmadığı bir ortamda kendi başına yapacağı yapılan nikah akdi cumhura göre geçerli değilken, Hanefi mezhebine göre, velilerinden icazet alıncaya kadar yürürlük kazanmamakta ve mevkuf nikah akdi sayılmaktadır.[125]

1.5.2.Meclis Birliği

Akdi yapacak olan kişiler icab ve kabul işlemini aynı ortamda gerçekleştirmek zorundadırlar. Nikah akdinin tam olabilmesi için icab ve kabulün aynı mecliste bir bütünlük içerisinde gerçekleşmesi şarttır. Yani taraflar irade beyanlarını(icap-kabul), söylerken arada herhangi başka bir iş yapmamalı veya icaptan dönüşü ifade eden bir davranışta bulunmamaları gerekir.Ayrıca meclis birliği bozulmadan yapılan icabı karşı tarafın kabul ettiğini beyan etmesi gerekir.[126]

Mektup veya elçi vasıtasıyla gerçekleştirilecek nikah akdinde ise meclis birliği sağlanmışken mektup okunup,elçi iki şahit önünde icapta bulunsa ve icabın ulaştığı taraf da iki şahidin duyacağı şekilde kabulünü beyan etse, nikah akdi gerçekleşir.

1.5.3.Evlenme Engelinin Olmaması

İslam hukukuna göre, nikah akdinin geçerli olması için karı koca arasında evlilik engelinin bulunmaması gerekir. Kur'an-ı Kerim,aralarında evlenme yasağı bulunanlar ayrıntılı olarak ifade eder. Evlenme engelleri "sürekli evlenme engelleri" ve "geçici evlenme engelleri" olarak iki kısma ayrılmaktadır;

Sürekli evlenme engelleri Kur'an'da ;*"Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren sütanalarınız, sütkardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızın olup yanınızda kalan üvey kızlarınız -ki onlarla (anneleriyle) zifafa*

[124] Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I,/186

[125] Suat Erdem, "İslâm Hukukunda Evlenme Ehliyeti", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,12(2019),1752.

[126] Kasani, *Bedâi'u's-Sanâi'*,II/133-135;Atar,"Nikah",33/113.;Mehmet Akif Aydın, İslâm-Osmanlı Aile Hukuku,(İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fak. Yayınları,1985),17.

girmemişseniz size bir engel yoktur- öz oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi bir arada almak suretiyle evlenmek haram kılındı. Ancak geçmişte olanlar artık geçmiştir. Doğrusu Allah bağışlayıcı ve merhamet edendir."[127] şeklinde zikredilmektedir.

Aralarında "kan hısımlığı" ve "sıhri hısımlık" olan kişiler sürekli evlenme engeli içinde değerlendirilir ve bu kişilerle evlilik haram kılınmıştır.

Kan hısımlığı sebebiyle evlenilmesi yasak olanlar usul ve furu hısımlarıdır. Bu yasak sınırsız olup, usul ve furu'a herhangi bir dereceden sonra birbirleriyle evlenme hakkı verilmemiştir.[128] Buna göre evlenmesi caiz olmayan hısımlar dört kısımdır: "Usul,furu,anne ve babanın furu'u ve bunların çocukları, çocuklarının çocukları,dedeninenin ilk nesil çocukları.Amca, hala, dayı ve teyzenin kızları ve oğullarıyla ile evlenilebilir."[129]

Sıhriyyet, yani evlilik sebebiyle meydana gelen hısımlıkta usulün eşleri,furu'un eşleri,eşin usulü,eşin furu'u ile evlenilmesi sürekli haramdır.[130]

Süt (rada‘) hısımlığı çocuğun öz annesi dışında bir kadından süt emmesi sonucu oluşan hısımlığa denir. Süt hısımlığı bazı kişilerle evlenme engeli oluşturur.Bu evlenme engeli ayetle sabittir[131] Hadislerde de süt akrabalığının evlenme engeli olduğu bildirilmektedir. Hz. peygamber ,"*Nesepçe haram olanlar, süt yoluyla da haram olurlar*."[132] hadisinde süt akrabalığının evlenme engeli oluşturduğunu söylemiştir. Bu hadise istinaden alimler kısaca "*Süt emen çocuğu, süt emziren kadının öz çocuğu gibi kabul ettiğimizde öz çocuk o aileden kimlerle evlenemezse süt emen çocuk da aynı kişilerle evlenemez*."[133] hükmünü ortaya çıkarmıştır.[134]

---

[127] Nisa 2/23.

[128]Dağcı, *İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-I*,197; Coşkun,*İslam Aile Hukukunda Nikâh Akdinin Dini Ve Hukuki Boyutları*, 61.

[129] Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku,* I/315; Aydın,*İlmihal*, 28; Bilmen, *Hukûk-I İslâmiyye Ve Istılâhat-I Fıkhıyye Kâmusu*,II/77.

[130] Dağcı, *İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-I*, 201;Bilmen, *Hukuk-I İsamiyye Ve Istılahat-I Fıkhıyye Kamusu*,II/ 92; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* I/316;

[131] Nisa,4/23.

[132] Buhârî,"Şehâdât", 7;Tirmizî, "Radâ", 1.

[133] Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, 172;Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, 44.

Geçici evlenme engelleri ise, aralarında evlenme engeli olmayan kadın ve erkeğin geçici bazı sebeplerden dolayı birbirlerine haram kılınması durumudur. Haram kılınma sebebi ortadan kalkmadan yapılan evlilik sahih olarak kabul edilmez. Haram olan durum ortadan kalkar ise evlenmeleri caiz olur.Evlenmeyi engelleyen geçici sebepler şunlardır;

1-Din farkından doğan evlenme engeli; İslam dinine göre Müslüman kadın ve erkeğin müşrik biriyle evlenmesi yasaktır.[135] Ehl-i kitap bir kadınla Müslüman bir erkek evlenebilir fakat ehl-i kitap bir erkekle Müslüman bir kadın evlenemez.[136]

2-Üç talakla boşanmadan oluşan evlenme engeli*;* Karısını üç talakla boşayan bir erkeğin karısıyla tekrar evlenmesi için kadın bir başkasıyla geçerli bir nikah akdi yapması gerekir.[137]

3-İddete bağlı evlenme engeli; Kadın eşinin ölümü ya da herhangi bir boşama şeklinde iddet beklemek zorundadır.İddet süresi bitmemiş kadınla evlenmek yasaklanmıştır.[138]

4-Kadının başka biriyle nikahlı olmasından doğan engel;Kadın aynı anda birden fazla erkekle evlenemez.Nikahlı olan bir kadınla yapılan evlilik yasaklanmıştır.[139]Kadın kocasıyla evlilik bağı tamamen kesildiği zaman başka biriyle evlenebilir.

5- Çok eşlilikten doğan evlenme engeli;İslam dini erkeğe aralarında eşitlik sağlaması şartı ile aynı anda dört kadınla evlenmesine müsaade etmiştir. Fakat beşinci kadınla evlenmesi yasaklanmıştır. [140]

---

[134] Dağcı, *İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-I,* 216;Süt anne,süt baba sütnineler, süt dedeler;süt kardeşin kendisi,çocukları ve torunları;süt hala ve teyze,dayı,amca;sütanne ve sütbabanın gerek nesep gerekse süt hısımlığı yoluyla fürûu; eşin süt annesi, sütb abası, süt nineleri, süt dedeleri, süt çocukları, süt torunları;süt çocukların, süt torunların eşleri ile evlenilmesi yasaktır.Ayrıca süt hısımı olan iki kadından biri erkek kabul edildiğinde diğeriyle evlenmesi mümkün değilse bu ikisi aynı anda bir nikâh altında tutulamaz.

[135] Şamil Dağcı, " İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-II (Geçici Evlenme Engelleri)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41(2001), 148.

[136] Bakara, 2/221; Mâide, 5/5; Mümtehine, 60/10.

[137] Bakara, 2/ 230.

[138] Bakara, 2/235.

[139] Nisa, 4/23, 24.

[140] Nisa,4/3.

6. İki kız kardeşle aynı anda evli olmak;İki kız kardeşle aynı anda evlilik mümkün değildir.[141]Ancak iki kız kardeşin birisiyle evlendikten sonra onu boşarsa iddet süresi bittikten sonra dilerse diğer kardeşle evlenmesi mümkündür.[142]

1.5.4. Evliliğin Akde Aykırı Şart Taşımaması

Evlenecek taraflar, nikah akdi esnasında bazı koşullar ileri sürebilirler.Nikah akdinde ileri sürülen bu şartların, nikah akdinin niteliğine uygun olması ve şer'i hükümlerle çelişmemesi gerekmektedir.Diğer bir ifadeyle bu şartlar evlilik müessesesine zarar vermeyecek ve nasların açık hükümleriyle çelişmeyecek bir şekilde olmalıdır.Bu özellikleri taşıyan şartları karşı tarafın yapması gerekir.Örneğin kadın akit esnasında kocasının başka bir kadınla evlenmemesini veya başka bir şehre götürmemesi şeklinde şart koşsa bu şart geçerli olur.Eğer taraflardan birinin ileri sürdüğü şart hem nikahın mahiyetiyle uyuşmuyorsa hem de naslara uygun değilse bu şartın yerine getirilmesi gerekmez.Bu durumda şart geçersiz olsa bile yapılan nikah akdi geçerli kabul edilir. Örneğin;kadının kocasına ilk eşini boşa şartı koyması geçersizdir.Ya da erkeğin kadının akrabalarıyla ilişkisini kesmesini istemesi şartı geçersizdir.[143]

1.6. Nikah Akdinin Sıhhat (Geçerlilik) Şartları

Nikah akdinin sahih olması için gereken şartlara denir. Eğer şartlardan biri eksik olursa, nikah akdi Hanefilere göre fasit, cumhura göre batıl kabul edilir.[144] Evlilik akdinin sıhhat şartları şöyledir:

1.6.1.Şahitlerin Bulunması

Zina ile evliliği ayıran en önemli özellik zinanın gizli olması evliliğin ise açık olma özelliğidir. Kadın ve erkek arasındaki ilişkinin meşruiyet kazanması için evlenme akdinin gizlilik içerisinde olmadan şahitler ile topluma ilan edilmesi gerekir.[145]

Diğer akitlerde şahit gerekmezken nikah akdinde şahit gerekmesi nikah hükümlerinin korunması maslahatına yöneliktir. Bu maslahat ise nikahın

---

[141] Nisa,4/23.

[142] Dağcı, İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-I,

[143] Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali,* 159; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* , I/327.

[144] Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî veedilletühû*, VII,/62.

[145] Atar,"Nikah",33/114

alenileşmesini ve tescilini sağlayarak gerçekleşir.[146] Dört mezhep şahitlik konusunda ittifak sağlamışlardır ve sahih bir nikah için şart kabul etmişlerdir.[147] Nikah akdinde şahitlik yapacak kimselerde bazı özellikler aranır.Bu kimselerin; hür, Müslüman,akıllı ve ergenlik çağıma gelmiş olması gerekir. Akit esnasında şahitlik yapacak kişilerin "iki erkek" ya da "bir erkek iki kadın" olması gerekmektedir. Ebu Hanife ve Ebu Yusuf göre evlenecek kadının ehl-i kitaptan ise şahitlerin ehl-i kitap'tan olabilir.[148]

1.6.2.Evlilikte Rızanın Bulunması

İkrah;"Bir insanı tehdit ile istemediği bir şeye zorlamak." anlamına gelmektedir.Kişi bu durumda dışarıdan gelen bir etki olması sebebiyle serbest hareket edemez ve bir fiili rızası olmadan yapmak zorunda kalır.[149]

Evlilik akdi ile aile kurumu oluşmaktadır.Bu akit insan için hayati bir önem taşımaktadır.Çünkü birey, hayatı boyunca beraber yaşayacağı insanı seçer.[150] Bu sebeple evlilik akdi yapılırken bu birlikteliğin sorumlulukları ve ömür boyu süreceği dikkate alınarak evlenecek tarafların evliliği zorlama ve baskı olmadan kendi rızaları ile istemeleri gerekir.[151] Eğer eşlerden biri "ölüm, şiddet veya uzun süreli hapis korkusu altında "evliliğe zorlanırsa ve evlilik akdi yapılırken tarafların rızası alınmazsa yapılan nikah fasit olur. Cumhura göre "baskı, zorlama ve tehdit altında yapılan evlilikler" geçersizdir. Çünkü burada tarafların rızası gözetilmemiştir. Ancak Hanefilere göre zorlama ve tehdit (ikrah) kişinin iradesini ortadan kaldıran bir unsur olarak kabul edilmez.İkrah rızaya zarar veren bir durumdur fakat yine de kişiye seçme hakkı bırakmaktadır. Bu nedenle bu tür baskı altında yapılan nikahı geçersiz saymak doğru

---

[146]Suat Erdem,"İslam Hukukuna Göre Tarafların Haklarının Korunması Açısından Nikâhta İki Şahidin Gerekliliği", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 23 (2014),43.

[147] Döndüren, *Aile İlmihali*, 161.

[148] Kasani, *Bedâi'u's-Sanâi',* II/253 ; Serahsi, *el-Mebsût,* V/33; Atar,"Nikah",33/115;Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku,*I/ 89.

[149]Ahmet Akgündüz, "İslam Ve Osmanlı Hukukunda Rızayı Bozan Sebeplerden İkrah",*Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,* 49(1987)18.

[150]Hasan Şahin*, Nikahta Rıza Ve Cebir*,(Ankara: Gazi Üniversitesi,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,2008),30.

[151]Güleray Coşkun,*İslam Aile Hukukunda Nikah Akdinin Dini ve Hukuki Boyutları*,(Erzurum:Atatürk Üniversitesi,Basılmamış Yüksek Lisan Tezi,2009),39.

değildir.[152] Hukuk-i Aile Kararnamesi'nde "baskı ve zorlama" altında yapılan evlenme ve boşanmalarla ilgili olarak Şafiî mezhebinin görüşü benimsenerek, zorlanan kişinin nikahı fasit sayılmıştır.[153]

1.7. Nikahın Akdinin Nefaz (Yürürlülük) Şartları

Nikah akdinin in'ikad ve sıhhat şartları sağlandıktan sonra hukuki bir yürürlük kazanabilmesi için bazı şartları taşıması gerekmektedir. Bu şartlara akdin "nefaz şartları" denir. Nefaz şartlarını taşıyan evliliğe "nafiz", zıddına ise " mevkuf" denir[154].

Hanefi ve Malikiler akitlerde bazı şartlar yerine getirilene kadar akdin askıya (mevkuf) alınacağını kabul eder. Şafi ve Hanbelilere göre, akitlerde "nefaz şartı" diye bir şart yoktur. Nefaz şartı tarafların ehliyetiyle ilgilidir ve bu şartın bulunmaması halinde kişi ehliyette bulunmamış kabul edilir ve akit batıl olur.

Taraflardan birinin velisinin ya da vasisinin rızası alınmadan yapılan evlilik mevkuftur. Gerekli onay alındıktan sonra evlilik nafiz olur.[155] Cumhura göre velisiz nikah akdi yapılamaz bu sebeple tam ehliyetli kabul edilen kadın nikah akdi esnasında velisinin iznini almak zorundadır. Hanefilere göre ise kadın akıllı ve buluğ çağına ermiş ise velisinin iznini almadan evlilik akdini gerçekleştirebilir.[156]

Kişinin yakın veli varken uzak velinin evlendirmesi halinde de akit yürürlüğe girmez. Bu işte asıl yetkili kişi, yakın veli olduğundan onun onay vermesi bir nefaz şartıdır.[157]

1.8. Nikahın Akdinin Lüzûm (Bağlayıcılık) Şartları

Nikah akdi gerçekleştikten sonra taraflar arasında bağlayıcı hale gelir. Akdin bağlayıcılık şartı eşlerin veya velilerinin bu akdi feshetme yetkisinin bulunmaması halidir.[158] Lüzûm kavramı bağlayıcılık,yani "akdi feshedememe" yönüyle ele alınmıştır. Bu durumda evlilik hukuki olarak bozulamaz bir konuma gelmiştir.Fakat

---

[152] Şa'bân, *Ahvâlu'ş-Şahsıyye*, 123; Döndüren, *Aile İlmihali*,164; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 47.

[153] Hukuk-ı Aile Kararnamesi ,Mad.57.H.A.K., Mad. 57.

[154] Şa'bân, , *Ahvâlu'ş-Şahsıyye*, 98.

[155] Aydın, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*,21.

[156] Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, /269.

[157] Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku,*21.

[158] Kasani, *Bedâi'u's-Sanâi* ,II/322; Atar,"Nikah",33/114..

bazı durumlarda taraflardan biri ya da veliler tek taraflı olarak akdi feshetme hakkına sahiptir[159]. Nikah akdinin bağlayıcılığını feshedebilme hakkını doğuran durumlar şunlardır:

1)Akli melekeleri tam olmayan (ehliyetsiz) veya ergenlik çağına gelmemiş (eksik ehliyeti) kişiler, velisi kabul edilen babası veya dedesi tarafından evlendirildiğinde nikah akdi bağlayıcılık kazanmaktadır. Fakat bu kimseler velileri dışında olan "amca" ya da "erkek kardeş" tarafından evlendirilirse;küçük çocuk "ergenlik çağına" girince,"akli melekesi" yerinde olmayan kişi sağlığına kavuşunca evliliği kabul etme ya da feshetme hakkına sahip olur.

2) Akıllı ve ergenlik çağına gelmiş bir kadın velisinin izni olmadan dengi (küfüv) olan bir erkekle emsal bir mehir karşılığında evlenebilir.Ancak kadın velisin izni olmadan dengi olmayan bir erkekle evlenirse veli bu durumu gerekçe göstererek hakime başvurup nikahın feshedilmesini isteyebilir.[160]

3) Evlenecek erkeğin evliliğin yürümesine engel teşkil edecek bir rahatsızlığının olması ve evlilikten beklenen yararın sağlanamaması durumunda kadın, nikah akdinin feshedilmesi için hakime başvurabilir.[161]

1.9. Türk Medeni Hukukuna Göre Evlenme Hakkı

Türk Medeni Kanunun'da evlenmeyi açıklayan tam bir tanım olmasa da evlilik *"nişanlı kişilerin evliliği gerçekleştirmek için bir araya gelmeleri sonucu oluşan hukuki işlem"* olarak tanımlanır. Evlenmenin tarafların beyanıyla gerçekleşeceği Türk Medeni Kanunu'nun 142. maddesinde şöyle açıklanmaktadır; *"Evlendirme memuru, evleneceklerden her birine birbiriyle evlenmek isteyip istemediklerini sorar. Evlenme, tarafların olumlu sözlü cevaplarını verdikleri anda oluşur. Memur, evlenmenin tarafların karşılıklı rızası ile kanuna uygun olarak yapılmış olduğunu açıklar"*.

Evliliğin hukuki durumu Türk Medeni Hukuku'nda da tartışılmaktadır. Bu konuya ilişkin üç görüş bulunmaktadır.Birinci görüş, evliliğin eşler arasında olan, aile

---

[159]Abdülhamid,*Ahvâlu'ş-Şahsıyye*,28;Vehbe Zuhayli, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühu*, (Dımeşk:Dâru'l-Fikr, 1997), VII/95.

[160] Kâsânî, *Bedai'u's-Sanai'*,II, /315.

[161]Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühû*, VII/88; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, II/ 90;Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*,167.

hukukuna özgü bir "sözleşme" olduğunu kabul eder.[162] İkinci görüş,evliliğin sözleşmeden ziyade karşılıklı çıkarlara dayalı bir kurum olduğunu savunur. Üçüncü görüş ise evlenmenin bir şart-tasarruf işlemi olduğunu beyan eder.[163] Günümüzde evliliğin hukuki durumuyla ilgili Türk Medeni Kanunu bakımından kabul gören görüş ise evlenmenin "aile hukukuna özgü bir sözleşme" olduğu görüşüdür.

Türk Medeni Kanunu'na göre eşler arasında evlilik bağının oluşması için gerekli olan şartlar ″maddi şartlar" ve "şekli şartlar" olarak ikiye ayrılmıştır.

Evlenmenin gerçekleşebilmesi için gerekli olan "maddi şartlar" şöyledir; Kişilerin evlenme ehliyetine sahip olabilmeleri için yasa gereği kabul edilen "evlenme yaşına" gelmiş olması gerekir. Bunun yanı sıra kişinin "ayırt etme gücü" olmalıdır.Ancak ayırt etme gücü olsa bile kişi küçük veya kısıtlı ise "yasal temsilci izni" alınmak zorundadır.[164]

Türk Medeni Kanunun'da olağan evlenme yaşı erkek ve kadın için on yedi yaş olarak kabul edilir. Kişinin on yedi yaşını doldurup on sekiz yaşından gün almaya başlamış olması gerekir. Hakim olağanüstü durumların olması sebebiyle on altı yaşını doldurmuş on yedi yaşından gün almış bir kimse için evlenme izni verebilir.[165]

Türk Medeni Kanunu 125. maddesi : "*Ayırt etme gücüne sahip olmayanlar evlenemez."* hükmüne istinaden evlenecek kişilerin,evliliğin ciddiyetini,anlam ve önemini,kapsamını ve doğurduğu sonuçları anlayabilecek yeteneğe sahip olması gerekir. Evlenecek kişiler evliliğin getirdiği sorumlulukları ayırt etme gücüne sahip değilse bu kişilerde evlenme ehliyeti bulunmamaktadır.[166]

Evlenme akdini gerçekleşebilmesi için gerekli olan şartlardan biri de "yasal temsilcilerin izni" şartıdır. Ayırt etme gücü olan küçüklerin ve ayırt etme gücü olan kısıtlıların, evlenebilmeleri için yasal temsilcilerinin izni olmak zorundadır.[167] Rıza beyanının yazılı olmaması durumunda geçerliliği kabul edilmez.On sekiz yaşını doldurmuş ayırt etme gücüne sahip olan ve kısıtlı olmayan kişiler tam evlenme

---

[162]Turgut Akıntürk, Derya Ateş Karaman,*Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*,(İstanbul: Beta Yayınevi,2013),60.

[163] Necmeddin Feyzi Feyzioğlu, *Aile Hukuku*,(İstanbul:Filiz Kitapevi, 1986),93.

[164] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk,* 64.

[165] Feyzioğlu, *Aile Hukuku*,140.

[166] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk,*63.

[167] T.M.K., Mad.126.*"Küçük, yasal temsilcisinin izni olmadıkça evlenemez."*

ehliyetine sahiptirler. Bu kişilerin evlenmesi için "yasal temsilcisinin" veya "mahkemenin" iznine gerek yoktur.[168]

Evliliğin kanunen geçerli olması için, evlenecek kişilerin evlenme ehliyetine sahip olması ve aralarında evlenme engelinin bulunmaması gerekir.Medeni Kanunun 129. maddesinde evlenme engellerini, "kesin evlenme engelleri" ve "kesin olmayan evlenme engelleri" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre;hısımlık, mevcut devam eden evlilik[169] ve akıl hastalığı[170] kesin evlenme engelidir. Kesin olmayan evlenme engelleri ise kadın için bekleme süresi[171] ve bazı bulaşıcı hastalıklardır.[172]

Evlenmenin gerçekleşebilmesi için maddi şartlarının yanında şekli şartlarının da oluşması gerekir. Evlenmenin ayrıntılı biçimde "şekli şartlara" bağlanması şöyle açıklanmaktadır :

"*Kişilerin evlenme ehliyetine ve evliliğe sebep olacak bir engele sahip olup olmadıklarını belirlemek ve kolayca tespit edebilmek.

*Neslin sağlığı bakımından ve ahlaki düşünceler ile kanunun aralarında evlenmelerini istemediği kimselerin evlenmelerine engel olmak.

*Nişanlıları düşünmeye ve ihtiyata yöneltmek, alelacele yapılıp kısa bir zaman sonra bozulacak olan evlenmelere engel olmak.

*Evlenmeye açıklık sağlayarak evlenmenin hile, tehdit etkisi altında yapılmasına kısmen de olsa engel olmak.

*Evlenmeleri tescil ederek gizli evlenmelere engel olmak, doğacak çocukların soy bağını kesin olarak tespite imkan vermek."[173]

Evlenmeye karar vermiş kişiler evlenmeden önce evlilik işlemlerini yapmak için kadın ya da erkeğin oturduğu yerde bulunan evlendirme memurluğuna birlikte başvururlar.[174] Evlilik işlemleri, yapılan başvuru ile başlar. Başvuru, yazılı olarak

---

[168] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk,*69.

[169] T.M.K., Mad. 130.

[170] T.M.K., Mad. 133.

[171] T.M.K., Mad .132. *"Evlilik sona ermişse, kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün geçmedikçe evlenemez..."*

[172] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk* ,79;

[173]Ferit Hakkı Saymen, Halid Kemal Elbir, *Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku, (*İstanbul: Hak Kitapevi,1960),102.

[174] T.M.K., mad. 134.

yapılır.[175]Evlenme başvurusu, Evlendirme Yönetmeliği madde 16/II uyarınca evlendirme işlemleriyle yetkili ve görevli kabul edilen yerleşim yerlerinin belediye evlendirme memurluklarına yapılır.[176] Evlenme işlemi belediye başkanı ya da başkan tarafından evlenme işleriyle görevlendirilmiş memur ile köy muhtarları tarafından yapılır.[177]

Evlenme başvurusunda bulunan kadın ve erkeğin evlenmelerini engelleyecek bir durumun bulunup bulunmadığını ve evlenmeye ehil olup olmadıklarını ispatlamaları için bazı belgeler istenir. Bu belgelerin içeriği Türk Medeni Kanunun'da ve Evlendirme Yönetmeliği'nde açıklanmaktadır. Buna göre evlenecek kişilerden nüfus cüzdanı ve nüfus kayıt örneği, evlenme beyannamesi, evlenmeyi engelleyecek bir hastalığının olmadığını belirten sağlık kurulu raporu belgeleri istenir .[178]Bu belgelerin geçerliliği kabul edildikten sonra, *"Evlenme töreni, evlendirme müdürlüğünde evlendirme memurunun ve ayırt etme gücüne sahip ergin iki tanığın huzurunda, tarafların bizzat hazır bulunmalarıyla açık olarak yapılmaktadır.*" maddesine istinaden evlilik töreni yapılır. [179] Evlilik töreni bitince görevli evlendirme memuru eşlere bir aile cüzdanı verir.[180] Evlenmenin resmi olarak gerçekleştiği aile cüzdanının verilmesiyle kanıtlanmış olur.[181] Eşlerden biri kişisel durumlarında meydana gelen değişiklikleri aile cüzdana işletmekle yükümlü ve sorumludur.[182] Dini nikahın yapılması açısından aile cüzdanı önemlidir. Çünkü dini nikahın yapılabilmesi için aile cüzdanının gösterilmesi şarttır. Aile cüzdanı gösterilmedikçe dini nikah yapılamaz.[183]

---

[175] T.M.K., mad. 135.

[176] Evlendirme Yönetmeliği mad. 16/I

[177] T.M.K., mad.134/II.

[178]T.M.K., mad. 136; Evlendirme Yönetmeliği, mad.20.

[179]Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk,*81; T.M.K., mad.. 141/I; Evlendirme Yönetmeliği, mad. 27/I.

[180] T.M.K., Mad.143/I

[181] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk,*104.

[182] Evlendirme Yönetmeliği, mad.30.

[183] T.M.K., mad.143.

1.10. Değerlendirme

1-İslam hukuku, aile sürekliliğine önem verdiği için nikah hakkını hem kadın açısından hem erkek açısından uyulması gereken şartlara göre düzenlemiştir. Bu şartlar Kur'an'da, ayetlerle açıklanmaktadır.Ayrıca Hz. Peygamberin uygulamalarında da evlilik akdiyle ilgili hadislere yer verilmiştir.

2-İslam dini, nikah akdiyle ilgili getirdiği hükümlerle, İslam öncesi Arap toplumunda yer alan ve uzun bir müddet sürdürülen, evlilik kurumunun önemine uygun olmayan, kadına herhangi bir hak tanımayan geçici ilişkiler için kıyılan bazı nikah uygulamalarını ortadan kaldırmıştır. [184]

3-İslam dinine göre evlilik dini ve hukuki bir sorumluluktur. Evlilik birliği kurulurken kişilerin karşılıklı hakları ve sorumlulukları olması sebebiyle,nikah akdinin hukuki bir boyutu da bulunmaktadır. Evlilik dini ve dünyevi birçok maslahatları taşıdığından ibadet olarak nitelendirilmiştir.[185]Türk Medeni Kanunu'nda,evlilik birliğinin dini bir niteliği bulunmamaktadır. Tamamen resmi ve medeni hukuk içerisinde değerlendirilir.[186]

4-İslam Hukuku nikahı bir akit olarak görmektedir. Türk Medeni Kanunu'nda ise evlilik "aile hukuku sözleşmesi" kavramıyla anlatılmaktadır.[187] Bu sebeple her iki hukuk sistemi de nikah akdinin gerçekleşmesini bazı şartlara bağlamıştır. Bu şartların benzerlikleri ve ayrıştıkları noktalar bulunmaktadır.Türk Medeni Kanununda ve İslam Hukukunda nikah akdinin unsurları arasında farklılıklar olması çiftlerin yaptıkları akdin dini açıdan eksik kaldığını anlamına gelmemektedir.[188]

5-İslam Hukuku da Türk Medeni Kanunu da evlilik ile yeni bir aile kurulacağını, kadının kendi ailesinden kocasını ailesine geçeceğini ortaya koyar. İki hukuk sistemi ayrıştığı bazı noktalar vardır. İslam Hukuku'nda Hanefi mezhebi dışındaki mezhepler veli iznini nikahın rükünleri arasında görmektedir. Türk Medeni Kanunu'nda ise yasal evlenme şartını sağlayan kişinin veli izni almasına gerek yoktur.Ayrıca Türk

---

[184] Ahmet Yaman, *İslâm Aile Hukuku,* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, 2022),14-17.

[185] Cemil Liv, *İslam Aile Hukukunda Evlilik Akdinin Ve Boşanmanın Tescili*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi ,2014),126.

[186] Tüzüner,Özlem,"Türk Ve İslâm Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme", *Ankara Barosu Dergisi*, 1 (2013),132.

[187]Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk,*236.

[188] Liv, *İslam Aile Hukukunda Evlilik Akdinin Ve Boşanmanın Tescili,*129.

Medeni Kanunu evlenmede vekaleti kabul etmemektedir. Evlenme "medeni hukuk sözleşmesi" kabul edildiği için evlenecek kadın ve erkeğin, evlenme iradelerini karşılıklı olarak açıklamaları gerekir.[189]

6-İslam hukukunda süt hısımlığı bulunmakta ve nesepçe haram olanlar süt yoluyla da haram kabul edilmektedir.Türk Medeni Kanunu'nda süt hısımlığı konusu bulunmamaktadır.

7-İslam Hukuku'nda, evlenme akdi, bir otorite tarafından kayıt altına alınarak yapılmamaktadır. Buna istinaden dini bir otoritenin de müdahalesi bağlı kalmadan iki şahit huzurunda sadece evlenecek kişilerin icap ve kabulü ile evliliği geçerli sayar.[190] Türk Medeni Kanunu'nda ise devletin belirlediği yetkili memur önünde eşler olumlu irade beyanlarını bildirmek zorundadır. *(TMK. m. 142).*[191]

[189]Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk,*2368.

[190] Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 96- 97.

[191] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk*,12.

2. İSLAM HUKUKUNA GÖRE NAFAKA HAKKI

2.1.Nafakanın Tanımı

Nafaka kelimesi sözlükte, "harcamak, tüketmek" anlamındaki "infak" mastarından türetilmiştir.Nafaka kelimesi "revaç bulma, eksilme, azalma, fakirleşme, tüketme,çıkmak, gitmek,sarf etmek,azık, zaruri ihtiyaçların karşılanması maksadıyla harcanan para vb. maddi değerler" anlamına gelir.[192] Türkçede nafaka yerine, "geçim masrafı" veya "geçim harcamaları" gibi ifadeler kullanılmaktadır.[193]

Nafakanın terim anlamı ise, "Hayatiyetin ve yararlanmanın devamlılığını sağlamak için yapılması zorunlu olan harcamalar." şeklinde ifade edilebilir.Bazı İslam hukukçuları ise "Bir şeyin bekasının ve devamının bağlı olduğu yiyecek, giyecek ve iskan mahalli gibi şeylerdir."[194] diye tanımlamışlardır. Bu tanımlamalar canlıların

hayatlarını sürdürmesi için cansız eşya ve maldan istifadeyle yapılan bütün harcamaları içerisine alır.[195]

Nafaka sorumluluğu, İslam hukukunda geniş anlamları olmakla birlikte kişinin mülkiyetinde bulunan diğer canlıları da kapsamaktadır. Ayrıca nafaka kavramı canlı olmayan varlıkların da verimliliklerini devam ettirilebilmeleri için yapılan harcamaları da kapsamaktadır. Ancak Hanefiler nafaka terimini kişilerin nafakası olarak ele almışlardır. Hatta Hanefi alimlerin bir kısmı nafakanın sözlükte "insanın ailesi için harcadığı şey" anlamına geldiğini ve bunun yiyecek, giyecek ve barınmadan ibaret olduğunu ifade etmektedirler.[196] Sonuç olarak canlıların hayatını devam ettirebilmesi, canlı olmayan eşya veya malın insana yarar sağlamaya devam edebilmesi için yapılan harcamaların tamamına İslam hukukunda nafaka denmiştir.[197]

---

[192]Celal Erbay, "Nafaka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslAm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), 32/282

[193] Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*,306.

[194] Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*. I/ 286.

[195] Ruhi Özcan, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası*, (İzmir: Çağlayan Yayınları ,1996),12-13.

[196] Kamil Yelek,"Hanefî Hukukunda Ebeveyne Karşı Nafaka Sorumluluğu" *Eskiyeni Dergisi,* 44 (2021),589.

[197] Özcan, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası,* 14.

2.2. Nafakanın Hukuki Dayanağı

Evlilik nafakası; sahih bir nikah akdi sonrasında erkeğin sorumlu tutulduğu ve kadının lehine verilmiş olan mali bir haktır.Nafakanın devamı için de kadının belli şartları yerine getirmesi ve evliliğin hukuki olarak devam etmesi gerekmektedir. Evliliğin sona ermesi halinde ise iddet nafakası ödenmektedir.

Kocanın karısının nafakasından sorumlu tutulması nikah akdinin başladığı andan itibaren geçerlidir.Nafaka yükümlülüğü ,"koca ile karısı arasındaki mali bir alacaklılık ve borçluluk ilişkisi" olarak tarif edilir.[198]

İslam hukukuna göre nikah akdinden sonra kadın, bazı durumlarda kocasının iznine bağlıdır.Örneğin koca, karısının çalışmasına izin vermeyebilir. Kadın, evden çıkıp çalışamadığı için kendisine yetecek kadar nafakayı temin edemez. Bu durum Hanefilere göre kadının nafakasının erkeğe vacip olmasının sebebidir.Kocanın verdiği nafaka kadının ihtibasının karşılığıdır. Çünkü kadın,kocası tarafından alıkoyulmuştur.Dolayısıyla kadın diğer işlerden uzaklaştırılıp bütün vaktini kocasına ayırmış olduğu için kocası nafakasını temin etmek zorundadır.[199]

Nafaka belirlenirken kocanın maddi yeterliliğinin olup olmadığına ve nafakayı temin etmedeki yeterliliğine bakılır. Malikilere göre, kocanın maddi gücü nafaka vermeye yetmiyorsa nafakayı vermez. Ancak Kur'an'da yer alan *"...bir kimseyi ancak kendine verdiği ile yükümlü kılar..."*[200] ayetinde fakir olanlardan nafakanın alınmayacağını belirten bir ifade yoktur. Cumhura göre ise kocanın fakirliğinin nafakanın düşmesine sebep olmayacağını savunur.[201] Eğer eşlerin her ikisi de zenginse bu duruma göre harcama yapılır.Her ikisi de fakirse kadın kocasından zengin seviyesinde harcama yapmasını isteyemez.Biri zengin diğeri fakirse orta seviyede bir yol izlenir.[202]

Kadının evlilik devam ederken ve boşanma sonrasında iddet beklerken sahip olduğu nafaka hakkı Kur'an'da birçok ayette belirtilmiştir. Evlilik devam ederken kadına tanınan nafaka hakkını belirten ayetler:

---

[198] Celal, Erbay, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*,(İstanbul: Rağbet Yayınları,1998),24.

[199]Kâsânî, *Bedaiu's-Sanai* ,III/18.; Bilmen,*Hukûki İslâmiyye ve Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu,* II/446.

[200] Talak 65 /7.

[201] Erbay, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*,33.

[202] Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*,309.

"Emzirmeyi tamamlamak isteyenler için anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler.Onların (annelerin) yiyeceği, giyeceği örfe uygun olarak babaya aittir.Hiçbir kimseye gücünün üzerinde bir yük ve sorumluluk teklif edilemez..."[203] *"Erkekler kadınların koruyup kollayıcılarıdırlar. Çünkü Allah insanların kimini kiminden üstün kılmıştır.Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar.İyi kadınlar itaatkardırlar."*[204] şeklinde zikredilmiştir. Boşanma sonrasında iddet bekleyen kadının nafaka hakkını belirten ayetler ;"*Onları (iddetleri süresince) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler,doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için(çocuğu) emzirirlerse(emzirme) ücretlerini de verin ve aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız, çocuğu baba hesabına başka bir kadın emzirecektir."*[205]
şeklinde anlatılmaktadır.

Evlilik nafakası hakkında Kur'an'dan delillerin dışında Hz. Peygamber'in birçok hadis-i şerifi bulunmaktadır. Bunlardan "Hind Hadisi" en çok bilinenlerindendir. Ebu Süfyan'ın eşi Hind, Hz. Peygamber'e gelerek, kocasının cimri olduğunu, kendisine ve çocuklarına kafi gelecek miktarda nafaka vermediğini söyleyerek şikâyette bulununca Resulullah şöyle buyurur; *"Kocanın malından, onun bilgisi dışında, sana ve çocuklarına yetecek miktarda dine ve örfe uygun olarak al."*[206] *"Dikkat edin, sizin hanımlarınız üzerinde hakkınız var, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakkı vardır. Sizin hanımlarınız üzerindeki hakkınız, hoşlanmadığınız kimseleri minderinize oturtmamaları ve sevmediğiniz kimselerin evinize girmelerin izin vermemeleridir. Onların sizin üzerinizdeki hakları, giyimlerini ve yiyeceklerini iyi bir şekilde yapmanızdır."*[207]

2.3.Evliliğin Devamı Sırasında Nafakanın Kapsamı

Nakafanın kapsamına sahih bir nikah akdinden sonra bir kadının hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan yiyecek, giyim, mesken ihtiyaç girmektedir ***a.***

[203] Bakara, 2/ 233.

[204] Nisa,4/34; Bakara, 2/ 236; Talak, 65/7; Nisa,4/19.

[205] Talak, 65/6; Talak, 65/1; Bakara, 2/228; Bakara 2/ 229.

[206] Buhari, "Nafakat" 14; Müslim, "Akdiye", 7; Ebu Davud, "Nikah", 40-41.

[207] Tirmizî, "Ridâ", 11; Ebu Davud, "Zekât", 45.

Yiyecek Maddeleri; Koca karısının hayatını devam ettirebilmesi için gereken bütün yiyecek maddelerini yeterli miktarda karşılamak zorundadır. Bu sebepten dolayı İslam hukukçularına göre erkek, israfa kaçmadan ve cimrilik etmeden kadının temel ihtiyaçlarını yeterli miktarda karşılamakla mükeleftir.[208]Bu miktarın belirlenmesinde *"Annelerin rızkı ve giyecekleri maruf bir şekilde babaya aittir."*[209]ayeti ölçü olarak kabul edilir.Kocanın vereceği yiyecek nafakasının kapsamı Hanefi ve Şafi mezheplerine göre kocanın maddi durumuna göre belirlenmelidir. Bu düşünceye de *"Eli geniş olan elinin genişliğine göre nafaka versin. Rızkı dar olan da, Allah'ın ona verdiğinden (o ölçüde) harcasın..."*[210] ayetini delil olarak gösterirler. Maliki ve Hanbeliler nafaka kapsamını belirlerken eşlerin fakirlik ve zenginlik durumlarının yanında,kadının konumu ve yaşanılan yörenin de dikkate alınması gerektiğini savunur. [211]

Yiyecek nafakası, yiyecek olarak verilebileceği gibi, para olarak da verilebilir. Ancak nafaka para olarak verileceği zaman temel gıda maddelerindeki fiyat değişiklikleri göz önünde bulundurulmalıdır.Yiyecek fiyatlarındaki artışa göre kadın nakafanın artmasını isteyebileceği gibi koca da fiyatlarda düşüşe oranla nafakanın indirilmesini talep edebilir.[212]

b.Giyecek: Kadının giyecek ihtiyacının kocası tarafından karşılanması gerektiği Kur'an'da "*...Onların (annelerin) yiyeceği, giyeceği, örfe uygun olarak babalara aittir..."*[213] ayeti ile anlatılmaktadır. Hz. Peygamberin,*"Kocanın yediği zaman ona da yedirmesi, giyindiği zaman ona da giydirmesidir..."*[214] hadisi de kadının giyecek ihtiyacının kocası tarafından karşılanması gerektiğine başka bir delildir. Nafaka yükümlüsü olan kocanın, karısının sağlığının korunması, vücudunun zarar görmemesi ve hayatının devam etmesi için gerekli olan yazlık ve kışlık ayrımına dikkat ederek giyim ihtiyacını karşılama zorunluluğu vardır.Çünkü insan için

---

[208]Sezai Bekdemir, *Nafaka İlmihali*,(İstanbul:Kitap Dünyası,2019),76.

[209] *Bakara*, 2/233.

[210] Talak 65/7.

[211] Kâsâni, *Bedâi's-Sanâi* ,IV/23.

[212]İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 5/293;Cin,*İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*,198; Bekdemir,*Nafaka İlmihali*,89.

[213]Bakara,2/233.

[214] Ebû Dâvud, "Nikâh", 42.

yiyecek ne kadar gerekliyse giyecek de o kadar gereklidir. Giyecek ihtiyacı karşılanırken kocanın maddi durumu göz önünde bulundurularak aşırıya kaçılmamalıdır.Yaşanılan çevrede giyilen kıyafetler örnek olarak kabul edilir ve kadının ihtiyacı buna göre karşılanır.[215]

c. Mesken: Bir ailenin ikamet etmek amacıyla yerleştikleri yere mesken denir. Mesken kişinin barınma ihtiyacını karşılar. İslam hukukunda mesken nafaka kapsamında değerlendirilir ve evli kadının barınma yükümlülüğü kocanın sorumluluğundadır.Koca mali durumuna uygun olarak bir mesken temin etmek zorundadır. Kur'an'da yer alan *"O kadınları imkanınıza göre oturduğunuz yerde oturtun"*[216] ayeti bu zorunluluğu ispatıdır.

İslam hukukçularına göre oturulacak meskende eşlerin mali ve sosyal durumları göz önünde bulundurularak bazı özelliklerin olması gerekir**.** Buna göre;

1-Meskende kadının mal ve can güvenliğinin olması gerekir. yapısı itibariyle oturmaya müsait olmalı,yıkılacak üzere harap olmuş bir yer olmamalı ve aile mahremiyetinin yani karı-koca arasındaki özel hayatın korunacağı bir yer olmalıdır.

2-Mesken korkulacak derecede yerleşim merkezlerinden uzak olmamalı, etrafında güvenilecek komşular olmalıdır.

3- Mesken kadın açısından hem dini hayatını yaşayabileceği hem de dünya işlerini yapabileceği uygunlukta olmalıdır.

4- Mesken insan yaşamını kolaylaştıran ve yaşam için ihtiyaç duyulan eşyaların bulunmasına ve kullanılmasına uygun olmalıdır. Mesela su,elektrik yatak, yorgan, yeme içme için gerekli olan eşyalar, aydınlatma malzemeleri gibi temel ihtiyaç araç ve gereçlerini nafaka yükümlüsü evde hazır bulundurmak zorundadır.

5- Hanefilere göre koca hanımı için -kendisinin razı olması durumu dışında- kendi ailesinden kimsenin bulunmadığı müstakil bir yer temin etmek zorundadır. Malikilere göre ise mesken müstakil bir oda kabul edilir. Koca bir başka evliliğinden olan ve küçük çocuğunu karısıyla birlikte oturtma hakkına sahiptir ancak kadın

[215] Erbay, "Nafaka" 32/283; Bekdemir, *Nafaka İlmihali*,80.

[216] Talak 65/6.

kocasının rızası olmadan kendi küçük çocuğunu evinde oturtamaz[217]

d.Hizmetçi: Koca tarafında kadına hizmetçi temin edilmesi durumu bazı şartlara bağlanmıştır.Sosyal statüsü bakımından emsali olan kadınların hizmetçisi varsa, kadın hasta, ev işi ve çocuk bakımı gibi faaliyetleri yapmaktan yetersiz ise hizmetçi, nafaka sorumlusu tarafından sağlanmak zorundadır.[218]

İslam hukukçularına göre kadın baba evinde kendi hizmetini görmeye alışık değilse bu konuda zorlanamaz.Kocanın mali durumu yeterliyse kadına hizmetçi tutmak ve hizmetçinin nafakasını da ödemek zorundadır. Bu durumun zıddı olarak kadın baba evinde kendi işini görmeye alışık ise, kocası zenginde olsa bile hizmetçi istemeye hakkı bulunmamaktadır.[219]

Koca zengin ise hem kendine hem de hanımına hizmet eden hizmetçi tutması evladır.Eğer koca fakir ise koca karısına hizmetçi tutmakla mükellef değildir.Karısına elinden geldiğince yardımcı olması gerekmektedir.[220]

Koca hizmetçinin yiyecek, yatacak yer ve giyim masraflarını karşılamak zorundadır. Ancak giyecekler eskimeden yenisini alması gerekmez.Hizmetçinin bu ihtiyaçları hizmetinin karşılığı olarak koca tarafından temin edilir.[221]

2.4. Evlilik Sonrası (İddet Döneminde) Nafaka

İddet kavramı kelime olarak "saymak, sayılan şeyin miktarı, adet" anlamına gelmektedir.İslam hukukunda, "evliliğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda kadının yeni bir evlilik yapabilmek için beklemek zorunda olduğu süre" olarak tanımlanmaktadır.[222]

---

[217]Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühu*, (Çev. Komisyon),10/105. Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 200;Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*,309; Özcan, *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*,21.

[218] Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühu*, (Çev. Komisyon),10/107.

[219] Erbay,*İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*,31.

[220] Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühu*, (Çev. Komisyon),10/ 110.

[221]Lütfiye Akgül, "İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası Ve Kapsamı",*Ekev Akademi Dergisi*,62(2019), 32.

[222]H.İbrahim Acar,"İddet",*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006),21/467.

İddet bekleyen kadının nafaka hakkı boşanmanın gerçekleşme şekline göre farklılık göstermektedir. Yukarıda evlilik devam ederken kocaya düşen nafaka hükümlerini işledik. Çalışmamızın bu kısmında ise nikah akdinin sona ermesi sonucu kadının iddet süresi boyunca elde ettiği "iddet nafakası" hükümlerini açıklamaya çalışacağız.

2.4.1. Hamile Olmayan Kadının Nafakası ve İddet Süresi

Hamile olmayan kadının nafakası ele alınırken; boşanma,fesih ve ölüm gibi ayrılık nedenleri açısından değerlendirilecektir.Boşanma iddetinde nafaka değerlendirilirken boşanmanın ric'i veya bain talak ya da fesih ile gerçekleşmiş olması sonucu değiştirmektedir.

İslam hukukçuları, yeni bir nikah akdi ve mehir gerektirmeyen "ric'i talak" ile boşanmış kadının iddet beklediği günlerde yiyecek, giyecek ve barınma gibi nafaka hakkına sahip olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.[223] Bu durum Kur'an'da; *"Onları (iddetleri süresince) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun"*[224] ayetiyle açıklanmaktadır.

Hanefiler "bain talak" ile sonucu kadının iddet süresinde nafaka hakkının olduğunu, Malikiler ise kadının sadece mesken hakkının olduğunu kabul etmektedir. Şafii ve Hanbeliler ise boşanan kadının nafaka hakkının bulunmadığını yalnız meskende oturma hakkının olduğunu kabul ederler.[225] Fesih iddetinde kadının nafaka hakkında kusurlu olup olmadığına bakılır. Kocanın kusuru nedeniyle nikah feshedilmişse kadının nafakası devam eder. Ancak - İslam dininden çıkmaya da nüşuz gibi- kusurlar kadından kaynaklanıyorsa nafakadan söz edilemez.[226] Boşanma muhalea veya ila[227] gibi nedenlerle gerçekleşmişse Maliki ve Hanbelilere göre bu boşanma bain talak sayıldığı için kadının iddet beklemesi gerekir ve bu süreçte de nafaka hakkı bulunur.[228] Müslüman bir erkekle evli olan ehl-i kitap bir kadının iddeti de müslüman kadınlar gibidir.Kadın evlendikten sonra müslüman olursa ve

---

[223] Bekdemir, *Nafaka İlmihali* ,88;Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu,* II,/492;

[224] Talak, 65/6.

[225] Acar,"İddet", 21/467; Recep Çetintaş, "İslâm Hukukunda Evlenmeden Doğan Haklar Bağlamında Nafakası" *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi,* 24,(2014),200.

[226] Erbay, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*,.43.

[227] İla: Kocanın, eşiyle cinsel ilişkide bulunmamak üzere yaptığı yemin, kazai boşanma sebeplerinden biri.

[228] Acar,"İddet",21/471.

kocası müslüman olmayı kabul etmezse ayrıldıklarında kadın iddet bekler ve nafaka hakkı bulunmaktadır.[229]

İddet süresi, kadının boşanma tarihinden itibaren başlar.Kadının bekleyeceği bu süre *"Boşanan kadınlar kendi başlarına (evlenmeksizin) üç kuru' süresince beklerler..."*[230] ayetinde geçen "kuru' " ifadesi dikkate alınmıştır.Ancak kelimenin hem hayız hem de temizlik anlamında kullanılması sebebiyle farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Hanefi ve Hanbeliler üç adet (aybaşı/hayız) dönemi süresini, Maliki ve Şafiiler ise üç temizlik süresi beklerler.Yaşının büyük olması ya da küçük olması nedeni ile hayız görmeyen kadının iddet süresi ise "*Kadınlarınızdan artık ay halinden ümit kesmiş olanlarla, hiç ay hali görmeyenlerin iddeti, şüphe ederseniz bilin ki üç aydır.*"[231] ayeti gereğince üç ay olarak belirlenmiştir.Hiç hayız görmemiş kadınların iddetleri Malikilere göre bir yıldır.[232]

2.4.2. Hamile Kadının Nafakası ve İddet Süresi

İslam hukukçularına göre hamile olan kadın, ric'î talak ile kocasından boşanmışsa kocasının evinden izinsiz çıkmama şartıyla, evinde iddetini bekler ve nafaka alma hakkını elde eder. Bain talak ile boşanan hamile kadın ise doğum gerçekleşene kadar nafaka ve mesken hakkından mahrum bırakılamaz.*"...Eğer hamileyseler, çocuklarını doğurana kadar nafakalarını verin..."*[233] ayeti kocanın boşadığı kadının nafakasından sorumlu olduğunun delilidir.

Hanefiler kadının hamile olup olmadığına bakmadan nafaka hakkının olduğu kabul eder. Malikilere göre kadın bain talakla boşanmış olsa bile hamile ise doğacak çocuk için koca nafaka ödemek zorundadır. Şafiilere göre bain talakla boşanan kadın hamile ise kocasından izinsiz çıkmama şartıyla doğuma kadar nafaka alma hakkı

---

[229] Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*,44.

[230] Bakara, 2/228.

[231] Talak, 65/4.

[232]İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*,5/196;Bilmen,*Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhıyye Kâmusu*, II/375;Acar,"İddet", 469.

[233] Talak, 65/6.

vardır. Hanbelilere göre bain talakla boşanan kadın hamile ise nafaka vermek vacib olur.[234]

2.4.3.Ölüm Sonrası Nafaka ve İddet Süresi

İslam hukukçularına göre ölüm iddeti bekleyen ve hamile olmayan kadının nafaka hakkı yoktur.Çünkü koca vefat ettiği için kocasının malı mirasçılarına geçer. Karısının da bu maldan dörtte bir ya da sekizde bir oranında miras hakkı bulunur. [235] Ölüm dolayısıyla iddet bekleyen ve hamile olan kadının nafaka hakkı konusunda İslam hukukçuları arasında ihtilaf bulunmaktadır.[236]Hanefiler ölüm iddetinde kadın hamile olsa da olmasa da nafaka hakkının olmadığını kabul eder. Malikilere ve Şafilere göre ölüm iddeti bekleyen kadının nafaka hakkı düşer ancak iddet süresince mesken hakkı devam eder. Hanbelilere göre kocası vefat eden kadın hamile ise nafaka hakkı düşmez. Kocası hayattayken ayrılmış gibi kabul edilir ve nafaka gerekir.[237]

Kocası vefat eden kadının beklemesi gereken iddet süresi *"İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşler, dört ay on gün iddet beklerler."*[238] ayetinde belirtildiği üzere "dört ay on gün" olarak kabul edilir. Bu süre kadının hamile olup olmamasına göre değişiklik gösterir.Kadın hamile ise iddeti doğum yapınca sona erer. Kadın kocasının vefatından kısa bir süre sonra doğum yapsa bile iddet süresi sona ermiş olur.[239]

2.5. Türk Medeni Hukukunda Nafaka Ve Çeşitleri

Nafaka "Birinin geçindirmekle yükümlü bulunduğu kimselere, mahkeme kararıyla bağlanan aylıktır."[240] şeklinde tanımlanır.Nafaka kavramının içerisine birçok nafaka

---

[234]Bilmen,*Hukûk-I İslâmiyye Ve Istılâhat-I Fıkhıyye Kâmusu* II/374;Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc İlâ Ma'rifeti Meânî Elfâzi'l-Minhâc*,II/576.

[235]Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc İlâ Ma'rifeti Meânî Elfâzi'l-Minhâc*, II/577;Erbay,*İslâm Hukukunda Evlilik Ve Hısımlık Nafakası,*42.

[236] Erbay, "Nafaka", 32/ 283.

[237] Ceziri, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*,VI/ 2808 ; Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali,* 475.

[238] Bakara, 2/234.

[239] Bilmen, *Hukûk-I İslâmiyye Ve Istılâhat-I Fıkhıyye Kâmusu,*II/375.

[240] https://sozluk.gov.tr/ (erişim tarihi:07.12.2022)

şekli girdiği için hepsini kapsayan bir tanım bulunmamaktadır.Genel olarak nafaka "bakım nafakası " ve "yardım nafakası" olmak üzere ikiye ayrılır. Bakım nafakasının içerisinde "yoksulluk,tedbir ve iştirak nafakası" bulunmaktadır. Yardım nafakası ise boşanma ile ilgili olmayıp alt soy,üst soy veya kardeşlere yapılan harcamaları içermektedir.[241]

2.5.1.Bakım Nafakası Ve Çeşitleri

Eşlerin çocuklarına ve karı- kocanın birbirlerine bakmakla yükümlü olduğu nafakaya *"bakım nafakası"* denir.Eşler bu yükümlülüğü yerine getirmediğinde nafaka ödeme zorunluluğu oluşur.[242] Bakım nafakası kendi içerisinde üçe ayrılır.

2.5.1.1.Tedbir Nafakası

Bu nafaka, evlilik birliğini sona erdirmek için açılan "evliliğin iptali veya boşanma davalarında" talep edilir. Tedbir nafakasında amaç, dava devam ederken, boşanma kesinleşinceye kadar eşler arasında oluşacak anlaşmazlıklar nedeniyle eşlerden birinin ekonomik olarak zor durumda kalmasını önlemektir.[243] "*Boşanma veya ayrılık davası açılınca hakim, davanın devamı süresince gerekli olan, eşlerin barınmasına, geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri resen alır."* [244]

Tedbir nafakasının ödenmesi TMK'ya göre kadın erkek eşitliği ilkesi uyarınca her iki eş açısından da mümkündür.Bu nedenle dava devam ederken maddi durumu iyi olan eşin, zor durumda kalacak olan eşe nafaka ödemesi gerekir.[245]

2.5.1.2.Yoksulluk Nafakası

"Boşanma sonucu yoksulluğa düşecek ağır kusuru olmayan eşin, diğer eşten sürekli olarak isteyebileceği nafakadır."[246]

---

[241] Ahmet Cemal Ruhi, *Nafaka Hukuku*,(Ankara :Seçkin Yayıncılık, 2005),33.

[242] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk* ,284.

[243] Ruhi, *Nafaka Hukuku,* 34-35.

[244] T.M.K.,Mad.169.

[245] Feyzioğlu,*Aile Hukuku,* 356.

[246]Ömer Camcı, *Boşanma Tazminatı Ve Yoksulluk Nafakası*, (İstanbul: Kazancı Matbaacılık,1998),100.

"Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz."[247]

Yoksulluk nafakasının hukuki olarak alınabilmesi için boşamanın kesinleşmiş olması gerekir.Yoksulluk nafakasının verilmesi boşanma gerçekleştiği andan itibaren başlar.Yoksulluk nafakasının amacı, boşanma nedeniyle taraflardan birinin maddi olarak yoksulluğa düşmesini engellemek ve geçim için gerekli ihtiyaçlarını karşılamaktır.[248]

Yoksulluk nafakasında belli bir süre sınırı bulunmamaktadır.[249] Nafakanın kesilmesi *"Yoksulluk nafakası taraflardan birinin ölümü yada nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi halinde kendiliğinden; nafaka alacaklısının evlenme akdi olmadan başka biri ile karı koca gibi yaşaması, haysiyetsiz hayat sürmesi veya yoksulluğun ortadan kalkması hallerinde ise mahkeme kararıyla sona erer."*[250] maddesindeki şartlara bağlanmıştır.

Taraflardan birinin yoksulluk nafakası alması için bazı şartları sağlaması gerekmektedir.Bu şartlar şöyledir;

1- Mahkemenin yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için taraflardan birinin nafakayı sözlü ya da yazılı olarak talep etmesi gerekir.Eşlerden biri nafaka talebinde bulunmazsa hakim nafakaya hükmedemez. [251]

2- Yoksulluk nafakası almak için talepte bulunan eşin diğer eşten kusursuz olması değil daha az kusursuz olması gerekmektedir. Her iki eşinde kusuru bulunuyorsa, nafaka talebinde bulunan eşin kusurunun diğer eşin kusurundan "daha ağır bir kusur" olmaması şartı aranmaktadır. [252].

3- Nafaka talep eden tarafın boşanma nedeniyle yoksulluğa düşme tehlikesinin olması gerekir.Yoksulluk kavramının tam bir tanımı olmamakla birlikte genel olarak "Eşin çalışma yeteneği veya imkanlarından yoksun olması, mal varlığı ile geçimini

---

[247] T.M.K.,Mad.175.

[248]Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk*,302; Feyzioğlu,*Aile Hukuku*,397;T.M.K.,Mad,175.

[249] T.M.K.,Mad. 175.

[250] T.M.K.,Mad. 176/3.

[251] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk*. 303

[252]Hüseyin Hatemi, Rona Serozan, *Aile Hukuku*, (İstanbul:Filiz Kitabevi,1993),252.

ve ihtiyaçlarını karşılayamaz durumda olması" şeklinde ifade edilmektedir.[253]Nafaka isteyen tarafın düzenli ve sürekli bir gelirinin bulunmaması nafakaya hükmedilmesinde etkilidir.

5.1.1.3. İştirak Nafakası

"Boşanma davası sonucunda velayet kendisine bırakılmayan eşin, çocuğun bakımı, gelişimi ve eğitimi gibi giderleri için verdiği nafakaya iştirak nafakası denir." [254]şeklinde tanımlanır.

"Velayetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlak bakımından yararları esas tutulur. Bu eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır."[255]

Anne ve babanın çocuklarının ihtiyaçlarını gidermesi yükümlülüğü soy bağından doğmaktadır.Velayet hakkı verilmeyen anne ya da baba çocuğun bakımı,korunması ve eğitiminden sorumludur.Velayet hakkı anne ya da babadan birine verilirken velayet verilecek eşin sosyal, ekonomik ve kültürel durumunu göz önüne alınır.

İştirak nafakasının belirlenmesi kamu düzenini de ilgilendirmektedir. Bu nafaka çocuğun yetişmesi açısından önemli olduğu için velayeti alan taraf, iştirak nafakasıyla ilgili herhangi bir talepte bulunmasa da hakim re'sen iştirak nafakasına hükmeder. [256]

2.5.2. Yardım Nafakası

Türk Medeni Kanunu kişiler arasında bulunan aile bağlarının zarar görmemesi ve zayıflamaması için aralarında kan bağı olan kişilerden yardıma muhtaç olanlarına yardım etmeyi hukuki bir yükümlülük haline getirmiştir. Diğer bir ifadeyle;"Bir şahsın, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan yakınına bu yoksulluktan kendi olanakları ile kurtulamadığı takdirde yaşaması için gerekli yardımın temin

---

[253] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku,*303.

[254] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*, 316.

[255] T.M.K.,Mad.182.

[256] Feyzioğlu,*Aile Hukuku*,389.

edilmesine yardım nafakası denir."[257]*"Herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür."* [258] Bu madde uyarınca nafaka sorumlusu olmak için altsoyun ve üstsoyun hangi derecede olduğunun bir önemi bulunmamaktadır. Buradaki sorumluluk hem torunlar açısından hem de anne ya da baba tarafından büyükbaba açısından aynı derecede değerlendirilir. Ayrıca aralarında kan hısımlığı bulunan bu kişilerin birlikte yaşayıp yaşamadığına bakılmaksızın yardım etme yükümlülüğü getirilmiştir. TMK. m.364 maddesi uyarınca;kişinin amca, hala, dayı teyze, veya kuzenlere nafaka ödeme yükümlülüğü yoktur onlardan da nafaka isteme hakkı bulunmamaktadır.[259]

2.6. Değerlendirme

1-İslam hukukuna göre kadın ailenin geçimiyle mükellef değildir. Boşanmadan sonra beklenilen iddet döneminde ve evlilik sırasında nafakadan her zamana erkek sorumludur.TMK'da ise eşlerin her ikisi nafakadan sorumlu tutulabilmektedir. Dava sonuçlanana kadar ve boşanma sonrasında nafakadan sorumlu tutulan eşin, maddi durumunun diğer taraftan iyi olması gerekmektedir..

2- Türk Medeni Kanunu'nda eşlerden birinin diğerine nafaka vermesinin sebebi diğer eşin yoksul düşme tehlikesi olması durumudur. İslam hukukunda ise kadın ister zengin, ister fakir olsun nafakanın tek yükümlüsü kocadır.

3- Türk Medeni Kanunu'nda kadın ya da erkeğin nafaka alabilmesi için yoksulluğa düşecek tarafın talepte bulunması gerekir. İslam hukukunda ise, boşanan kadına kocası tarafından iddeti boyunca nafaka verilmesi zorunlu olduğu için kadının bunu bizzat talep etmesine gerek yoktur.

4- Türk Medeni Kanunu'na göre nafaka talebinde bulunan tarafın kadın ya da erkek olmasına bakılmaksızın en az kusurlu taraf olması gerekir.İslam hukukunda ise kadının kusurlu olsa bile erkeğe nafaka vermekle sorumlu değildir.

5- Türk Medeni Kanunu'na göre boşanma kesinleştikten sonra verilen yoksulluk nafakası süresizdir.İslam hukukunda ise boşanma sonrası verilen nafaka iddet

---

[257] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*,439.

[258] T.M.K.,Mad.364.

[259] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*,438.

süresi ile sınırlıdır. Sadece hamile kadınlarda nafaka doğum yapıncaya kadar kadının devam ettiği için Kur'an'da belirtilen iddet süresi değişmektedir.[260]

[260] M. Zeki Uyanık, "İslâm Aile Hukukunda Evlilik Ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 47(2019),65.

3- İSLAM HUKUKUNA GÖRE MEHİR HAKKI

3.1.Mehrin Tanımı ve Mahiyeti

Kelime olarak; mehir kavramı "ücret","nikah bedeli″ gibi anlamlara gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de mehir kelimesi geçmemekle beraber, mehir anlamında kullanılan "ücur", "fariza" ve "saduka" (çoğulu sadukat) gibi kelimeler bulunmaktadır.Terim olarak mehir kavramı alimler tarafından farklı tanımlanmıştır. Bu tanımlara göre mehir; "Kadının kocasının yanında kalması sonucu kocanın ödemesi gereken bir bedeldir."[261] "Nikah akdi sonrasında kocanın karısına ödediği her türlü para veya mala denir. Alınıp satılan ya da kendisinden faydalanılması caiz olan her şey,mehir olarak kabul edilir."[262] "Kadının nikah akdinden sonra ya da cinsel birleşme sonrası (zifaf) kocanın kadından yararlanmasıyla kadının almaya hak kazandığı maldır."[263] "Nikah akdinden hemen sonra ya da evlilik devam ederken ve evliliğin sona ermesi durumlarında kocanın karısına ödemek zorunda olduğu belirli bir mal veya ekonomik değeri olan şeydir".[264] "Mehir, zevcenin akd-i nikâh ile müstahik olduğu maldır ki, bunu zevcinden alır."[265]

Nikah akdini oluşturan asli unsurlar ve şartlar arasında mehir bulunmamaktadır. Fakat nikah akdini sonuçlarından biri olarak kabul edilir. Mehir İslam dininde kocanın talak hakkını istediği zaman kadının aleyhine kullanması noktasında veya nikah akdinin boşanma ve ölüm gibi sebeplerden dolayı sona ermesi gibi durumlarda kadının maddi durumunu koruma altına alan bir teminattır. Ayrıca mehir ile evlilik akdi aleniyet kazanır. Kadının hem maddi hem de manevi haklarını güvence altına almaktadır.[266]

İslam hukukçuları mehri kocanın kadından istifade etmesinin bedeli olarak kadına verilen bir mal veya bir fayda olarak tanımlamıştır. Ancak bu durum ücretini ödeyip

---

[261] Serahsi, *Mebsut,* V/62-63.

[262] Mehmet Akif Aydın, "Mehir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006),28/389.

[263] İbn Abidîn, *Reddü'l-Muhtâr,* 4/ 230.

[264] Halil Cin, "İslam Hukukunda Mehir", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29 (1972), 199.

[265] Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuku İslâmiye Ve Istılahatı Fıkhıyye Kamusu,* I-VIII, Bilmen, İstanbul, 1985, II, 10.

[266] Aydın, "Mehir"", 28/390.

cinsel ihtiyacını karşılamak veya evlenme akdi olmaksızın geçici bir süre için bir kadından cinsel yönden yararlanmak anlamında "mut'a sözleşmesi" değildir.[267] Mehir ile ilgili hükümler belirlenirken hem teknik hem de gaye bakımından mehrin bir satış veya kira bedeline benzemediği farklı bir karşılık olduğu belirtilmiştir.Dolayısıyla kocanın karısından istifadenin ne olduğu tam olarak açıklanmadığından mehir ile ilgili yanlış düşünceler ortaya çıkmıştır. Mehrin İslam dini açısından önemi neyin karşılığı olduğundan ziyade, kadının değerini yükselten ,evlilik devam ederken ya da talak durumunda kadının haklarını koruyan, kadının boşanması halinde ihtiyaçlarını karşılayabilmesini sağlayan bir yaptırım olmasıdır. Mehir ile koca talak yetkisini kullanırken maddi yükümlülük altına gireceği için kadını istediği zaman boşaması konusunda sınırlandırmıştır. [268]

Mehri başka bir açıdan değerlendirdiğimizde ise İslam dininin kadına verdiği değer ortaya çıkmaktadır. Nikah akdi kurulurken mehrin olması kadınların kolay elde edilip kolay vazgeçilen bir şey olmadığı göstermekte ve erkeğe sorumluluklar yüklemektedir.[269]

Kadın nikah akdi sonrasında (zifaf veya sahih halvet gerçekleştikten sonra) mehir hakkına sahip olmaktadır. Dolayısıyla kadın bu hakkı kazandıktan sonra şahsi mülkü olduğu için bu hakkının tamamından ya da belli bir kısmından vazgeçebilir.[270]

3.2. Mehrin Hukuki Dayanağı

Kur'an-ı Kerim'e ve sünnete baktığımızda evlenen bir kadının mehir hakkının naslarla ve hadislerle sabit olduğu görülmektedir.Ayrıca İslam hukukçularına göre mehir, nikah akdinin kurucu unsurları ya da şartlarından olmasa da erkek tarafında kadına verilmek zorundadır.Mehir, kadın için bir hak erkek için bir sorumluluktur. Kur'an'da kadına mehir verilirken ne amaçla verildiği açık bir şekilde ifade edilmektedir. Mehrin öncelikle gönül rızası ile verilmesini,erkeğin bir borcu olarak

---

[267]Süleyman Nuri Dere, *Nikahta Mehir Akit İlişkisi*, (Adana:Çukurova Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018),57.

[268]Hadi Sağlam,"İslam Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası Mıdır?" *Universal Journal Of Theology,* 1 (2016),3.

[269]Alpysbayev, *İslam Aile Hukukunda Eşlerin Nikah Akdinden Doğan Hak Ve Sorumlulukları (Kazakistan Aile Hukuku İle Karşılaştırmalı Olarak),* 66.

[270]Arif Gezer "Hz. Peygamber Dönemi Mehir Uygulaması İle Günümüz Mehir Uygulamasının Karşılaştırılması", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (2017),70.

kabul etmesini, mehrin kadından geri alınamayacağını,zifaftan önce gerçekleşen boşamalarda kadına mehrin yarısının verilmesi gerektiğini anlatan ayetler bulunmaktadır. [271] Mehrin verilmesinin farz olduğu aşağıdaki ayetle delillendirir;

" ...Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da mehirlerini vermeniz şartıyla namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helaldir. Kim (İslami hükümlere) inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa gitmiştir. O, ahirette de ziyana uğrayanlardandır."[272]

Mehir kararlaştırılmadan nikah akdi gerçekleştiği bir durumunda, mehrin neye göre verileceğini ya da zifaftan önce gerçekleşen talakda kadına verilecek mut'anın ne olması gerektiği ayetlerle;

"Nikahtan sonra henüz dokunmadan veya onlar için belli bir mehir tayin etmeden kadınları boşarsanız bunda size mehir zorunluğu yoktur. Bu durumda onlara mut'a (hediye cinsinden bir şeyler) verin. Zengin olan durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir. Münasip bir mut'a vermek iyiler için bir borçtur."[273] şeklinde açıklanmaktadır.

Hz. peygamberin hadislerine bakıldığında mehre önem verdiğini gösteren pek çok olay olduğu görülmektedir. Mehrin kadının hakkı olduğunu,her evlenenin kendi bütçesine göre mehir vermesi gerektiğini vurgulamıştır. Hz. Peygamber mehir vermenin erkeğe vacip olduğunu göstermek için evlendiği her eşine mehrini vermiştir.[274]

Hz. Peygamberin evliliklerde mehre verdiği önemi anlatan örneklerden biri şöyledir; Abdurrahman b. Avf evlendikten sonra Hz. peygamberle karşılaşır ve Rasulullah ona ne kadar mehir verdiğini sorunca "1 nevat (5 dirhem) ağırlığında altın."[275] şeklinde cevap verir. Hz. Peygamberin sahabe evliliklerinde ilk sorusunun mehir olması mehre verdiği önemi göstermektedir.[276]

---

[271] Sağlam, *İslam Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası Mıdır*?,4.

[272] Maide, 5/5.

[273] Bakara,2/236; Bakara, 2/237; Nisa, 4/4; Nisa,4/20; Nisa,4/24; Nisa,4/25.

[274]Arif Gezer, *Hz. Peygamber Dönemi Mehir Uygulaması İle Günümüz Mehir Uygulamasının Karşılaştırılması,*72.

[275] Buhari, "Nikah",7.

[276] Buhari, "Nikah", 6, 32, 35, 37, 40, 44, 50, 51;Ebu Davud, "Nikah", 3; Tirmizi, "Nikah",22.

Hz. Aişe'ye : "Resulullah'ın hanımlarına verdiği mehir ne idi?" diye sorulunca şu cevabı verdi: "On iki okiyye ve bir neşş idi. Neşş nedir biliyor musunuz? Yarım okiyyedir. Bunun tamamı beş yüz dirhem eder."[277]

3.3. Mehrin Miktarı

3.3.1. Mehrin Alt Sınırı

Kadına verilecek mehrin alt sınırının ne olacağı konusunda İslam hukukçuları arasında ihtilaf bir söz konusudur. Bu ihtilafın sebebi ise mehrin miktarını belirleyen bir delilin olmamasıdır. Hanefi ve Malikilere göre mehir için alt sınır belirlenebilir. Hanefiler ve Malikiler mehrin alt sınırını belirlerken hırsızlığın had cezasına kıyas yaparak belirlemişlerdir. Buna göre mehir olarak verilecek malın en alt sınırı Hanefiler "on dirhem gümüş" ve onun kıymetindeki bir mal olarak belirlemiştir.Malikilerde ise bu sınır "üç dirhem gümüş″ olarak kabul edilir.

Hanefilere göre "on dirhemden" az bir mehir kabul edilemez. Eğer mehir on dirhemden az ise bunun tamamlanması gerekir.[278] Buna kanıt olarak da Hz. Peygamber'in "10 dirhemden az mehir yoktur."[279] hadisini delil olarak göstermektedirler.

Malikilere ise, mehrin alt sınırını "çeyrek dinar" veya "saf üç gümüş dirhem" veya bunlara eşdeğer bir mal olarak tespit etmişlerdir. Mehir verilecek bu malın, ticaret malı olabileceği ya da kendisinden faydalanılan bir hayvan olabileceği ve kendisinden yararlanılması helal olmayan mallardan mehir olmayacağı görüşündedirler. Malikiler de alt sınırı belirlerken hırsızlıktaki had cezasının nisabına kıyas yapmışlardır.Ancak burada miktar konusunda Hanefilerle ayrılmalarının sebebi,şart koşulan nisabın mezheplere göre farklı olmasıdır.[280]

Şafii ve Hanbeli mezheplerine göre mehrin alt sınırı bulunmamaktadır. Kadın ve erkek anlaştıkları takdirde mal olarak kabul edilen her şey mehir olarak verilebilir. Buna delil olarak da hadislerde böyle bir sınırlama getirilmediğini ve Nisa 24'de geçen "mallarınızla" ifadesinin azlık çokluk belirtmediğini gösterirler.[281]

---

[277] Müslim, "Nikah", 78;Ebu Davud, " Nikah",29,

[278] Serahsi, *Mebsut,,* V/ 64

[279] Buhârî, "Nikâḥ", 14.

[280] Serahsi, *Mebsut,* V/81.

[281] Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhıyye Kâmusu,* II/ 122.

3.3.2. Mehrin Üst Sınırı

İslam Hukukçularının mehrin alt sınırı belirlenirken ihtilaf halinde olmalarına nazaran, mehrin üst sınırının olmadığı konusunda ittifak halindedirler. Naslarda mehrin üst sınırının ne olduğunu belirleyen açık bir delil bulunmamaktadır. Kur'an'da "*Eğer bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz ve onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi, artık ondan bir şeyi geri almayın.*"[282] ayetinde geçen "yüklerle" ifadesini delil olarak gösterirler. Bu ayete göre kadının mehir isterken bir üst sınırı bulunmamaktadır. Ancak mehri erkeğin ödeyebileceği bir sevide tutmak ve aşırıya kaçmamak sünnettir. Hz. Peygamber'in bu tavsiyesini bir hadiside şöyle görmekteyiz: *"Nikahın en hayırlısı, külfet olarak en kolay olanıdır."* [283] Bütün fıkıh kitaplarında da çok yüksek oranda mehir istenmemesi tavsiye edilmektedir.

Hz. Ömer halifeliği döneminde mehir konusunda bir üst sınır getirerek,aşırıya gidilmemesini ve 400 dirhemden fazlasının verilmemesini istemiştir. Ancak Kureyşli bir kadın *"Buna hakkın yok ey Ömer."* diyerek, Nisa suresi 20'nci ayetini okumuş, akabinde Hz. Ömer mehrin sınırlanması kararından vazgeçmiştir.[284]

3.4.Mehrin Çeşitleri

Mehir çeşitleri incelenirken karşılıklı anlaşmayla belirlenip belirlenmemesine göre mehr-imüsemma ve mehr-i misil olmak üzere iki kısımda incelenmektedir.Ayrıca mehr-i müsemma kendi içerisinde mehrin ödenme şekli ve zamanı peşin ya da vadeli olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.

3.4.1.Mehr-i Müsemma

Kadına verilecek mehrin nikah sırasında ya da sonrasında kadın ve erkeğin karşılıklı rızası ile belirlenmesine denir.[285] Mehir kararlaştırılmadan yapılan nikah akdi geçerlidir ve mehrin ödenmesi gerekir. Miktarı belirlenmiş olan mehrin nikahta veya hemen sonrasında verilmesi şart değildir. Mezheplere bakıldığında sadece Malikilere göre mehir nikahın şartlarındandır. Şayet mehir verilmeden nikah akdi

---

[282] Nisa,4/20.

[283] Ebu Davud, "Nikah", 2.

[284]Ebû Abdullah Muhammed B. Ahmed Kurtûbî, *el-Camî li-Ahkami'l- Kur'ân,(*Kahire:Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi,1952),V/101.

[285] Bilmen,*Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhıyye Kâmusu* ,II/117.

yapılmışsa (zifaf gerçekleşmediği sürece) akit geçersiz kabul edilir. Zifaf gerçekleşmiş ise kadına mehr-i misil ödenmesi gerekir.

Mehr-i müsemma kendi içerisinde de ikiye ayrılmaktadır.

a. Mehr-i Muaccel; Tarafların belirledikleri mehrin, nikah akdiyle birlikte bir bölümünün ya da tamamının peşin olarak ödenmesine "mehri muaccel" denir. Nikah akdi yapılırken mehrin miktarı belirlenip ödeme zamanı belirlenmemişse esnasında dönemin örf ve adeti esas alınarak bir ödeme zamanı belirlenir.[286]

b.Mehr-i Müeccel; Mehrin ödemesinin bir bölümünün ya da tamamının nikah akdi esnasında değil de muayyen bir vadeye bağlanmasına "mehri müeccel" denir. Kadın tayin edilen vadenin gelmesinden önce mehri talep edemez. Örneğin, beş senelik bir vade tayin edilmiş ve üç senenin sonunda evlilik talakla sona ermişse, vade dolmadığı için kadın mehrini isteyemez.[287]

3.4.2.Mehr-i Misil

Nikah akdi esnasında kadına ödenecek mehrin taraflarca belirlenmemiş olması,mehrin ödenmeyeceğinin kararlaştırılması ya da alım satımı caiz olmayan bir malın mehir olarak belirlenmesi gibi durumlarda kadına verilen mehre "mehr-i misil" denir. Bu gibi durumlarda mehir belirlenirken başkası emsal alınır. Mehirleri ölçü kabul edilip emsal alınacak kişiler ise baba tarafından benzer özelliklere sahip olan kadınlardır.Kadının bu özelliklere sahip bir akrabası bulunmazsa babanın ailesine benzeyen başka bir aileden olan kadının mehri emsal alınacaktır. Kadının oturduğu yerde benzer bir mehir bulunamadığı taktirde ise,iki tane erkek ya da bir erkek iki kadının şahitliğinde "emsal mehir" belirlenir. Emsal mehir belirlenirken kadının anne tarafından kadınların aldığı mehre bakılmaz. [288]

3.5.Mehrin Kesinleşme Sebepleri

Kadının nikah akdi esnasında belirlenen mehrin tamamını alabilmesi ve mehir üzerinde tam mülkiyet hakkına sahip olabilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekir.

---

[286] Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, 293;Cin, *İslam Ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*,217.

[287] Cin, *İslam Ve Osmanlı Hukukunda Evlenme* ,218.

[288] Muhsin Koçak vd., *İslâm Hukuku* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 210 ; Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*,295; Cin, *İslam Ve Osmanlı Hukukunda Evlenme* ,223.

3.5.1.Zifaf (Cinsel Temas)

Nikah akdi sonrasında cinsel temasın gerçekleşmesi ile kadın, mehr-i müsemmanın ya da mehr-i mislin tamamını almayı hak eder.Nikah akdin sahih ya da fasid olması ya da hiç evlenme olmasa bile kadının mehrin tamamını alması hususunda bir etki etmez.Zifaf gerçekleşmiş ise kadına mehrin verilmesi de kesinleşmiş olur.Zifaf gerçekleştikten sonra mehir kadına ödenmediği takdirde ve kadın da bu hakkından vazgeçmedikçe bu hak düşmez. [289]

3.5.2.Halvet /Eşlerin Baş Başa Kalması

Halvet,sahih nikah akdinden sonra eşlerin üçüncü bir şahsın izinsiz giremeyeceği bir yerde aralarında cinsi münasebet gerçekleşmeksizin yalnız kalmaları olarak tanımlanır.[290] Hanefi ve Hanbelilere göre "sahih halvet" gerçekleştiğinde kadın mehrin tamamını hak eder.Maliki ve Şafiiler ise sahih halveti mehrin kesinleşeceği durumlar arasında saymaz.[291]

Halvet ve zifaf arasındaki en önemli fark, halvet sonrasında kadının mehrin tamamını alabilmesi için sahih nikah akdinin gerçekleşmiş olması gerekir.Ancak zifaf durumunda kadının mehrin tamamını alabilmesi için sahih ya da fasid bir evlilik olması gerekir.Hatta evlilik olmasa bile kadın mehrin tamamını hak eder.[292]

3.5.3.Eşlerden Birinin Ölümü

Nikah akdinden sonra, eşlerden birinin zifaftan önce ya da sonra ölmesi durumunda mehir kesinleşir. Çünkü ölüm durumunda nikah akdi feshedilmemiştir, sadece mali sonuçları değişikliğe uğramaktadır.Ölen kadın ise mehrin tamamı mirasçıları tarafından istenebilir. Ölen kişinin eceli ile ölmesi ya da birisi tarafından öldürülmüş olması yahut intihar etmiş olması arasında fark yoktur.Mehrin belirlenmediği ve eşlerden birinin zifaftan önce öldüğü durumda İslam hukukçuları farklı görüşleri savunmuştur. Malikilere göre kadına mehir verilmez. Hanefi ve Hanbelilere göre, kadının mehr-i misil alması gerekir. Şafiilere göre ise ölüm sadece belirlenmiş mehri

---

[289] Cin,*İslam Ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*,234.

[290] Orhan Çeker, "Halvet", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), 15/384.

[291] Aydın, "Mehir", 28/ 390 .

[292]Cin, *İslam Ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*,235.

kesinleştirir.Eğer mehir belirlenmeden ölüm gerçekleşmiş ise mut'a ödenmesi gerekir.[293]

3.5.4.Kadının Zifaf Olmadan Kocasının Evinde Bir Yıldan Fazla Kalması

Kadının cinsel münasebet gerçekleşmeden kocasının evinde bir yıl ve üzeri ikamet etmesi durumunda mehrin tamamını almasıyla ilgili ihtilaf bulunmaktadır. Bu durumda Malikilere göre kadın mehrin tamamını alır. Hanefi ve Hanbelilere göre,kadının kocasının evinde kaldığı süre içerisinde yani "sahih halvet" gerçekleşmiş ise kadın mehri alabilir. Şafilere göre ise mehir kesinleşmez. [294]

3.5.5.Ölüm Hastalığı Anında Yapılan Boşanma

Kocanın zifaf gerçekleşmeden önce ölümcül bir hastalığa yakalanması ve karısını boşaması durumunda kadını mirastan yoksun bırakmak isteği oluştuğundan dolayı kadın mehrin tamamını alma hakkı olur. Ancak kadının iddetini beklemesi ve bu süre zarfında da dinden çıkmaması ve iddet süresi içerisinde başkasıyla evlenmemesi gerekir.[295]

3.6.Mehrin Yarısını veya Tamamını Ortadan Kaldıran Durumlar

a.Mehrin Yarısını Ortadan Kaldıran Durumlar: Zifaf ya da sahih halvetten önce koca talak yetkisini kullanarak evliliği sonlandırılırsa kadın istediği mehrin yarısını almaya hak kazanır. Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilmiştir; "*Bir mehir belirlediğiniz halde onlarla birleşmeden kendilerini boşarsanız, belirlediğiniz mehrin yarısını ödemek size borçtur.*"[296] Ancak mezhep imamları arasında sahih halvetten sonra mehrin ödenmesiyle ilgili ihtilaf bulunmaktadır.Hanefi ve Hanbelilere göre, sahih halvet gerçekleşmişse kadına mehrin tamamı ödenir.Şafi ve Malikilere göre ise sahih halvet gerçekleşmiş olsa bile kadın mehrin yarısını almaya hak kazanır.[297]
b.Mehrin Tamamını Ortadan Kaldıran Durumlar:Kadının mehrin tamamını kaybettiği hallerde İslam hukukçuları arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Hanefi ve Malikilere göre sahih halvet ya da zifaftan önce talak dışında gerçekleşen

---

[293]Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhıyye Kâmusu,* II/125;Cin, *İslam Ve Osmanlı Hukukunda Evlenme,* 236.

[294] Zuhayli, *el-Fıkhu'l-İslamî*, 7/292.

[295] Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhıyye Kâmusu*,II/128.

[296] Bakara,2/237.

[297] Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, II/296.

ayrılmalar mehrin tamamını düşürür. Burada evliliğin feshini sebep olan,kadının küçük yaşta velisi tarafından evlendirmesi ve buluğa erdikten sonra akdi feshetmek istemesi, İslamı terk etmesi, ehl-i kitap olan kadının Müslüman olmaktan kaçınması gibi durumlarda bu sebeplerin kimden kaynaklandığına bakılmaksızın kadın mehrin tamamını kaybeder.

Şafii ve Hanbeliler ise sadece kadından kaynaklanan sebeplerle mehrin tamamının düşeceğini kabul etmektedir.Nikah akdinden sonra,zifaftan önce ya da sonra kadının mehir karşılığında hul' yapması, yani kadının bir bedel karşılığında kocadan boşanmak istemesi ve kocanın da bunu kabul etmesiyle mehrin tamamı düşer. Kadın zifaftan önce veya sonra mehrin tamamından ibra ya da hibe ederse mehrin tamamı düşer. [298]

3.7.Değerlendirme

1-İslam hukukunda kadının mehir hakkı ayet ve hadislerle delillendirilmiştir. Ancak nikah akdi esnasında mehrin miktarının söylenmemesi ya da belirlenmemiş olmasının nikah akdine etkisi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.[299]

2-Toplumunda var olan bazı örf ve geleneklerde, nişan ve düğünden önce kadına birtakım hediyeler alınmaktadır. Bunun dışında toplumun bazı kesimlerinde "başlık parası" uygulaması bulunmaktadır. "Damat tarafından evlenmek istediği kızın ailesine verilen belli bir miktar paraya başlık parası" denir.[300]

3- Başlık parası sosyal bir uygulama olmakla beraber hukuki bir işlem değildir. Bu sebeple mehir uygulaması ile aynı amaca hizmet etmemektedir.Mehirde erkek tarafından kadına verilecek meblağı kadının kendisi ve belirler kullanım yetkisi kadına aittir. Başlık parasında ise miktarı baba belirlemektedir ve tasarruf yetkisi babadadır.[301]

4- Türk Medeni Kanunu,İslam hukukun da yer alan mehri evlenmenin mali sonuçları arasında kabul etmemiştir. Dolayısıyla kocanın kanuni bir borcu olarak da

---

[298] Cin, *İslam Ve Osmanlı Hukukunda Evlenme* ,240.

[299]Mehmet Ali Yargı, "Günümüzdeki Mehir Uygulamaları Ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi" *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 8 (2006),268.

[300]Ahmet Akgündüz, "Başlık" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992) 5/132.

[301] Arif Gezer, "Hz. Peygamber Dönemi Mehir Uygulaması İle Günümüz Mehir Uygulamasının Karşılaştırılması", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 6(2017), 66.

görmemektedir. Ancak İslam inancının bir gereği olarak toplum tarafından uygulaması olan bir müessesedir . Her ne kadar Türk Medeni Kanunu'nda yer almasa da boşanma davalarında bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Mehir kavramıyla ilgili Ayşe Nur Kılınç, Ahmet Kılınç'ın şu tespitleri önemlidir; "Türk pozitif hukuku, hem 1926 hem de 2002 tarihli Medeni Kanunlarda yer almamasına rağmen, menşei İslam-Osmanlı hukuku olan mehre ilişkin anlaşmaları geçerli kabul etmektedir. Ancak doktrin mehrin hukuki niteliği hususunda anlaşamamaktadır. Buna göre mehr-i müeccel, "bağışlama sözü verme" veya "boşanmanın fer'i sonuçlarında tazminat üzerine bir anlaşma"; mehr-i muaccel ise "elden bağışlama" olarak nitelendirilmiştir. Yargıtay ise mehr-i müecceli, 1959 yılında almış olduğu İçtihadı Birleştirme Kararı ile geçerli bir borç ilişkisi olarak değerlendirmiş ve "bağışlama sözü verme" olarak nitelendirmiştir."[302] Ancak mehr-i muaccelin "hibe" olarak kabul edilmesi ve mehri müeccelin "bağışlama sözü verme" kabul edilmesi İslam hukukuna uymamaktadır. Çünkü "bağışlama sözü verme" durumunda erkek tek taraflı olarak "bağışlamadan rücu davasına" başvurarak mehri ödemekten vazgeçebilir. İslam hukukunda mehir kadının rızası olmadan erkeğe verilmez. Burada görüldüğü üzere TMK 'da bulunmayan "mehir" kavramı farklı isimlerle kanunda yer almıştır.

İslam hukuku ve Medeni hukuk mehir konusunda karşılaştırıldığında her birinin kendi içerisinde düzeni bulunduğu görülmektedir. İslam hukukunda mehir, boşandıktan sonra kadını mali olarak güvence altına almaktadır. Ancak Medeni hukukta kadının boşanma sonrasındaki mali durumu "edinilmiş mallara katılma rejimi",tazminat ve yoksulluk nafakası ile güvence altına alınmıştır. Erkeğin bu yasal yükümlülüklerine mehir de eklendiğinde erkek açısından adaletsiz bir sonuç ortaya çıkmaktadır. [303]

[302]Ayşe Nur Kılınç, Ahmet Kılınç "Mehrin Türk Pozitif Hukuku Açısından Yeniden Değerlendirilmesi Gerekliliği", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10 (2019),108.

[303]Hamdiye Orhan, *İslâm Hukukunda Değişim Olgusu Bağlamında Mehir*, (Bursa: Uludağ Üniversitesi,Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021),58.

4.İSLAM HUKUKUNA GÖRE KADININ MİRAS HAKKI

Kelime olarak, "kök, temel; birinin diğerinden devraldığı eski durum, bakiye" anlamlarındaki irs (virase) kökünden türeyen miras kelimesi, irs ile eş anlamlı olmak üzere "bir şeyin bir kişi veya topluluktan diğerine geçmesi, başkasından kalan, tevarüs edilen şey" manalarında kullanılır. Fıkıh terimi olarak irs ve miras, "ölen bir kimsenin (muris) mal varlığının akıbetini düzenleyen kurallar bütününe" denir.[304]

Kur'an'da iki ayette geçen miras kelimesi isim ve fiiller olmak üzere,gerek sözlük anlamlarında gerekse hukuki ilişki bakımından mirasçılık manasında birçok ayette yer alır.[305]

4.1.İslam Hukukunda Kadının Mirastaki Payı

İslam öncesi toplumların genelinde kadının miras hakkı bulunmamaktadır. İslam dini kadınların mirastan pay alabilmeleri için bazı hukuki düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler ilahi hükümlerle oluşturulmuştur. Terikenin kime, hangi oranda verileceği ayetlerde açıkça belirtilmiştir. Carullah'a göre erkek ve kadının mirastaki pay oranlarının farklı olma sebebi şöyledir: "*Miras hisselerindeki farklılık (veya eşitsizlik) hukuk farklılığı değil, belki ihtiyaçların farklılığıdır. İhtiyaçların farklılığını hukuk veya ehliyet farklılığına atfetmek elbette büyük bir hata olur. Miras hisselerindeki farklılık, gerçekliğe uygun bir zorunluluktur.*"[306]

İslam dini mirastaki payları belirlerken tedric yolunu tercih etmiştir. "*Ana, baba yakınların bıraktıklarından – ister az olsun ister çok – kadınlar için de farz kılınmış bir pay vardır.*"[307] ayeti ile kadınları da mirasa dahil etmiştir. Daha sonra miras alacak kişiler ve miras oranları belirten ayetler inmiştir.[308] Konumuz gereği İslam miras hukukun ayrıntılarına girmeden sadece kadın ve erkek paylarını ele alacağız.

---

[304] Hamza Aktan, "Miras", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), 30/143.

[305] Al-İ İmran, 3/180; Hadid ,57/10.

[306] Musa Carullah, *Hatun*, Çev. Mehmet Görmez, (Ankara:Otto Yayınevi,2014),110.

[307] Nisa 4/ 7.

[308] Zuhayli, *Fıkhu'l-İslâmî,* 8/ 243.

Erkek ve kız çocuklar ile anne-babanın mirası; "*Allah size(miras hükümlerini şöylece) emir ve tavsiye eder: Çocuklarınız hakkında, erkeğe iki dişinin payı vardır. Kızlar ikiden fazla ise, mirasın üçte ikisi onlarındır. Kız bir tane ise mirasın yarısı onundur. Ölenin çocuğu (oğul veya kız) varsa, ana ve babadan her birine terikenin altıda biri verilir. Ölenin çocuğu olmayıp da ona ana ve babası mirasçı olduysa, üçte biri anasınındır. Ölenin erkek veya kız kardeşleri varsa, terikenin yine altıda biri anasınındır. Bu hükümler, miras bırakanın yapacağı vasiyetin infazından veya borcun ödenmesinden sonradır. Siz babalarınızdan ve oğullarınızdan hangisinin yarar bakımından size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. Bu hükümler Allah'tan birer farizadır. Şüphesiz Allah her şeyi bilicidir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.*"[309] Ayette yer alan "*... Çocuklarınız hakkında, erkeğe iki dişinin payı vardır...*" kısmı anne ve baba bir kız ve erkek kardeşlerin varis olması durumunda geçerli bir hükümdür. Burada yaratılış açısından yani cinsiyetle ilgili bir ayrım bulunmamaktadır. Bu taksimat kadın ve erkeğin toplumsal rol ve görevleri ile maddi sorumluluklarının dikkate alınması sonucu oluşan bir belirlemedir.[310] Kadının evi geçindirme ya da ailenin nafakasını sağlama gibi bir zorunluluğu olmadığı için ilk başta kadına haksızlık yapıldığı düşünülse de sorumluluklar bağlamında düşünüldüğünde bu taksimin adil olduğu görülmektedir.

Eşlerin ve kardeşlerin mirası; *"Eğer çocukları yoksa karılarınızın geriye bıraktıklarının yarısı sizindir. Eğer çocukları varsa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir. (Bu paylaştırma, ölen karılarınızın) yaptıkları vasiyetlerin yerine getirilmesi yahut borçlarının ödenmesinden sonradır. Eğer sizin çocuğunuz yoksa bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Eğer çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. (Yine bu paylaştırma) yaptığınız vasiyetin yerine getirilmesinden yahut borçlarınızın ödenmesinden sonradır. Eğer kendisine varis olunan bir erkek veya bir kadının evladı ve babası olmaz ve bir erkek veya bir kız kardeşi bulunursa ona altıda bir düşer. Eğer (kardeşleri) birden fazla olurlarsa, üçte birde ortaktırlar. (Bu paylaştırma varislere) zarar vermeksizin yapılan vasiyetin yerine getirilmesinden*

[309] Nisa,4/11.

[310] Suat Erdem,*Uygulamalı İslam Miras Hukuku*,(İstanbul:Hikmetevi Yayınları,2021),120.

yahut borcun ödenmesinden sonra yapılır. (Bütün bunlar) Allah'ın emridir. Allah hakkıyla bilendir, halimdir."[311]

Ayette yer alan "*Eğer çocukları yoksa karılarınızın geriye bıraktıklarının yarısı sizindir..."* hüküm doğrultusunda ölen karısının çocukları yoksa koca mirasın yarısını alır. Kadın çocuk olmadan vefat etmiş kocasının mirasından 1/4'ünü alır. Ölen kocanın kız ya da erkek çocuğu veya öz erkek çocuğundan torunları varsa hanımın alacağı miras payı 1/8 olmaktadır.[312]

"Senden fetva istiyorlar. De ki: Allah size ana babasız ve çocuksuz kişinin mirası hakkında hükmünü söyle açıklıyor: Ölen kişinin çocuğu yok, bir kız kardeşi varsa, bıraktığı malın yarısı kız kardeşinindir. Fakat kendisi, (ölen) kız kardeşinin çocuğu yoksa onun mirasını (tamamen) alır. Eğer ölenin bir kız kardeşi varsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Ve eğer (varisler) erkek kadın birçok kardeşler olursa, erkeğe, iki kadının payı kadar (pay) verilir. Şaşırırsınız diye Allah size (hükmünü) açıklıyor. Allah her şeyi bilendir."[313] ayetinde anne-baba bir veya baba bir kız kardeşlerden bahsedilmektedir. Bu durumda ölenin sadece öz kız kardeşi varsa mirasın yarısını alır. Birden fazla öz kız kardeş varsa mirasın üçte ikisini paylaşırlar.[314]

4.2.Talak Sonrası Kadının Miras Hakkı

Zifafın gerçekleşmesine bakılmadan sahih nikah akdi sonrası karı koca birbirlerine mirasçı olurlar. Eşlerden birinin vefatı sonrası diğeri mirasçı olur. Karı kocanın birbirine mirasçı olduğu Kur'an'da şöyle ifade edilir; *"...Eğer çocukları yoksa, karılarınızın geriye bıraktıklarının yarısı sizindir.Eğer çocukları varsa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir..."*[315]

Koca, karısını ric'i talak ile boşarsa ve iddet süresi içerisinde eşlerden biri vefat ederse birbirlerine mirasçı olurlar. Ric'i talakta evlilik bağı tamamen ortadan kalkamadığı için karı kocanın birbirlerine mirasçı olacağı konusunda mezhepler arasında ittifak vardır. Kocanın sağlıklı iken ya da ölüm hastalığına yakalanmış iken "ric'i talak" ile karısının boşamış olması durumu değiştirmez. Ancak koca sağlıklı

---

311 Nisa, 4/12.

312 Erdem,*Uygulamalı İslam Miras Hukuku,*152.

313 Nisa, 4/176.

314 Erdem,*Uygulamalı İslam Miras Hukuku,*153.

315 Nisa, 4/12.

haldeyken karısını "bain talak" ile boşadıysa kadın iddet beklerken ölüm gerçekleşirse karı koca birbirlerine mirasçı olmazlar.[316]

[316] Hamza Aktan, *Mukayeseli İslam Miras Hukuku*, (İstanbul :İşaret Yayınları,1991)34–35.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNA GÖRE BOŞAMA (TALAK) HAKKI

1.Talakın Tanımı

Talak, "talaka" kökünden gelen mastar bir kelime olup, sözlükte "bağı çözmek, serbest bırakmak, eşinden ayrılmak, boşanmak" anlamlarına gelmektedir.[317]Terim olarak; talak kavramı "boşama" olarak kullanılmakla beraber, belli lafızlarla kadın ile erkek arasındaki nikah akdinin bozularak evlilik bağının kopması anlamına gelmektedir.İslam hukukunda talak, "Hem tek taraflı irade beyanıyla yapılan boşamaları hem tarafların anlaşmaları yoluyla evlilik birliğine son vermeleri hem de mahkeme kararıyla meydana gelen boşanmaları içermekle birlikte genellikle erkeğin tek taraflı iradesi ile yaptığı boşama." ifade etmek için kullanılır.[318]

Genel olarak talak kavramını "Evlenme akdi ile esler arasında sabit olan şer'i bağın ortadan kaldırılmasıdır" seklinde tanımlayabiliriz[319].

2.Talakın Hukuki Dayanağı

Toplumun temelini ailenin oluşturduğu inkar edilemeyen bir gerçektir. Bundan dolayı İslam dini aile yapısına çok önem vermiştir. Talak; toplum tarafından istenmeyen bir durum olsa da var olduğu gerçekliği kabul edilmektedir. Bu mesele bütün toplumlarda meydana gelen sosyolojik bir gerçekliktir. Kişiler boşanmaya artık anlaşma ve birlikte yaşama imkanı kalmadığında bir çıkış yolu olarak başvurmaktadır. İslam dini evliliği kalıcı kabul etmiş, talakı ise arızi bir durum olarak değerlendirilmiştir.[320]

İslam dininin boşama yetkisini prensipte erkeğe vermesi "adalet ve eşitlik" kavramlarına ters gibi görülse de döneme en uygun tercihin bu olduğu görülmektedir. Kocanın, hanımını boşama yetkisi Kur'an ve sünnet ile sabittir.[321]

---

[317] İbn Manzûr, *Lisanü'l Arab,* 10/ 226.

[318] H. İbrahim Acar, "Talak", *Türkiye Diyanet Vakfi İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006)39/496.

[319] Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhıyye Kâmusu*, II/ 184.

[320] Abdulhekim Öz, *Rivayetler Işığında Talak,* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017),18.

[321]İbrahim Yılmaz, *İslâm Hukukunda Boşanma*,(Konya:Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi,2006),21.

İslam dini talaka izin verse de nikahtan maksat süreklilik arz etmesidir. Kur'an-ı Kerimde de bir çok ayette talak kavramı geçmektedir. Bu ayetlerdeki talak fiilleri devamlı olarak erkeğe isnat edilmiştir. Ancak erkeklerin bu hakkı eşlerinin zararına olmamak kaydıyla kullanabilecekleri vurgulanmaktadır. Boşanmayla alakalı ayetler incelendiğinde, Allah'ın hukukuna tecavüzün karşılığı olarak "nefse zulmetme", "haddi aşma" gibi uyarılar görülmektedir. Bu emirlere riayet etmeyenler; *"Şayet, daha önce, kesin bir mehir (fariza) belirleyerek (nikahlamış olduğunuz eşlerinizi), kendilerine dokunmadan boşarsanız, (mehir olarak) belirlediğiniz miktarın yarısı (onların hakkı)dır.Ancak o (kadı)nlar bağışlarsa yahut nikah düğümü elinde bulunanlar bağışlarsa başka. (Ey erkekler) sizin bağışta bulunmanız takvaya daha uygundur. Aranızda fazlı da unutmayın. Muhakkak ki Allah yaptıklarınızı görendir."*[322] ayetleriyle uyarılmıştır.

Hz. Peygamberin hadislerinde talakın meşru bir durum olduğu ifade edilmektedir. Ancak önemli bir sebep olmadıkça evliliğin sonlandırılması doğru kabul edilmemiştir. Erkeklere eşleriyle iyi geçinmelerini ve eşlerinin kusurlarını değil olumlu yönlerini görmeye çalışmalarını öğütleyen ayetlerin yanında "*Helal şeyler içerisinde Allah'a en sevimsiz geleni boşamadır"*[323] ve, *"Evlen, fakat boşanma, Allah zevk için evlenip boşanan erkek ve kadınları sevmez."*[324] gibi hadislerde boşamanın dinen hoş karşılanmadığı açıkça belirtilmiştir.

3. Talak Şekilleri

İslam hukukunda boşama yetkisinin kullanımı çok sıkı şekil şartlarına bağlanmamıştır. Boşamanın hukuken gerçekleşmesi için, belirli lafızların, ortaya sunulan nedenlerin ispatı,olması gerekmektedir.İslam hukukunda boşamanın hakim ya da mahkeme tarafından yapılması şartları olmadığı için, değişik boşama şekillerine rastlanmaktadır.

3.1. Sözlü Boşama

Sözlü boşama ikiye ayrılmaktadır.

---

[322] Bakara, 2/237; Bakara, 2/231; Ahzab, 33/49; Bakara,2/230.

[323] Ebu Davud, "Talak", 3.

[324]Ebü'l-Hasan Nûruddîn Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id ve menba'u'l-fevâid* (Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994), 4/334; İbn Mâce, "Talak",1.

a.Açık İfadelerle (Sarih Lafızlarla) Yapılan Boşamalar:Boşama ifadesi açık olarak anlaşılan ve örfe göre de boşama anlamında kullanılan sözlere "sarih boşama lafızları" denir. Bu ifadeler, boşamanın gerçekleşmesi için kullanılan sözlerdir ve boşama dışında bir anlam ifade etmemektedir. Sarih sözler,"sen boşsun" ,"seni boşadım" "boş ol", "sen bana haramsın", "senden ayrıldım" gibi ifadeler boşamak için geçerli ifadelerdir.Açık ifadelerle yapılan boşamalarda erkeğin niyetinin bir önemi yoktur.Dolayısıyla bu ifadeler kolaylıkla anlaşıldığı için boşama hukuken geçerlidir.[325]

b. Kinayeli Lafızlarla Yapılan Boşamalar: Hem talaka hem de talak dışında başka manalara gelebilen lafızlarla yapılan boşamalardır. Bu ifadelerdeki gerçek amaç sadece kullanan kişinin niyetiyle anlaşılmaktadır. "Sen benden ayrıldın","haydi babanın evine" gibi ifadeler kinayeli lafızlardır.Bu lafızlar boşama amacıyla kullanılmışsa boşama gerçekleşir.[326]

3.2. Yazılı Boşama

Kişinin irade beyanı, sözlü iradenin yanında yazılı olarak da yapılmaktadır. Burada amaç boşamanın ispatına yöneliktir. Yani boşamanın sözlü olarak yapılabiliyor olması,onun yazılı olarak yapılmasına engel değildir. Koca eşini boşadığını yazılı olarak ifade ettiği evrakı posta ya da elçi vasıtasıyla eşine gönderebilir.Bu evrak kadının eline geçtiğinde boşama gerçekleşir.[327]

3.3. İşaretle Boşama

Konuşma ve işitme engeli olan kişiler kendilerine has olan işaret dilini kullanarak "boşama" yetkilerini gerçekleştirebilirler. Bu kişilerin kullanmış oldukları iletişim dili İslam hukukçuları tarafından kabul edilmiştir.[328]

4. Talak Çeşitleri

Talak, iki şekilde taksim edilmiştir. Evlilik birliğinin devamına imkan veren ve vermeyen yani dönülebilir ya da dönülemez olması açısından değerlendirilen "ric'i

---

[325] Bilmen, *Hukuk-I İslâmiyye Ve Istılâhat-I Fıkhıyye Kâmusu*, II/184.

[326]Nihat Dalgın, *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi*, (İstanbul:M.Ü. İlahiyat Fak. Yayınları,2001) 54-55; Bilmen, *Hukuk-I İslâmiyye Ve Istılâhat-I Fıkhıyye Kâmusu*, II/185-186.

[327] Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*,375; Dalgın, *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi,* 56.

[328] Acar, "Talak",39/497.

ve bain talak", diğeri ise Kur'an ve sünnete uygun olup olmaması açısından ayrım yapılan "sünni ve bid'i" talaktır. Yapılan bu ayrım Hz peygamberin uygulamalarından yola çıkılarak belirlenmiştir.

4.1. Bid'i ve Sünni Talak

Bid'i talak Kur'an'a ve sünnete uygun olmayan boşamadır. Bir boşama;

1-Kadını hayızlıyken (regl) boşanma,

2- Kadın hayızdan temizlendikten sonra temizlik (tuhur) halinde iken cinsel birleşmeden sonra boşama,

3- Bir temizlik devresinde veya bir mecliste birden fazla boşama "bid'i talak" olarak değerlendirilir.

Bid'i talak sünnete aykırı olduğu için haram kabul edilir.Bu yolla boşama yapan kişinin de günahkar olduğu hususunda ittifak vardır. Ancak bu boşama yöntemi sünnete ve Kur'an'a aykırı olsa da dört mezhebe göre hukuki açıdan geçerli sayılmıştır.[329].

Sünni talak; "Kadının hayız görmediği ve son hayızdan itibaren cinsel ilişkinin olmadığı temizlik döneminde kayıt altına alınan" talaktır. Kur'an'da yer alan "*Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları süresi içerisinde boşayın ve iddeti sayın*…"[330] ayeti ve Hz. Peygamber'in, eşini hayız döneminde boşayan Abdullah b. Ömer'e yönelik olarak söylediği *"Eşine dönsün, hayızdan temizleninceye kadar onu evde barındırsın, sonra yeniden hayız görüp tekrar temizlenince isterse onunla ilişki kurmadan yeniden boşasın. İşte Yüce Allah'ın, boşanmanın gerçekleşmesini istediği süre budur* "[331] hadisi sünnete uygun boşamanın esaslarını belirlemiştir.

Buhari (v. 256/869) sünnete uygun bir boşanmanın gerçekleşebilmesi için iki şahidin bulunması gerektiğini söylemiştir.Bu düşünceye istinaden günümüzde gerçekleşen boşanmaların sünnete uygun olması için mahkeme aracılığıyla gerçekleşmesi gerektiği görüşü dile getirilmiştir.[332]

---

[329] Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* I/362; Döndüren ,*Delilleriyle Aile İlmihali*,404.

[330] Talak, 65/1.

[331] Buhari, "Talak",1.

[332] Liv, *İslam Aile Hukukunda Evlilik Akdinin Ve Boşanmanın Tescili,*190.

4.2. Ric'i Talak

Yeni bir nikah akdine ve mehir vermeye gerek kalmadan iddet süresi içerisinde eşlerin tekrardan bir araya gelmesine fırsat veren boşama şekline " ric'i talak" yani "dönülebilir boşama" denir.Bir boşamanın ric'i kabul edilebilmesi için bazı şartların bulunması gerekir. Bunlar;

1-Boşama zifaftan sonra olmalıdır.

2- Boşanmanın açık sözlerle yani sarih lafızlar kullanılarak yapılması gerekir. Bu sözlerde şiddet ve korkutma ifadeleri yer almamalıdır.

3- Üçüncü boşanma hakkı kullanılmamalıdır.

Ric'i talakın hukuki sonuçları;

*Kullanılan talak sayısı eksilir.

* İddet süresi boyunca erkek evlilik ve diğer sözleşmelere gerek kalmadan gündelik aile ortamına geri dönme imkânına sahiptir.

* İddet sonuna kadar evlilik devam eder.

* İddetin devamı sırasında,eşlerden biri vefat ederse diğer eş miras alma hakkına sahip olur.

*Boşanma durumunda mehrin peşine dönüşeceği kararlaştırılmamış ise, mehr-i müeccel iddet bitimine kadar peşine dönüşmez.

*İddetin sona ermesiyle boşama "bain talaka" dönüşecektir.

*Sıhri hısımlıktan dolayı oluşan "evlenme engelleri" boşama sonrasında da devam eder.[333]

4.3.Bain Talak

Boşama gerçekleştikten sonra erkeğin yeni bir nikah akdi ve mehir şartı olmadan eşine dönemeyeceği, kesin ayrılık meydana getiren boşama şekline "bain talak" denir. Bain talak iki kısımda incelenir;

Birincisi; "Bir veya ikinci bain talak sonunda meydana gelen boşamaya da beynunet-i suğra" denir. Bu durumda ise koca yeni bir nikah ve mehirle eşine dönebilir.

İkincisi ise, "üçüncü talak sonunda meydana gelen talaka beynunet-i kübra" denir. Bu durumda erkek, boşadığı eşine ancak "hulle" denilen kadının bir başka

[333]İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Mücтehid Ve Nihâyetü'l-Muktesid*, II/67; Karaman,*Mukayeseli İslam Hukuku*,I/300; Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*,397.

erkekle sahih bir şekilde yapacağı ikinci bir evliliğin olması ve bu ikinci evliliğin normal bir şekilde sona ermesinden sonra dönebilir.

Boşanmanın "bain talak" olması için bazı şartlar olmalıdır. Bunlar şartlar şunlardır;

1-Evlilik akdinden sonra, fiili birleşmeden (zifaf) önce olmalıdır.

2 -Kadının vereceği bir bedel karşılığında (muhalea), anlaşarak boşamanın olması gereklidir.

3 -Hanefilere göre boşamada kinayeli sözler ya da şiddet ve mübalağa ifade eden kelimeler kullanarak yapılan boşamalar,

4 -Üçüncü boşama hakkıyla yapılan boşamalar.[334]

Bain talakın hukuki sonucu olarak;

1-Karı koca arasındaki evlilik bağı kesin olarak sona erer.

2-Birinci ve ikinci boşama yapıldığı için talak sayısı eksilmiş olur,

3- Koca boşadığı eşine dönmek isterse, birinci ve ikinci boşamadan sonra yeni bir nikah akdi ve mehirle, üçüncü boşamadan sonra ise ancak ser'i tahlilden (hulle) sonra dönebilir.

4- Mehir ertelenmiş ise boşama sonucu peşine dönüşür ve derhal ödenmesi gerekir.

5- İddet süresi boyunca kadın kocasının evinde kalma hakkına sahiptir ve koca kadına iddet nafakasını ödemek durumundadır.

6- İddet içerisinde eslerden birinin ölmesi durumunda karı koca birbirine mirasçı olamaz.[335]

5. Kadının Talak Yetkisi

5.1. Tefviz -i Talak

Sözlükte; "bir işin tasarruf ve idaresini bir kimseye sipariş ve havale etmek,devretmek, bir kimseyi bir iş üzerinde hakim kılmak,falancayı bu işte yetkili kıldım" [336] demek anlamlarına gelmektedir.

---

[334] Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali,* 401.

[335] Bilmen, *Hukuk-I İslâmiyye Ve Istılâhat-I Fıkhıyye Kâmusu,* II,/ 230.

[336]İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab,* VII/.210.)

İslam hukukunda; erkeğin elinde olan "boşama" yetkisini nikah akdinden önce,nikah akdi esnasında ya da nikah akdinden sonra, kendisine verilmesini isteyen karısına veya üçüncü bir şahsa kendi iradesi ile bırakmasına "tefviz -i talak" denir.[337] Bu boşama şeklinde erkek kendi isteğiyle elinde olan "boşama hakkını ve yetkisini" karısına veya üçüncü bir şahsa verebilmektedir. Kadın tefviz işleminin sonunda, boşama hak ve yetkisinin kullanma konusunda erkek ile eşit haklara sahip olup,erkeğin rızasına ve hakimin hükmüne ihtiyaç duymaksızın "boşama" iradesini açıklayarak kocasından ayrılabilme hak ve yetkisine sahiptir.[338]

Tefviz şartı nikah akdinden önce, nikah akdi esnasında ve evliliğin devam ettiği herhangi bir zamanda da olabilir. Erkek evlilik akdinden önce karısına "eğer seninle evlenirsem boşama işin elindedir; ne zaman istersen kendini boşayabilirsin" dediğinde tefviz-i-talak gerçekleşir. Bu durumda nikah akdi yapıldıktan sonra, kadın ne zaman isterse kendini boşama yetkisine sahiptir. Kadının nikah esnasında "talak yetkisini bana vermen şartıyla seninle evlenirim" şeklindeki talebini erkek de kabul ederse artık talak yetkisi kadının elinde olmuş olur.[339]

Erkek evlilik birliği içerisinde yani nikah akdinden sonra eşine "sen muhayyersin" veya "kendini boşa" gibi söylemlerde bulunduğunda boşama yetkisini "tefviz" yoluyla karısına devretmiş olur.[340]

Tefviz-i Talakın Delilleri; İslam hukukçuları kadının "tefviz-i talak" yoluyla boşama hak ve yetkisine sahip olabileceğini Kur'an ve sünnet ile delillendirmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de "tahyir ayeti/seçimli bırakma" olarak isimlendirilen ayetler "tefviz-i-talak" uygulamasının meşruiyetine delil olarak gösterilir.[341] "*Ey Peygamber! eşlerine şöyle*

---

[337] Bilmen, *Hukuk-I İslâmiyye Ve Istılâhat-I Fıkhıyye Kâmusu* ,II/ 258.

[338]Ali Yüksek, "İslam Aile Hukukunda Boşama Yetkisi Ve Kadının Boşanması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 7 (t.y),344.

[339] Dalgın, *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi*,57.

[340]Bilmen, *Hukuk-I İslâmiyye Ve Istılâhat-I Fıkhıyye Kâmusu* II/256; Şa'bân, *Aḥkâmü'ş-şer'iyye li'l-aḥvâli'ş-şaḫṣiyye* ,453-454.

[341] Menderes Gürkan, "İslam Aile Hukukunda Karıya Tanınan Boşama Yetkisi: Tefvîzü't-Talâk", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi,* 18 (2011), 282.

söyle: Şayet dünya hayatını ve süsünü (refahını) murat etmekte iseniz, geliniz size boşanma bedellerinizi (mut'alarınızı) vereyim ve sizleri güzellikle salıvereyim."[342]

"(Yok) şayet Allah'ı, Rasulünü ve ahiret hayatını murat ediyorsanız, biliniz ki Allah sizden güzel davrananlar için büyük bir mükafat hazırlamıştır."[343] Ayetin nüzul sebebi şöyledir; "Hz. Peygamber'in eşleri dünyevi arzuları ve hanımları arasındaki bazı çekememezlikler sebebiyle, Hz. Peygamber'in sahip olmadığı ve esasında O'nun hayat anlayışıyla da uyuşmayan bir takım giyim-kuşam ve ziynet-takı gibi isteklerde bulunmuşlardır. Onların bu istekleri karşısında Hz. Peygamber yaklaşık bir ay eşlerinden uzak durmuştur. Bu olaylar üzerine Hz. Peygamber'e çözüm yolunu gösteren ayetler nazil olmuştur. "Hz. Peygamber,bu ayetler nazil olunca hanımlarını kendisiyle kalmaları veya boşanmayı tercih etmeleri arasında muhayyer bırakmıştır. Burada "muhayyer" bırakılmalarından maksat, Hz. Peygamberin hanımlarının boşanma ile evliliği devam ettirme arasında bir seçim yapabilme haklarının olduğunu gösterir.[344] Ancak Hz. Peygamber'in hanımları çok üzülmüş ve hepsi onunla birlikte kalmayı tercih etmişlerdir[345].

Hadis kaynaklarında, rivayet edilen ve kadının "tefviz-i talak" hakkının olduğuna delil olarak gösterilen pek çok hadis bulunmaktadır.[346] Hz. Aise'den "*Ahzab suresinin 28 ve29. ayetleri nazil olup Rasulullah (s.a.v) hanımlarını boşanma veya kendisiyle birlikte kalmaları hususunda serbest bırakmakla emrolunduğunda, ilk olarak bana gelerek söyle dedi: "Ya Aise! Sana bir durumu arz edeceğim. Fakat anne ve baban (ebeveynin) ile istişare etmeden bu konuda karar vermekte acele etme."Muhakkak ki Allah, ebeveynimin bana, Hz. Peygamber'den ayrılmamı emretmeyeceklerini bilir". Sonra Rasulullah devamla bana, Allah-u Teâla'nın söyle buyurduğunu söyledi: "Ey Peygamber! Hanımlarına deki: Eğer siz dünya hayatını ve ziynetini istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi (mut'alarınızı) vereyim de*

---

[342] Ahzab, 33/28.

[343] Ahzab, 33/29.

[344] Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî Kurtubî, *el-Câmi li- Ahkâmi'l-Kur'ân*, (Mısır : Darü'l- Hadis, 1967), XIV/166.

[345] Müslim "Talak", 22.

[346]Cemaluddin Ebî Muhammed Abdillah b. Yusuf Zeylaî, *Nasbu'r-Raye, li- li-tahrîci Ehadisi'l-Hidaye,* (Kahire: Darü'l-Hadis 1895),III/239; Muhammed B. Ali B. Muhammed Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr,* (Kahire: Mektebetü Dârü't-Türas.T.Y.),V/270.

hepinizi güzellikle salıvereyim. (Yok) eğer siz Allah'ı, Peygamberi ve ahiret yurdunu istiyorsanız süphe yok ki Allah, içinizden güzel hareket edenler için büyük bir mükâfat hazırlamıştır." Bunun üzerine ben, "Bu konuda mı anne ve babamla istişare edeceğim? (Hayır), muhakkak ki ben Allah'ı, Resulünü ve ahiret yurdunu tercih ederim" dedim. Sonra Peygamber (s.a.s) in diğer hanımları da benim yaptığım gibi yaptılar"[347]

Hadiste yer alan Hz. Peygamberin *"Ey Ayşe ben sana bir konu arz etmek istiyorum, anne ve babana danışmadan acele edip cevap da vermeni de istemiyorum."* sözü muhayyerliği,boşanmak ya da evliliği devam ettirmek arasında bir seçim yapılabileceğini göstermektedir.[348]

5.2. Muhalea

Kelime olarak hul'; "elbiseyi çıkarmak, soyunmak; ayırmak" gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ; kadının vereceği belli bir bedel karşılığında, kocasıyla olan evlilik bağını sona erdirmesini ifade eder.[349] Karşılıklı anlaşma ve rıza ile gerçekleşmesi sebebiyle bu işleme "muhalea" adı verilir. Eşlerin "muhalea" yöntemiyle ayrılabilmeleri için; kadının erkeğe bir bedel ödemesi gerekmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de muhaleaya delil olarak gösterilen ayetler şunlardır; *"Talak (boşanma) iki defadır... Kadınlara verdiklerinizden (mehir vb) bir şey geri almanız helal değildir. Ancak kadın ve erkek, Allah'ın koymuş olduğu sınırlara riayet edemeyeceklerinden korkarlarsa başka. Şayet erkek ve kadının, Allah'ın koymuş olduğu sınırlarda duramayacaklarından korkarsanız, o zaman kadının boşanmak için kocasına verdiği fidyeden (mehir hakkından vazgeçmesinden) dolayı her ikisi için de bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır, sakın bunları asmayın. Kimler Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir".*. [350]

Bu ayetleri "muhalea" açısından değerlendirdiğimizde eşler arasında oluşan bir geçimsizlik sonucu eşlerin aile hukukuna riayet edemeyeceklerinden korkmaları ve erkeğin de boşamayı kabul etmemesi sonucu kadının mehrinden vazgeçmeyi kabul edip ya da kadının vereceği bir bedel üzerine anlaşıp evliliğe son vermenin caiz

[347] Müslim, "Talak" ,4; İbni Mâce, "Talak", 20; Nesei, "Talak", 26.

[348] Kurtubî, *el-Câmi li- Ahkâmi'l-Kur'ân* ,XIV/170.

[349] İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, VIII/ 76; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* ,I/366.

[350] Bakara, 2/229; Nisa, 4/19; Nisa, 4/4; Nisa, 4/128; Nisa, 4/130.

olduğu görülmektedir. Ancak geçimsizlik olsun olmasın kadının mehrinin bir kısmını kocasına vererek evliliğin muhalea yöntemiyle sona erdirilebileceğine işaret edilmiştir. Eşler arasında barışın mümkün olmadığı durumlarda ise eslerin hakları gözetilerek sağlanacak mutabakata dayalı ayrılmanın meşru bir yöntem olduğu görülmektedir.Ayrıca eğer geçimsizliğin sebebi koca ise karısını "muhalea" yöntemine mecbur bırakarak karısından bedel alması yasaklanmıştır. [351]

Hadis kaynaklarına baktığımızda ise evliliğin "muhalea" yöntemiyle sona erdirebileceğine dair örnekler görülmektedir. "Sabit b. Kays'ın karısı Rasulullah'a gelerek; *"Ey Allah'ın Rasulü, Sabit'in ne dinini ne ahlakını ayıplamıyorum bir diyeceğim yok fakat İslam'da nimete nankörlük etmekten korkuyorum."*dedi. Hz. Peygamber, *"Bahçesini O'na geri verir misin?"* dedi. Sabit'in karısı *"Evet"* dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Sabit b. Kays'a *"Bahçeyi al ve onu boşa"* dedi". [352]

Muhalea, yapılırken kadının bir bedel vermesi gerektiği için, İslam hukukçularından bir kısmı muhalea da bedel vermeyi bir rükün olarak kabul etmişlerdir. Muhalea bedelinin, "mal" kabul edilen bir şey olması gerekmektedir. Buna göre, mal olarak kabul edilmeyen şeyler, "muhalea" bedeli de olamayacaktır. Ticari olarak alım satımı yapılan ve ekonomik bir değer taşıyan mallar da "muhalea" bedeli olarak kabul edilir.[353] Kadının hul' ile boşanma karşılığı erkeğe vereceği bedelin para olması da şart değildir. Bu konuda genel kaide: "Mehir olması caiz olan her şey, hul' bedeli olabilir" diye tespit edilmiştir. [354]

Muhalea bedelinin miktarı Kur'an ve sünnette belirtilmemiştir. Ancak hul' bedeli olarak erkeğin hanımına verdiği mehir miktarından fazla olmasının mekruh olduğu kabul edilmektedir.Ancak muhlaea bedeli olarak mehirden fazla alma hakkının olup olmadığı tartışılmıştır. Hz. Peygamberin kocasından boşanmak isteyen kadınlarla ilgili uygulamalarına baktığımızda ise kocanın mehir olarak verdiğin geri almasını önerdiğini görmekteyiz. [355]

---

[351]İbnü'l- Arabî, *Ahkamu'l-Kur'an*, I,/194; Fahrettin Atar," Muhâlea", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006),30/399.

[352] Buhârî, "*Talak*", 12; Ebû Dâvûd, "Talak", 18

[353] Atar," Muhâlea ", 30/ 402.

[354] Bilmen, *Hukuk-I İslâmiyye Ve Istılâhat-I Fıkhıyye Kâmusu* ,II/ 275

[355] Dalgın, *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi* ,108.

Geçimsizlik sebebi erkek ise ve kadını hul' ile boşanmaya zorlarsa, erkeğin boşaması karşılığında kadından aldığı bedel caiz değildir.Kocanın aldığı bedel helal kabul edilmez. Eğer kadın çirkinliği ve kötü davranışları yüzünden kocasını sevmediği ve ondan nefret ettiği için hul' ile boşanmayı teklif ederse boşanma karşılığında bedel alması caiz olur. [356]

5.3. Mahkeme Kararı ile Boşanma(Tefrik)

Tefrik sözlükte; "İki şeyi birbirinden ayırmak." anlamına gelir.[357] Terim olarak; "Belirli sebeplerden dolayı kadının mahkemeye başvurması üzerine hakim kararıyla evliliğe son verilmesini yani kazai boşanmaya" denir.[358] Fıkıhta talak yetkisi direk olarak kocaya verilmiş olsa da bazı durumlarda mahkemenin kararı ile evliliğin sona erdirileceği kabul edilmiştir. Mahkemenin kararıyla evliliğin sona erdirildiği durumlar iki başlıkta ele alınmaktadır.

Birincisi nikah akdinin hukuki olarak geçersiz olmasıdır. Nikah akdinin batıl veya fasit olması durumunda mahkeme evliliğin sonlandırılmasına karar verir. Bu durum nikâhın "feshi" olarak da bilinmektedir. Nikah sözleşmesinin geçersiz olduğu haller şöyledir;

-"Erkeğin ya da kadının akit yapmaya ehil olmaması

- Kadın ve erkek arasında evlenme engelinin bulunması
- Velinin evliliğe rıza göstermemesi (Şafii, Maliki ve Hanbeli'ye göre)
- Nikah akdinin şartlarından herhangi birinin yerine getirilmemiş olması."

İkincisi ise eşlerin istekleri doğrultusunda mahkemenin evliliğe sonlandırmasıdır. Bu boşanma türünde kocanın boşanmayı talep etmiş olması şartı bulunmamaktadır.Boşanma kocanın veya eşlerin irade beyanlarıyla değil, hakimin hükmüyle gerçekleşmektedir.[359]

---

[356] Bilmen, *Hukuk-I İslâmiyye Ve Istılâhat-I Fıkhıyye Kâmusu* ,II/ 270.

[357]Acar, H. İbrahim, "Tefrîk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006),40/277.

[358]Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I/ 369.

[359] M. Akif Aydın, "Osmanlı Hukukunda Kazai Boşanma «Tefrik»", *Osmanlı Araştırmaları,* 5 (1986),2.

İslam hukukçuları arasında kadının hangi durumlarda "tefrik" isteyebileceği ve hakimin tefrike yetkili olup olmadığı tartışılmıştır. Buna göre "tefrik" için başlıca sebepler şunlardır;

5.3.1. Hastalık ve Bedeni Kusur

Hastalık ve fizyolojik kusurlar ele alınırken iki açıdan değerlendirme yapılmaktadır. Bunlar eşler arasında cinsel ilişkiye engel olabilecek fizyolojik eksiklikler ile cinsel ilişkiye engel olmayan fakat eşlerin birbirlerine karşı nefrete sebep olabilecek hastalıklardır.[360]

Cüzzam, baras (alaca hastalığı), cünun, çiçek ve frengi gibi durumlar hastalık olarak kabul edilmektedir.Bu hastalıklar cinsel birleşmeye engel değildir ancak eşlerin birbirinden nefret etmesine ve birlikte yaşamayı zorlaştırmaya sebep olmaktadır.[361] Bu tür hastalıklar, İmam Muhammed'e ve diğer üç mezhebe göre "tefrik" sebebidir.[362]

Fizyolojik kusurdan kasıt ise,erkeğin cinsel uzvunda bulunan ve kişinin "cinsel yönden iktidarsız ve yetersiz" olmasına sebep olan durumlardır. Erkeğin iktidarsız (ınnin) ve cinsel uzvunun kesik (mecbub) olması,husyelerinin çıkarılmış olması (hasıy) cinsiyetin belirlenememesi gibi durumlardır. [363]

Hastalık veya fizyolojik kusur sebebiyle tefrik hakkına sahip olmak için,tefrik talebinde bulunan eşin nikah akdinden önce eşinde bulunan hastalık veya fizyolojik kusurları bilmemesi ve sonra da bu duruma razı olmaması gerekir.Aksi takdirde tefrik hakkı olamaz. Bunun yanında tefriki gerektirecek "hastalık veya fizyolojik kusurun", zaman içerisinde iyileşmemesi ve birlikte yasamayı engelleyecek bir şekilde olması gerekir.

Hastalık veya fizyolojik kusur evlilikten sonra oluşmuş ise; Hanefilere göre erkeğin hanımıyla "bir defa dahi olsa cinsel ilişkide bulunmuş olması" kadının tefrik hakkını düşürür.Şafi ve Hanbeli mezhebine göre nikahtan sonra meydana gelen herhangi bir hastalık veya fizyolojik kusurda tefrik hakkı bulunmaktadır. Maliki mezhebinde ise

---

[360] Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî veedilletühû,* IX/ 411.

[361]Muhammed Mustafa Şelebî, *Ahkâmü'l-üsrâ fi'l islâm,* (Beyrut: Dârü'n-Nehdati'l-Arabiyye, 1977),567; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* ,I/314.

[362] Karaman,*Mukayeseli İslâm Hukuku*, I/369;Dalgın, *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi* ,182.

[363] Dalgın, *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi* ,182.

kadının tefrik talebinde bulunabilmesi için kusurun cinsel ilişkiden önce ortaya çıkmış olması gerekmektedir.[364]

Hastalık veya fizyolojik kusurdan dolayı tefrik hakkı Hanefilere göre, sadece kadının hakkıdır. Çünkü erkeğin talak hakkı bulunmaktadır. Maliki, Şafi ve Hanbelilere göre ise, hastalık veya fizyolojik kusurdan dolayı her iki esin de "tefrik" hakkı vardır. [365]

5.3.2. Kocanın Nafakayı Sağlayamaması

Evli bir kadının nafakasını karşılamak kocanın yükümlülüğündedir. Kadının maddi durumunun iyi olması kocanın yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz.Bu boşanma şeklinde kocanın ekonomik gücü yetmediği için nafakayı karşılayamaması veya ekonomik gücü yettiği halde nafakayı karşılamaması durumlarında farklı görüşler bulunmaktadır. Hanefi mezhebine göre her iki durumda da kadının tefrik hakkı bulunmamaktadır. Böyle bir durumda kadın ancak nafakanın temini için mahkemeye başvurabilir. Eğer koca nafakayı fakirlik sebebiyle temin edemiyorsa hakim, kadının kocası adına borçlanabileceğine hükmeder.Koca mali durumu yeterli olduğu halde nafakayı vermiyorsa hakim, hapis cezasına hükmederek erkeği nafakaya zorlar.[366]

Hanefilere göre koca nafakayı karşılayacak maddi güce sahip değilse nafaka yükümlülüğü düşer. Kur'an'da yer alan *"Varlıklı olan varlığı nispetinde nafaka versin, rızkı olan da Allah'ın, kendisine verdiğinden nafaka versin! Allah hiç kimseyi kendisine verildiğinden başkasıyla sorumlu tutmaz. Allah, bir zorluğun arkasından bir kolaylık yapar."*[367] ayetini delil olarak gösterilmektedir. Yine Kur'an'ı Kerim'de bulunan *"Eğer borçlu darlık içinde ise, ona genişlik vaktine kadar süre vermek vardır"* [368] ayeti ile de maddi olarak sıkıntı içinde olan kocasının durumu iyileşinceye kadar kadının sabretmesi gerektiği söylenmektedir.Ayrıca kadının bazı durumda ailenin nafakası için kocasından izin alarak dışarıda çalışabileceği de düşünülmektedir [369]

---

[364]Halil Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*,(Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1988), 89.

[365]İbrahim Yılmaz, *Yetki Ve Sistem Açısından İslâm Hukukunda Boşanma,*154.

[366] Şelebî, *Ahkâmü'l-Üsrâ fi'l İslâm,* 559

[367] Talak, 65/7.

[368] Bakara, 2/280.

[369] Dalgın, *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi*,183.

Cumhura göre, nafaka temin edilmediğinde kadının "tefrik" hakkı bulunmaktadır. Buna duruma Kuran'da yer alan*; "..(kadını) ya iyilikle tutmak ya da güzelce bırakmak vardır.."* [370] ayetini delil olarak gösteririler. Nafakanın temin edilememesi halinde ayette yer alan "iyilikle tutmak" kavramı mümkün olamayacağından kocanın hanımını boşaması gerektiği eğer boşamıyorsa da kadının mahkemeye başvurarak boşanma talebinde bulunma hakkının olduğu savunulmaktadır. Yine Kur'an'da *"...haklarına tecavüz edip zarar vermek için onları (kadınları)yanınızda tutmayınız...."* [371] buyrulmaktadır. Bu ayette nafakası temin edilmeyen kadının zarara uğrayacağı ve bu zarardan kurtulması için de tefrik yoluyla boşanma hakkının verildiği görüşü kabul edilmektedir. [372]

Malikilere göre kadın, erkeğin fakirliğini önceden biliyorsa ve nikah esnasında bu durumu kabullenmişse kadının tefrik hakkı bulunmaz.Ancak, erkek fakirliğini gizlemiş veya kadını aldatmış ise bu durumda kadının tefrik hakkı bulunur.[373] Şafii ve Hanbelilere göre ise nafakaya ihtiyaç duyma zamana göre değişiklik gösterebilir. Daha önce fakirliği kabul etmesi bütün zamanlarda kabul edeceği anlamına gelmemektedir. [374]

Malikilere göre, nafakanın temin edilememesi sonucu gerçekleşen bu boşanma "ric'i talak" kabul edilir. Yani koca iddet süresi içerisinde maddi durumunu iyileştirip nafakayı temin ederse eşine dönebilir. Şafii ve Hanbelilere göre ise bu boşama şekli talak olarak kabul edilmez. Buradaki boşanma koca tarafından olmadığı için ve fakirlikten dolayı kadının mahkemeye başvurması sonucu oluştuğu için *"fesih"* kabul edilir. [375]

5.3.3. Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik

İslam hukukunda eşler arasındaki geçimsizliğe "nüşuz" adı verilmektedir. Bununla birlikte birbirleriyle de iyi geçinmelerini de teşvik etmiştir. Kur'an'da bu durum; *"Şayet kadın, kocasının huysuzluğundan, yahut kendisinden yüz çevirmesinden*

---

[370] Bakara, 2/229.

[371] Bakara, 2/231.

[372] Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî veedilletühû,* IX/ 413.

[373] Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* I/17.

[374] Acar,"Tefrik"40/244.

[375]Bedri Aslan, "Muvazaalı Boşanmanın Hükmü",*Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,19 (2019),85.

korkarsa, bu durumda karı-kocanın aralarında sulh etmelerinde bir günah (sakınca) yoktur. Sulh ise en hayırlı olanıdır....." [376] ayeti ile erkekle kadın arasındaki geçimsizlikte boşanmadan önce anlaşma yollarının aranması gerektiği vurgulanmaktadır.Ancak anlaşmanın sağlanamadığı durumlarda boşanma yoluna gidilebileceği bildirilmektedir.[377]

Erkekten kaynaklanan geçimsizlikte eğer erkek boşama yoluna gitmezse kadın mahkemeye başvurur. Hakim kocaya,karısına iyi davranmasını ve ona zulüm etmemesini emreder. Eğer erkek hanımına zulüm ve kötü muameleye devam ederse hapisle cezalandırılacağını söyle ve kocayı iyi geçinmeye zorlar.[378] Eşler arasındaki geçimsizlik devam ederse ve kadın da boşanmak isterse hakim her iki tarafın ailelerinden birer hakem tayin eder.*[379]*

Eşler arasında seçilen hakemlerin eşleri tanıyan ve geçimsizlik sebebini bilen birisi olması daha uygundur.Çünkü eşlerin arasında arabuluculuğu daha kolay yapabilir.Şayet tarafları tanıyan ve hakem olabilecek niteliklere sahip herhangi biri bulunmaz ise hakim, yabancı birisini de hakem olarak tayin edebilir. Hakemler eşler arasındaki geçimsizliğin nedenleri araştırıp eşleri uzlaştırmaya çalışırlar.Eğer eşlerin uzlaşması mümkün olmazsa hatalı olan taraf belirlenir.Hatalı taraf koca ise "tefrik" yapılır.Kadın kusurlu görülürse "muhalea" yöntemi ile boşamaya hükmedilir.Geçimsizlik her ikisinden de kaynaklanıyorsa mehrin bir kısmı karşılığında aralarında tefrik yapılmasına karar verilir. Eşler arasında tayin edilen hakemlerin Hanefi ve Şafiilere göre, eşleri boşama yetkileri bulunmamaktadır. Hanbeli ve Malikilere göre ise eşleri boşanma hakkına sahiptirler. [380]

Sözlü ya da fiili şiddet gibi fena muamele ve geçimsizliğin "tefrik" sebebi olup olmadığı İslam hukukçuları tarafından tartışılmıştır. Hanefî, Şafiî ve Hanbelîler şiddetli geçimsizliğin ve fena muamelenin farklı yollarla düzelebileceğini savundukları için bu durumu boşanma sebebi olarak kabul etmemektedirler. Ancak Maliki mezhebine göre fena muamele ve geçimsizlik hali boşanma sebebi olarak

---

[376] Nisa, 4/128.

[377] Bakara, 2/129.

[378] Şelebî, *Ahkâmu'l-Üsra*,581.

[379] Nisa, 4/35.

[380]İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*,I/424;Bilmen, *Hukuk-I İslâmiyye Ve Istılâhat-I Fıkhıyye Kâmusu* II/364;Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, 446;Acar, "Tefrik", 40/ 279.

kabul edilmiştir.Malikiler eşlerin kendi aralarındaki geçimsizliği çözüme kavuşturamadıkları takdirde aile huzurunun bozulacağını ve özellikle kadının bu gerekçe ile mahkemeye başvurarak boşanma talebinde bulunabileceğini kabul etmişlerdir.[381]

Tefrik yoluyla boşanmada hakim kocanın adına boşanma işlemini yaptığı için bu boşanma Hanefi ve Malikiler tarafından "bain talak" olarak kabul edilir. Şafii ve Hanbelilere göre bu boşanma kadının isteğiyle gerçekleştiği için "fesih" sayılır.

Hanefi mezhebinde fena muamele ve geçimsizlik boşanma sebebi olarak kabul edilmediği için,kadının boşanma talebi durumunda burada oluşan boşluk "muhalea" yolu kullanılarak giderilmiştir. Ancak bu durumda kadının iddet nafakası ve mehrinden vazgeçmesi gerektiği için kadın aleyhine sonuçlanmaktadır. 1917 tarihli Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesinde geçimsizlik ve fena muamelede kadına boşanma hakkı verilmesi durumu Maliki mezhebine göre düzenlenmiştir.[382]

5.3.4. Kocanın Kaybolması veya Evi Terk Etmesi

İslam hukukunda kocanın kaybolması iki şekilde ele alınır.Bunlardan birincisi "yeri ve hayatta olup olmadığı bilinmeyen kimsenin (mefkud) durumu" ,diğeri ise "hayatta olduğu halde evine dönmeyen (gaib) kimsenin" durumudur. İslam hukukçularının çoğunluğu "mefkud" ve "gaib" kocanın hanımının boşanma davası açmaya hakkının bulunduğunu kabul etmişlerdir. Ancak İslam alimlerinin ayrıldığı nokta ise kadının kocası kaybolduktan ne kadar süre sonra boşanma davası açabileceğidir.[383]

Kocanın kaybolması (mefkud) durumunda kadının bekleme süresi Hanefi ve Şafiilere göre,kaybolan kocanın yaşıtları ölünceye kadar ya da seksen yıl beklenmesi gerekir.Kocanın yaşıtları vefat edince onun da vefat ettiğine kanaat getirilir ve kadın boşanmış sayılır.Hanbelilere göre, mefkud olan kocanın öldüğüne dair düşünce

---

[381] Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*,448.

[382] H.A.K., mad.130:,"Zevceyn beyninde niza' ve şikak zuhur edipte tarafeynden biri hakime müracaat ederse hakim tarafeyn ailelerinden birer hakem tayin eder. Bir veya iki taraf ailesinden hakem tayin olunacak kimse bulunmaz veya bulunup ta hakem olacak evsafı haiz olmazsa hariçten münasiplerini tayin eder. Bu suretle teşekkül eden aile meclisi tarafeynin ifadaat ve müdafaatını tetkik ile beyinlerini ıslaha çalışır. Kabil olmadığı surette kusur zevcde ise beyinlerini tefrik eder. Ve zevcede ise mehrin tamamı veya bir kısmı üzerine mühalaa eyler. Hakemler ittifak edemezlerse hakim evsaf i lazimeyi haiz diğer bir heyet i hakemiyye veya tarafeyne karabeti olmayan üçüncü bir hakem tayin eyler. Hakemlerin verecekleri hüküm kat'i ve nakabil-i itirazdır".

[383] Dalgın, *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi*,185.

ihtimali kuvvetli ise dört yıl, değilse ömür boyu beklenir. Malikilere göre ise,kocanın kayboluşundan dört yıl geçtikten sonra koca ortaya çıkmazsa boşanma gerçekleşir.[384]

Kocanın gaib olma durumunda kadının tefrik hakkı değerlendirilirken,kadının yaşayacağı ekonomik ve sosyal hayattaki zorluklar göz önünde bulundurulmuştur. Hanefi ve Şafiilere göre, kocanın evi terk etmesi sonrasında kadın boşanma davası açamaz.Bu durum çok uzun süreli dahi olsa da kadının tefrik hakkı bulunmamaktadır. [385]

Maliki ve Hanbeli mezhebine göre ise, kocanın gaiblik durumunda kocanın nafaka bırakıp bırakmadığına bakılmaksızın kadının tefrik hakkının olduğu savunulur. Ancak Hanbelilere göre koca eğitim,çalışma, askerlik ve cihad gibi sebeplerden dolayı evinden ayrılmışsa kadının tefrik hakkı bulunmaz. Gaiplik sebebiyle boşanmaya karar verilebilmesi için beklenmesi gereken sürede de görüş ayrılıkları vardır. Malikiler bu süreyi bir yıl veya daha fazla bir süre olarak, Hanbeliler ise altı ay veya daha fazla bir süre olarak sınırlandırmışlardır.[386]

1917 Tarihli Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesi, Maliki ve Hanbelî mezheplerinin düşüncelerine göre düzenlenmiştir. Buna göre; eş nafaka bırakmadan kaybolmuşsa hakim gerekli araştırmayı yaptıktan sonra kadının boşanma talebini yerine getirir. Eğer mefkud nafaka bırakmışsa hakim araştırmada bulunur ve kocanın yaşadığına dair haber alınmasından ümit kesilirse bu tarihten itibaren dört sene beklenmesine karar verilir.[387]

5.3.5. Kocanın Hapsedilmesi

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre, kocanın herhangi bir sebeple hapse mahkum olması durumunda kadın boşanma talebinde bulunamaz. Hapsin uzun veya kısa zamanlı olması sonucu değiştirmemektedir. Malikilerin benimsediği görüşe göre ise kocanın mahkumiyet süresi üç yıldan fazla ise kadın boşanma davası açabilir. Hakim boşanmaya hükmedebilir. Bain talak ile boşama gerçekleşir.[388]

---

[384] Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*,449.

[385] Şa'bân, *Ahvâl*, 496.

[386] Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I/ 316.

[387] Şa'bân, *Ahkâmu'ş-Şer'iyye li'l-Ahvâli's-Şahsiyye*, 497.

[388]Şa'bân, *Ahkâmu'ş-Şer'iyye li'l-Ahvâli's-Şahsiyye*,499;Dalgın, *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi*,186.

6. Türk Medeni Hukukunda Boşanma

Evlilik birliği kadın ile erkeğin ömür boyu devam edeceğine inandığı bir birliktelik olarak görülür.Ancak bu birliktelik bazı durumlarda son bulmaktadır.Boşanma evlilik birlikteliğinin sona ermesine sebep olan durumlardan biridir. Modern hukukta boşanma, "Eşler hayattayken, eşlerden birinin kanunda düzenlenmiş boşanma sebeplerinden birine dayanarak açacağı dava sonucu, evlilik birliğine hakim kararıyla son verilmesidir."[389] şeklinde tanılanmaktadır**.**

Toplumun temeli olan aile birliğine son verilmesine karşı toplumlarda farklı yaklaşımlar oluşmuştur.Çünkü boşanma sadece kadın ve erkeği ilgilendiren bir durumdan ziyade, çocukları, tarafların ailelerini de ilgilendirmektedir. boşanmaya karşı toplumda var olan görüşler birbirine tamamen zıttır.Bireyci görüşe göre eşler kendi özgür iradeleriyle oluşturdukları evlilik birliğini yine kendi iradeleri ile sonlandırabilirler.Toplumcu görüş ise evliliği, nesillerin devamı olarak kabul eder ve tarafların keyfi için değil topluma faydasından dolayı evliliğin sürdürülmesi gerektiğini savunur.[390]

6.1. Boşanmanın Dayandığı İlkeler

Medeni hukukta boşanmaya neden olacak olaylar belirlenirken bu sebepler belli ilkeler doğrultusunda düzenlenmiştir.Bunlar; "kusur ilkesi,irade ilkesi, evlilik birliğinin sarsılması ilkesi, elverişsizlik ilkesi ve eylemli ayrılık ilkesi"dir.[391]

Kusur ilkesi; "Boşanma davası açılabilmesi için eslerden birinin boşanmaya sebep olacak kusurlu bir davranışta bulunması gerekir.Kusur durumu evliliğin getirdiği sorumlulukların her iki eş tarafından ya da tek eş tarafından ihmal edilmesiyle gerçekleşir. Bu ilkeye göre boşana davasını kusursuz olan eş açabilir."[392] Bu ilke bazı noktalarda eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin başında kusur ilkesinin mutlak olarak kabul

---

[389]Ömer Uğur Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*, (Ankara:Yetkin Yayınları,2017),97;Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku:Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk*, 2/234.

[390] Gençcan, *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku,* 99.

[391]Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku:Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk*, 2/240; Bilge Öztan,Aile Hukuku,(Ankara: Turhan Kitabevi,2015),369.

[392]Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku:Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk*,2/206.

edilemeyeceği gelir. eşlerden birinde akıl hastalığı varsa söz konusu eş kusurlu kabul edilemez.Bu sebepten dolayı da boşanma gerçekleşemez.[393]

İrade ilkesi; "Eşler evliliğe kendi iradeleri ile karar verdiklerinden kendi iradeleri ile de sona erdirebilirler." Boşanma eşlerin karşılıklı anlaşmaları sonrası veya eşlerden birinin talebiyle gerçekleşir. İrade ilkesi eşler arasında "serbest boşanma" anlayışına sebebiyet vereceğinden eleştirilmiştir.[394] TMK. m. 166' ya göre "*Evliliğin en az bir yıl sürmesi, eşlerin birlikte başvurması veya birinin başvurusunun diğer eş tarafından kabulü halinde bu ilke uygulama alanı bulmaktadır."*

Temelden sarsılma ilkesi; "Hangi nedenle olursa olsun, artık taraflardan birlikteliği sürdürmelerinin istenemeyeceği ölçüde sarsılmışsa, yani evlilik eşler için çekilmez hale gelmişse, boşanmaya karar verilebilmelidir." Eşler arasında sevgi-saygı kalmamışsa, evlilikte düzen ve güven ortamı bozulmuşsa bu evlilik hem eşler hem de çocuklar açısından yarardan çok zarara dönüşmüştür. Bu sebepler doğrultusunda evlilik değerini yitirdiği için eşler ayrı ayrı boşanmayı isteyebilir[395].

Elverişsizlik ilkesi; "Eşlerden biri, fiziksel veya psikolojik rahatsızlığından dolayı evliliğin kişiye yüklediği sorumlulukları yerine getiremediğinde diğer eşin isteği üzerine boşanmaya hükmetmeyi sağlar.Ruhsal ve bedensel rahatsızlıklara örnek olarak; akıl hastalığı, kısırlık, cinsi sapıklık iktidarsızlık, ve gelecek kuşaklar için tehlikeli hastalıkları gösterebiliriz."[396]

Fiili ayrılık ilkesi; "Eşlerin uzun zamandır bir araya gelmemesi ve birlikte olmayı istememesi durumda evliliğin devam ettirilmesinin bir yararı görülmediğinden boşanma talep edilebilir.Bu ilkenin uygulanması için,eşlerin kusurlu olmasına ya da evlilik birliğinin sarsılmasına gerek duyulmaz.Eşler ayrı yaşamaya başladığından dolayı evlilik birliği fiilen ortadan kalkmıştır. Fiili ayrılık ilkesinde ayrı kalınan sürenin iyi ayarlanması gerekir. sürenin çok kısa olması boşanmaya neden olurken, çok uzun olması ise yeniden hayata başlama imkanını kısıtlamaktadır."[397]

---

[393] *Türk Medeni Hukuku:Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk*,2/ 241.

[394] Turgut Akıntürk,Aile Hukuku, (İstanbul:Beta Yayınları, 2003),237.

[395]Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku:Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuk*,2/242.

[396]Feyzioğlu, *Aile Hukuku*,253;Akıntürk, *Aile Hukuku*,238.

[397] Bülent Köprülü, Selim Kaneti, *Aile Hukuku,* (İstanbul :Filiz Kitabevi,1989),144.

6.2. Boşanma Sebepleri

Türk Medeni Kanunu'nda boşanma nedenleri 161.-166. maddeler arasında düzenlenmiştir. bu maddeler göre boşanma sebepleri "özel boşanma sebepleri" ve "genel boşanma sebepleri" olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmıştır.[398]

6.2.1. Özel Boşanma Nedenleri

a. Zina; "Evlilik birliği devam ederken eşlerden kadının ya da erkeğin üçüncü bir kişiyle evlilik dışı cinsel ilişkiye girmesidir." Türk Medeni Kanunu'na göre*; "Eşlerden biri zina ederse, diğer eş boşanma davası açabilir."* [399] denilmiştir. Medeni kanuna göre eşlerden birinin zina sebebiyle boşanma davası açılabilmesi için,zinanın evlilik ilişkisi devam ederken yapılmış olması gerekir.[400]

b. Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış; "Eşin psikolojik ve fiziksel sağlığını tehlikeye atmak, eşe işkence ,eşi özgürlüğünden mahrum bırakmak, aç bırakmak, fiziksel şiddete maruz bırakmak ve olağandışı cinsel ilişkiye zorlamak gibi ağır hareketlerdir". Hayata kast, sadece eşin hayatının sonlanmasına ilişkin bir eylemde bulunması olarak tanımlanmamakta; aynı zamanda, eşin ölmemesi için bir harekette bulunulması gerekirken bundan kaçınma da hayata kast kapsamında değerlendirilmektedir.[401] *"Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir. Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her halde bu sebebin doğumunun üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer. Affeden tarafın dava hakkı yoktur."* [402]

c. Küçük Düşürücü Suç İşleme ve haysiyetsiz hayat sürme; "Boşanma sebebi olarak her suç değil küçük düşürücü suçlar sayılmıştır. Kanunda bu suçların neler

---

[398]Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku:Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*,2/243.

[399] T.M.K., Mad. 161.

[400]Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku:Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*,245; Feyzioğlu, S. 223

[401] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku:Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*,249.

[402] T.M.K.,Mad. 162.

olduğu açık bir şekilde ifade edilmemiştir. Haysiyetsiz hayat sürme ise toplum tarafından kabul edilmeyen davranışlar olarak tanımlanabilir."[403]

d.Terk;"Eşlerden birinin, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk etmesi veya haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmemesi" olarak tanımlanır. [404]

e. Akıl hastalığı; "Eslerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hale gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmi sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla bu eş boşanma davası açabilir." [405]

6.2.2. Genel Boşanma Sebepleri

a. Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması; Boşanma davası açılması için bir kusur şartı aranmaz ve evlilik birliğinin temelinden sarsılma neden olarak gösterilir. "*Evlilik birliği, ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa, eşlerden her biri boşanma davası açabilir."* [406]

b. Eşlerin Anlaşması; "Eşlerin evliliği kendi iradeleriyle sonlandırmasına denir.Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için;taraflar hukuki ve mali sonuçlar konusunda anlaşmış olmalı ve bu kararlarının hakime de bildirmeleri gerekir. Ayrıca evliliğin en az bir yıldır sürüyor olması gerekmektedir."[407]

c. Ortak Hayatın Yeniden Kurulamaması; "Boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi halinde, her ne sebeple olursa olsun ortak hayat yeniden kurulamamışsa evlilik birliği temelden sarsılmış sayılır ve eslerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilir".[408]

---

[403]Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku:Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*,2/253.

[404]Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku:Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*,2/254.

[405] T.M.K.,Mad. 165.

[406] T.M.K.,Mad. 166/2.

[407] Akıntürk, Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku:Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*,2/ 270.

[408] T.M.K.,Mad. 166/4.

6.3. Değerlendirme

Boşanma konusunda Türk Medeni Kanunu ile İslam Hukuku arasında benzer ve farklı kararlar bulunmaktadır.Burada yapacağımız değerlendirme iki hukuk sistemini eleştirmek ya da İslam hukukunun uygulamalarını TMK'ya uydurmaya çalışmak değildir.

1.Türk Medeni Hukuku'nda kadın ya da erkek olsun boşanma için belirli bir sebep ortaya koyarak mahkemeye başvurma hakkına sahiptir. İslam Hukukunda ise mali sorumluluk yüklenmesi kadın ve erkek açısından farklı olduğu için boşanma da kullanılan yöntem farklıdır. Bilinenin aksine İslam hukuku hem kadına hem de erkeğe eşit bir şekilde boşama hakkı vermektedir.[409]

2. Türk Medeni Hukuku'nda eşlerin yargı yoluyla boşanabilmeleri için mahkemede dava açılması ve hakimin eşlerin boşanmasına karar vermesi gerekir.[410] İslam hukukunda erkeğin yargı yoluna başvurmadan talak yetkisini kullanma hakkı vardır.

3. Boşanma sebepleri açısından Türk Medeni Hukuku ve İslam hukukunun pek çok ortak yönü bulunmaktadır. Türk Medeni Hukuku'nda eşlerin boşanma davası açabilecekleri sebepler "özel ve genel sebepler" olarak sınırlandırılmıştır. İslam hukukunda özel ve genel boşanma sebeplerine bağlı kalma zorunluluğu yoktur. Boşanmak isteyen erkek talak yetkisini kadın ise "tefviz-i talak" veya "hul" hakkını kullanarak herhangi bir sebep göstermeden boşanmayı isteyebilirler.[411]

4. Türk Medeni Hukuku'nda eşlerin boşanma davası açabilmeleri için, evliliğin üzerinden en az bir yıl geçmiş olması gerekir. İslam hukukunda herhangi bir süre şartı aramaz.

5. Türk Medeni Hukuku'nda boşandıktan sonra eşlerin geri dönebilmeleri için nikah akdinin tekrar yapılması gerekir. İslam hukukunda ise ric'i talak ile boşlanıldığında kadın iddet süresi içerisinde yeni bir nikah akdi yapılmadan eşine dönebilir.

6.Türk Medeni Hukuku ve İslam hukuku arasında boşama hakkı konusunda temel bir fark bulunmaktadır.Türk Medeni hukukta eşlerin boşanabilmesi sebeplerin varlığıyla beraber hakimin kanaatine bağlanmıştır. İslam hukukunda boşanma hak ve yetkisi eslerin kendilerine aittir. Eslerden biri boşanmayı istediğinde ve gerekli sebepleri

---

[409] Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhıyye Kâmusu,* 220.

[410] Akıntürk, *Aile Hukuku,*.235.

[411] Yılmaz, *İslâm Hukukunda Boşanma,*295.

ortaya koyduğu takdirde, hakim boşanmaya hükmetmek zorundadır. [412] Türk Medeni Hukuku'nda boşamanın tamamen hakime bırakılması günümüzde dünyasında birçok probleme sebep olmaktadır.Bu problemler dikkate alınarak, Kur'an ve sünnet esaslarına uygun, taraf iradelerinin dikkate alındığı ve tarafların bu yetkilerini mahkemede iki şahidin huzurunda kullanabilecekleri bir sistem oluşturulmalıdır. Böylece boşama yetkisi kapsamında oluşacak tartışmalar ortadan kalkar ve her iki tarafında hakları koruma altına alınmış olur. Yetkinin Kur'an ve sünnette belirtilen çerçeveler doğrultusunda mahkemeye devredilmesiyle,boşama yetkisi kocanın elinden alınmış olmamakta aksine haklar ve sorumluklar açısından toplumun yararı dikkate alınarak devletin kontrolüne geçmektedir. [413]

[412] Cin,*Eski Hukukumuzda Boşanma,* 118.

[413] Cemil Liv, "İslam Aile Hukukunda Boşama Yetkisinin Kullanım Şekline Devletin Müdahalesi", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi,*6(2020),585.

SONUÇ

Tarih boyunca aile kurumu bütün toplumlarda önemli bir yer bulmuştur. Ailenin kurulmasında ve devamında büyük rolü olan kadının toplumdaki hakları da eski dönemlerden günümüze kadar pek çok defa tartışılmıştır.

Tarihsel süreç içersinde Yahudiliğin kadına bakış açısı değişmiş olsa da ilk dönemlerde kadınlarla ilgili olumsuz düşüncelerin yer aldığı görülmektedir.Bu olumsuz düşünceler Hz. Havva 'nın yani kadının yaratılırken,varlık sebebinin Hz. Adem'e bağlanması ile başlamaktadır. Hz. Adem, Hz. Havva tarafından kandırılmasının bedelini ömür boyu sıkıntıyla ödeyecektir. kadın ise yaptığı bu hatanın sonucunda tanrı tarafından cezalandırılıp ağrı ile çocuk doğuracaktır.

Hıristiyan toplumunda kadına karşı bakış açısı Yahudi toplumuyla benzerlik göstermektedir. Hıristiyanlığa göre Hz. Havva yasak meyveden yemek için Hz. Adem' e ısrar etmiş ve devamında gelişen olaylardan kadın sorumlu tutulmuştur. Hatta Hz. Adem ve Hz. Havva'nın bu günahı asli günah sayılmakta ve bütün insanlığa devredilmektedir. Hıristiyan öğretisinde kadının erkekten yaratıldığı inancı hakim olduğu için eksik akıllı kabul edilmiştir.

Aile hayatının kurulması nikahla gerçekleşmektedir. Nikah akdi yapılışı ve geçerli kabul edilmesi itibariyle diğer akitlerden farklıdır. Nikah akdinin in'ikat , nefaz ya da sıhhat şartlarından birinin eksik olması akdine zarar vermektedir. Çünkü bu akitle eşler birbirine helal olur ve eşler arasında karşılıklı sorumluluklar doğar. Nikah akdinin şartları dört mezhepte de küçük değişiklikler olmakla beraber Kur'an ve sünnet doğrultusundaki hükümlerle sınırları belirlenmiştir.Bu hükümler aileyi koruma niteliğindedir.

TMK'da da aile kurumuna önem verilmiş ve evlilik belli şartlara bağlanmıştır. Akıl hastalığı olan, TMK' ya göre evlilik yaşı gelmemiş,mevcut evliliği devam eden kişilere evlenme izni verilmemiştir. Evlilik sonucu ortaya çıkan hak ve sorumluluklar eşler açısından eşit kabul edilmiştir.

İslam hukuku açısından nafaka iki şekilde ele alınmıştır. Bunlardan ilki evlilik devam ederken verilen nafaka, diğeri ise evlilik sonrasında kadın iddet beklerken verilen nafakadır. Evlilik nafakası, sahih nikah akdi sonrasında karı-koca ilişkisinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bu nafakada kadının zengin ya da fakir olmasına

bakılmadan,koca tarafından kadının giyecek, yiyecek , mesken, gibi ihtiyaçlarının giderilmesi amaçlanmıştır. İddet bekleyen kadına nafaka verilirken kadının hamilelik dumuna bakılır.Kadın hamile ise doğum yapana kadar nafaka alır.Hamile değilse ve ric'i talakla boşanmışsa nafaka hakkına sahip olur.Ölüm iddeti bekleyen ve hamile olmayan kadının ise nafaka hakkı yoktur.

TMK 'da nafakaya boşanma davasının açılmasıyla başlamakta ve dava sonuçlandığında yoksulluk ve iştirak nafakasına dönüşmektedir.Taraflardan yoksulluğa düşen eşe,kadın erkek fark etmeksizin diğer eş nafaka vermek zorundadır.Nafaka verilecek eşin ağır kusurlu olamaması gerekmektedir.Yoksulluk nafakası genelde erkek tarafından kadına verilmektedir ve çoğu zamanda süresiz olmaktadır. Yoksulluk nafakasının süre açısından sınırsız olması nafaka verecek tarafta sorunlara sebebiyet vermektedir. Son zamanlarda süresiz nafaka meselesi medeni hukukçular tarafından tartışılmaktadır.

Evlilik akdi sonrasında kadının elde ettiği haklardan biri olan mehir, günümüz dünyasında yeterince anlaşılamamış ve önemi kavranamamıştır. Mehir kadının satın alınması olmayıp,karı-koca birbirlerinden faydalanma talebi sonucudur. Mehir ile koca maddi yükümlülük altına gireceği için boşamayı ertelemektedir.Mehir evlilik bittiğinde kadının yeni hayatına başlarken maddi mağduriyetlerin giderilmesini sağlamaktadır.

İslam dini kadın ve erkek anlaşamadığı takdirde boşanma kapılarını açmıştır. Talak belli başlı kurallar sonucunda tek taraflı irade beyanı ile erkeğe verilmiştir.Erkeğin bu hakkı keyfi kullanması doğru görülmemiş ve kadının hakları korunmuştur. İslam dini boşanma konusunda kadını ihmal etmemiş ve ona da bazı haklar vermiştir. Kadın nikah esnasında istemesi sonucu tefviz yoluyla, talak hakkını alabilmekte ve boşama hakkına sahip olabilmektedir.Bunun dışında kadın mahkemeye başvurarak ve muhalea ile de boşanma hakkına sahiptir.

TMK'da tek taraflı boşama hakkı bulunmamaktadır. Taraflar boşanmaya karar verdiklerinde mahkemeye başvurarak boşanma davası açabilmektedir.TMK boşanma sebeplerini özel ve genel olmak üzere iki kısımda inceler. Boşanma sebebinin varlığı halinde her iki taraf da ayrılık isteme hakkına sahiptir.

KAYNAKÇA

Acar, Halil İbrahim."İddet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/466-471. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.

Acar, Halil İbrahim. "Poligami Konusunda Bazı Mülahazalar".*Ekev Akademi Dergisi* 1 (1998),205-220.

Acar, Halil İbrahim, "Tefrik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* . 40/277-279.İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Acar, Halil İbrahim. "Talak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/496-500. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

Acarlıoğlu, Ahmet. "Cahiliye Arap Toplumunda Kız Çocuklarının Katli Meselesi:İslam Perspektifinden Değerlendirme", *Cumhuriyet İlahiyat Der*gisi, 23 (2019),444-456.

Ahmet Cemal, Ruhi. *Nafaka Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.

Akıntürk,Turgut- Ateş Karaman Derya,*Türk Medeni Hukuku: Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*.İstanbul: Beta Yayınevi,2013.

Aktan, Hamza. "Miras". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/143-145. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

Aktan, Hamza.*Mukayeseli İslam Miras Hukuku*.İstanbul :İşaret Yayınları,1991.

Altıntaş, Ramazan. "Câhiliye Arap Toplumunda Kadın". *Diyanet İlmi Dergi* 37. 2001.

Ali, Cevad.*el-Mufassal Tarihu'l-Arab kable'l-İslam*.8 cilt.Beyrut : Darü'l-İlm li'l Melayin,1980.

Apak, Adem. *Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu*.İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017.

Atar, Fahrettin. "Muhalea". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/399-402. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

Aydın, Mehmet Akif. "Kadın", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 24/81-94.İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010,

Aydın, Mehmet Akif. *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*. İstanbul, 1985.

Aydın, Mehmet Akif. "Mehir". 28/388-392. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.

Bardakoğlu, Ali. *Sosyal Hayatta Kadın.*İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.

Bekdemir, Sezai *Nafaka İlmihali*.İstanbul:Kitap Dünyası,2019.

Bilgin, Beyza. *İslam'da Kadının Rolü Türkiye'de Kadın.* Ankara: Sinemis Yayınevi, 2014.

Bilmen, Ömer Nasûhi. *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985.

Buhari, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail. *el-Cami'u's-sahih*. 6 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Camcı, Ömer. *Boşanma Tazminatı Ve Yoksulluk Nafakası*.İstanbul: Kazancı Matbaacılık,1998.

Cessas, Ebû Bekir Ahmed b. Ali. *Ahkamü'l-Kur'an*. Beyrut: Daru İhyai Türasi'l-Arabi,1984.

Ceziri, Abdurrahman *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı,* Çev: Mehmet Keskin.İstanbul: Çağrı Yayınları, 1993.

Cin, Halil. *Eski Hukukumuzda Boşanma*.Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1988.

Cin, Halil. *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*.Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları,1974.

Çağatay, Neşet .*İslam'dan Önce Arap Tarihi Ve Cahiliye Çağı*.Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları,1957.

Çolak, Abdullah. *İslam Aile Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.

Dağcı, Şamil. "İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-I". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (1999), 175-237.

Şamil Dağcı, "İslam Aile Hukukunda Evlenme Engelleri-II (Geçici Evlenme Engelleri)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41(2001), 137-194.

Dalgın, Nihat. *İslâm Hukukunda Boşama Yetkisi*. Samsun: Etüt Yayınları, 1999.

Döndüren, Hamdi.*Delilleriyle Aile İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2020.

Ebu Davud, Süleyman b. Es'as es-Sicistani. *es-Sünen*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Erbay, Celal. *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.

Erbay, Celal. "Nafaka". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/282-285. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Erdem,Suat. "İslâm Hukukunda Evlenme Ehliyeti",*Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,12 (2019),1750-174.

Erdem, Suat ."İslam Hukukuna Göre Tarafların Haklarının Korunması Açısından Nikâhta İki Şahidin Gerekliliği", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*,23 (2014),25-44.

Erdem, Suat.*Uygulamalı İslam Miras Hukuku*, İstanbul:Hikmetevi Yayınları,2021.

Fayda, Mustafa "Cahiliye". *Türkiye Diyanet vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 7/17-19. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları , 1993.

Feyzioğlu, Necmeddin Feyzi. *Aile Hukuku*.İstanbul:Filiz Kitapevi, 1986.

Genç, Mustafa. "Evlenmenin Hükmü (Şer-i Sıfatı) Ve Bu Konuda İmam Şafii'ye Nispet Edilen Görüş", *Diyanet İlmi Dergi*,56(2020),459-492.

Gençcan, Ömer Uğur. *Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku*.Ankara:Yetkin Yayınları,2017.

Görgülü, Şadiye. *İslam Hukukunda Karı Nafakası*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1998.

Görgülü, Hasan Ali. "Cahiliye Devrinde Boşanma Çeşitleri Ve İslam'ın Boşanmada Örfe İtibar Etmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (1999),111-126.

Harman, Ömer Faruk "Kadın" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 24/.82-86. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.

Hatemi, Hüseyin - Serozan, Rona. *Aile Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1993.

Heysemîi, Ebü'l-Hasan Nuruddin. *Mecma'u'z-zeva'id ve menba'u'l-fevaid*. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kudsi, 1994.

İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz el-Hüseyni. *Reddü'l-Muhtar 'ale'd-Dürri'l-Muhtar*. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1991.

İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid el-Kazvini. *es-Sünen*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrem b. Ali b. Ahmed. *Lisanü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Daru's-Sadr, 1993.

İbn Rüşd, Ebü'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed. *Bidayetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid*. 4 Cilt. Kahire: Daru'l-Hadis, 2004.

İbnu'l-Arabi. *Ahkamu'l-Kur'qn*. 12 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-ilmiyye, 1974.

Karaman,Hayreddin.*Mukayeseli İslam Hukuku*.3 Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.

Kasani, Ebu Bekr Alaeddin Ebu Bekr b. Mes'ud b. Ahmed. *Bedâiu's-sanâi' fî tertibi'ş-şerai'*. 7 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-ilmiyye,1985.

Kaval, Musa. "İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi".*Akademik Bakış Dergisi* 55 (2016) ,306- 324.

Kelpetin, Mahmut. "Cahiliyeden İslam'a Kadın Ve Değişim", 2. *Uluslararası Mevlid-İ Nebi Sempozyumu:Hz. Peygamber ve Aile,(* 2019),120-135.

Kılıç Çetinkaya, Betül Rüveyda .*Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İslam'da Kadın Algısı*.Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi,2020.

Kılınç,Ayşe Nur- Ahmet. "Mehrin Türk Pozitif Hukuku Açısından Yeniden Değerlendirilmesi Gerekliliği", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10 (2019),103-118.

Koçak, Muhsin vd. *İslam Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.

Köse, Saffet."Cahiliye Arap Toplumunda Kocaların Hanımlarına Yaptıkları Bazı Haksızlıklar Ve İslam'ın Getirdiği Hukuki Düzenlemeler".*Mehir* 3(1999),8-13.

Kutluay Çelik,Büşra. *Sünnet Sosyolojisi*.İstanbul:Marmara Üniversitesi,Doktora Tezi,2019.

Kurtubi, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed. *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*. 20 Cilt. Kahire: Darü'l-Kitabi'l-Arabi, 1952.

Liv,Cemil.*İslam Aile Hukukunda Evlilik Akdinin Ve Boşanmanın Tescili*.Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi ,2014.

Liv,Cemil."İslam Aile Hukukunda Boşama Yetkisinin Kullanım Şekline Devletin Müdahalesi", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi,*6(2020),561-590.

Malik, Ebu Abdillâh Mâlik b. Enes b. *Muvatta*. 8 Cilt. Ebu Dabi: Müessesetü Zayid b. Sultan, 2004.

Müslim, Ebu'l-Hüseynel-Kuşeyri. *el-Cami'u's-sahih*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Nesai, Ebû Abdirrahman b. Şuayb. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Okuyan, Mehmet. "Kadına Yönelik Şiddete Kur'an'ın Bakışı". *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 23 (2007),93-133.

Özcan, Ruhi. *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası*.İzmir: Çağlayan Yayınları ,1996.

Öztan, Bilge.*Aile Hukuku*.Ankara: Turhan Kitabevi,2015.

Saymen, Ferit Hakkı- Elbir, Halid Kemal. *Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku,.İ*stanbul: Hak Kitapevi,1960.

Savaş, Rıza."Cahiliye Devrinde Kadın Algısı" *Kur'an Ve Kadın Sempozyumu.* (2010),74-89.

Serahsi, Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed b. Sehl. *el-Mebsut*. 30 Cilt. Beyrut: Daru'l-Ma'rife,1982.

Şafii, Ebu Abdillah Muhammed b. İdris. *el-Ümm*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1982.

Şelebi, Muhammed Mustafa. *Ahkamü'l-üsra fi'l islam* .Beyrut: Darü'n-Nehdati'l-Arabiyye,1977.

Şevkani, Ebu Abdillah Muhammed b. Ali. *Neylü'l-evtar serhu Münteka'l-ahbar*. 8 Cilt. Mısır: Daru'l-Hadis,1938.

Şirbini, Şemseddin Hatib Muhammed b. Ahmed. *Mugni'l-muhtac ila ma'rifeti meani'l-Minhac*. 6 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye,1994.

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre. *el-Cami'u's-sahih*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Topaloğlu, Bekir.*İslamda Kadın*.İstanbul:Yağmur Yayınevi,1977.

Tüzüner,Özlem."Türk Ve İslâm Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme", *Ankara Barosu Dergisi,* 1 (2013),127-148.

Uyanık, M. Zeki. "İslâm Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2019), 57-87.

Yaman, Ahmet. *İslam Aile Hukuku*. Konya: Yediveren Yayınları, 2004.

Yasdıman, Hakkı Şah. "Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadının Konumu"**,** *Bütün Yönleriyle Yahudilik:Uluslararası Sempozyum*,Ankara: Dinler Tarihi Araştırmaları (2012),615-630.

Yılmaz, İbrahim .*İslam Hukukunda Boşanma*.Konya:Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi,2006.

Zuhayli, Vehbe. el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühu, 10 cilt. Dımeşk:Dâru'l-Fikr, 1997.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Sümeyra DÜNDAR
Doğum Yeri	Gümüşhane
Doğum Tarihi	10/07/1988

EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölüm	İlahiyat

İŞ DENEYİM

Çalıştığı Kurum	Milli Eğitim Bakanlığı
Görev	Öğretmen
Tecrübe	8 Yıl

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Tel	-
E-Mail	summy2919@hotmail.com